

У нумары:

Літаратурныя планы журфака

У Інстытуце журналістыкі адкрыюцца спецыялізацыі паэзіі, прозы, крытыкі...

Стар. 2

У атмасферы дружбы

Аляксандр Сурыкаў: першы ўстаноўчы з'езд пісьменнікаў Расіі і Беларусі — падзея вялікага грамадска-палітычнага значэння.

Стар. 4

У памкненнях да «хэпі энда»

На кінафестывалі «Лістапад» прагучалі новыя для беларускага глядача імёны.

Стар. 11

Душа не бачыць дна свайго...

Ніна Мацяш: складаны лёс — і паэтычны талент.

Стар. 12

Рэжысёры мастацкіх выданняў

Кніга запамінаецца не гэтулькі тэкстам, колькі жывымі ілюстрацыямі.

Стар. 15

ПАЧАЛАСЯ ПАПІСКА на I паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 8150 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 11070 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5460 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 8660 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

У лістападзе споўнілася 110 год з дня нараджэння Міхася Ціханавіча Лынькова. Празаік, дзіцячы пісьменнік, крытык, літаратуразнавец, грамадскі дзеяч — ён увайшоў у літаратуру ў складаны і неспакойны час, калі зацвярджаліся «заваёвы» большевіцкага перавароту, вялася барацьба з унутранымі і знешнімі «ворагамі», распраўляла плечы яшчэ маладая савецкая дзяржава. Гэтыя, як і многія іншыя, з'явы, падзеі і працэсы, характэрныя для першай паловы мінулага стагоддзя, знайшлі адлюстраванне ў творчасці пісьменніка. Пытанне пра тое, ці адпавядала такое адлюстраванне рэчаіснасці, гістарычнай праўдзе, цяжка лічыць вырашаным да канца.

Спроба перачытання

Справа ў тым, што праз дзесяцігоддзі многія падзеі ацэньваюцца нашчадкамі не так, як іх успрымалі сучаснікі. Але для разумення пэўнай падзеі або гістарычнага перыяду стаўленне сведкаў і ўдзельнікаў можа мець вырашальнае значэнне.

Таму творчую спадчыну М. Лынькова варта разглядаць у кантэксце тых палітычных, сацыяльных і культурных умоў, якія былі характэрныя для перыяду жыцця і творчасці пісьменніка.

Міхась Лынькоў нарадзіўся 18 лістапада 1899 года ў вёсцы Зазыбы Лёзненскага раёна Віцебскай вобласці ў сям'і чыгуначнікаў, якія паходзілі з бедных сялян. Бацька будучага народнага пісьменніка Беларусі працаваў рамонтным рабочым, а маці вартаніцай на пераездзе. Дзіцячыя гады пісьменніка прайшлі ў казарме на перагоне паміж станцыямі Магілёў і Лотва і ў чыгуначнай будыцы паміж станцыямі Тошчыцы і Рагачоў. Закончыў двухкласную школу пры Рагачоўскай настаўніцкай семінарыі, а потым, у 1917 годзе, і саму семінарыю. Настаўнічаў у Ліпніцкай земскай школе (цяпер Буда-Кашалёўскі раён Гомельскай вобласці). З-за недахопу сродкаў малады настаўнік мусіў працаваць на чыгунцы, нафтакладзе, на

выгрузцы дроў, займацца прыватнымі ўрокамі.

Матэрыяльныя цяжкасці не перашкаджалі Міхасю Лынькову весці актыўную грамадскую дзейнасць. Падчас настаўніцтва ў Ліпніцкай школе ён прымаў актыўны ўдзел у працы сель-

коў пераехаў у Мінск, дзе да 1932 года працаваў у Дзяржаўным выдавецтве БССР і паралельна кіраваў літаратурным аб'яднаннем БелААП. У 1932 — 1934 гг. быў сакратаром аргкамітэта Саюза пісьменнікаў Беларусі. У 1934 — 1941 гг.

Цяжка паверыць, але героі і антыгероі твораў пісьменніка, якія могуць падацца сёння занадта «плоскімі» і аднабаковымі, ва ўяўленні сучаснікаў М. Лынькова выглядалі менавіта так, як іх характарызаваў аўтар.

савета, камітэта ўзаемадапамогі, у арганізацыі ў вёсцы першага кааператыва. У 1918 годзе, падчас нямецкай акупацыі, Міхаіл Ціханавіч быў адным з арганізатараў ліпніцкага партызанскага атрада. У 1919 — 1922 гг. служыў у Чырвонай Арміі, прымаў удзел у савецка-польскай вайне.

Пасля дэмабілізацыі настаўнічаў у мястэчку Сверхань Рагачоўскага раёна. У 1925 — 1928 гг. М. Лынькоў займае пасаду адказнага сакратара і намесніка рэдактара бабруйскай акруговай газеты «Камуніст», якую ўзначаліў у 1928 — 1930 гг. Быў арганізатарам і кіраўніком Бабруйскай філіі «Маладняка».

У 1930 годзе М. Лынь-

нік займаў пасаду дырэктара Інстытута літаратуры, мовы і мастацтва Акадэміі навук БССР.

Міхась Лынькоў абіраўся кандыдатам у сябры Цэнтральнага выканаўчага камітэта БССР (1921 — 1931); дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР (1940 — 1945); неаднаразова ўдзельнічаў у рабоце сесій Генеральнай Асамблеі Арганізацыі аб'яднаных нацый як сябра дэлегацыі БССР; быў акадэмікам Акадэміі навук БССР і сябрам Саюза пісьменнікаў СССР.

Значэнне знаёмых нам з дзяцінства Міколкі-паравоза, Янкі-парашутыста, смелага ваякі Мішкі і іншых створаных М. Лыньковым вобразаў сёння можна ацэньваць не з пазіцыі іх мастацкай вартасці. Цікавыя яны найперш як адлюстраванне адносінаў чалавека, які быў сведкам пераломных падзей айчынай гісторыі, да гэтых самых падзей.

Цяжка паверыць, але героі і антыгероі твораў пісьменніка, якія могуць падацца сёння занадта «плоскімі» і аднабаковымі, ва ўяўленні сучаснікаў М. Лынькова выглядалі менавіта так, як іх характарызаваў аўтар.

Пра гэта сведчаць шматлікія станючыя водгукі чытачоў на яго творчасць, якія захаваліся ў перапісцы пісьменніка. У 1957 годзе аўтар аднаго з такіх лістоў напісаў: «[...] учора бачыў кінакарціну «Міколка Паравоз» [...]. Паверце мне, я з такой радасцю глядзеў гэтую карціну, што праседзеў 2 сеансы запар на месцы. Цудоўная карціна. Яна мне напамінае і сваё юнацтва ў твае гады, бо калі я пайшоў у Чырвоную Гвардыю, мне было 15 год, я ж таксама бачыў немцаў у 18 годзе і ўсе гэтыя моманты» (з ліста М. Рака ад 09.07.1957).

Сёння падаецца, што значэнне творчай спадчыны пісьменніка мае двухбаковую прыроду. З аднаго боку, яго творы — гэта частка культурнага асяроддзя, якое фарміравала светапогляд маладога пакалення беларусаў. З другога, творы М. Лынькова ёсць нішто іншае, як адлюстраванне гэтага самага светапогляду. Магчыма, пры такім падыходзе раманы, апавесці і апавяданні Міхася Ціханавіча маюць быць разгледжанымі як комплекс спецыфічных крыніц па гісторыі сацыяльнай і палітычнай думкі Беларусі.

Сяргей НІКІЦЕНКА

Фота з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Пункцірам

• З перамогай віншуюць узорны дзіцячы хор Мінскай гімназіі-каледжа мастацтваў імя І. Ахрэмчыка. Гэты калектыў пад кіраўніцтвам Марыі Булаг заваяваў Гран-пры XII Міжнароднага фестывалю рэлігійных песняспеваў, які прайшоў нядаўна ў польскім горадзе Кенты. Канкурэнтамі юных прадстаўнікоў Беларусі былі амаль 30 хароў з Аўстрыі, Польшчы, Славакіі, Чэхіі, іншых краін. У наступным годзе пераможца выступіць на фестывалі ў якасці ганаровага гасця.

• У Мінску паўстане помнік заснавальніку горада асілку Менеску. Легенда сцвярджае, што волат у старадаўнія часы збудаваў мост з млыном на Свіслачы. Па начах ён перамяшчаў па рацэ свой млын і збіраў дружыну, з якой потым і заснаваў горад, названы ў яго гонар Менск. Сталічныя архітэктары вырашылі выкарыстаць гэты вобраз у сваёй працы: ад Мінскага замчышча ў пачатку праспекта Пераможцаў будзе перакінуты пешаходны мост праз Свіслач да Траецкага прадмесця. Складовай часткай моста стане экспанат "плывучы вадзяны млын", навеяны легендай пра ўзнікненне Мінска. На памосце паміж ладдзямі мяркуецца ўсталяваць скульптурную кампазіцыю з волатам Менескам.

• Лідэр гурта "Стары Ольса" Зміцер Сасноўскі рыхтуе да выдання кнігу па гісторыі беларускай камернай музыкі. У гэтым выданні будзе адлюстравана развіццё айчынай музыкі ад ігры на старажытных інструментах да падзей сярэдзіны XX стагоддзя. "Кніга, напэўна, стане падручнікам для студэнтаў. Бо такіх кніг, манаграфій няма. Таму яе проста вымушаны будучы выкарыстоўваць у Акадэміі мастацтваў, у БДУКіМ, у іншых навучальных установах такога плана", — лічыць Зміцер Сасноўскі. Кніга павінна з'явіцца ў пачатку 2010 года.

• У студзені наступнага года ў Мінску будзе створаны першы ў краіне лічбавы кінатэатр. Ён з'явіцца на базе кінатэатра "Кіеў", які ў 2010-м адзначыць сваё 40-годдзе. Да сярэдзіны снежня будзе завезена нямецкае і амерыканскае абсталяванне. Адрознае пачнецца яго наладка. Выкарыстанне інавацыйных тэхналогій у кінатэатрах беларускай сталіцы на 2008—2012 гады падтрымана Мінгарвыканкамам. У планах мінскага кінавідапракату — мадэрнізаваць і адрамантаваць да 2012 года адзінаццаць кінатэатраў.

• У выдавецтве Варшаўскага ўніверсітэта выйшла кніга выкладчыцы гэтай навучальнай установы Катажыны Бартноўскай "Беларускі постмадэрнізм. Лірыка пакалення Бум-Бам-Літа" ("Białoruski postmodernizm. Liryka pokolenia Bum-Bam-Litu"). Упершыню аб'ектам грунтоўнага аналізу замежнага даследчыка стала паэзія маладых беларускіх паэтаў, а не класікаў. Аўтар раскрывае тэму даследавання на гістарычным, сацыяльным і культурным фоне, параўноўвае літаратурную сітуацыю ў 1990-х у Польшчы, Расіі, Украіне і Беларусі.

• У Ашмянках у адрэстаўраваным будынку раённага краязнаўчага музея імя Францішка Багушэвіча пасля трохгадовага перапынку адкрылі новую экспазіцыю. Зараз у будынку пяць залаў, у якіх размясціліся шэсць раздзелаў экспазіцыі. У выставачных залах — вырабы мясцовых майстроў. Дырэктар музея Жанна Іванова лічыць іх гадоўным багаццем. Будынку музея больш як 150 гадоў, ён узведзены ў 1852-м як жылы дом. Але прадпрыемствы гаспадар частку жылля прыстасавалі пад аптэчную краму. Аптэка тут знаходзілася да 2000 года.

Падрыхтавалі Павел РАДЫНА і Лана ІВАНОВА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Дзеля росквіту нашых культур

Як вядома, сёння ў Нацыянальнай бібліятэцы нашай краіны праходзіць устаноўчы з'езд Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. На яго таксама запрошаны і прадстаўнікі Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пра некаторыя арганізацыйныя моманты мерапрыемства, вылучэнне дэлегатаў, творчае супрацоўніцтва і агульную літпрасторыю распавядзе старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась ПАЗНЯКОЎ.

— Як член аргкамітэта і сакратар СПБ я прымаў непасрэдны актыўны ўдзел у падрыхтоўцы да з'езда з беларускага боку і ў перамовах з расійскімі калегамі. На савеце Мінскага гарадскога аддзялення мы вылучылі 37 чалавек дэлегатамі ўстаноўчага сходу Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. Бо па колькасці Мінскае аддзяленне самае буйное — 252 пісьменнікі. Ад абласных аддзяленняў будзе па два прадстаўнікі. Планаваў меншую колькасць удзельнікаў, але расійскі бок прапанаваў большы склад дэлегатаў. Таму і павінен быць парэштат. А з Расіі мяркуюць прыехаць 49 дэлегатаў.

У галіне супрацоўніцтва шмат што і да гэтага рабілася. Згадаем тое ж рашэнне Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы пад-

трымаць і фінансаваць выданне 50-томнай бібліятэкі літаратуры пісьменнікаў Беларусі і Расіі — па 25 тамоў ад кожнай краіны. Гэта ініцыятыва зыходзіла ад Мікалая Чаргінца і Сяргея Міхалкова. Падрыхтоўчая работа ўжо вядзецца, так што ўсё залежыць толькі ад фінансавання. Нагадаем выпускі газеты "Лад", у падрыхтоўцы якой удзельнічаюць і супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва", сумесныя выпускі часопісаў "Нёман" і "Наш сучасны". Умацоўваюць літаратурныя сувязі іншыя выданні, прыкладам, часопіс "Новая Немига литературная" (галоўны рэдактар Анаголь Аўруцін). Наладжаны масты з многімі абласнымі аддзяленнямі Саюза пісьменнікаў Расіі і Саюза расійскіх пісьменнікаў, з абласнымі і маскоўскімі выданнямі: часопісам "Дом Ростовых", газетай "Московский литератор", "Российский колокол"... Намаганні Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ і Расійскага консульства ў Брэсце праводзіцца фестываль рускай паэзіі.

Са стварэннем Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, безумоўна, работа набудзе новае дыханне, будуць стварацца спецыяльныя новыя органы, абраны сустаршыні, наладжана правядзенне разнастайных творчых сустрэч, мерапрыемстваў, "круглых сталаў", канферэнцый, семінараў, у тым ліку для маладых літаратараў. Я падымаў пытанне, што варта было б прадумаць і стварыць агульны літаратурны орган, дзе маглі б друкавацца пісьменнікі Беларусі і Расіі, шырэй абмяркоўваць пытанні і праблемы літаратурнага жыцця. Усё гэта будзе садзейнічаць развіццю нашых творчых адносін, умацаванню сяброўскіх сувязей, працаваць на будучыню Саюзнай дзяржавы, на будучыню Беларусі і Расіі, на росквіт нашай літаратуры і культуры.

З расійскага боку плануецца прыезд магутнага творчага дэсанта: старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі В. Ганічова, В. Распуціна, С. Куняева, У. Крупіна, Б. Арлова, А. Ліханава, Я. Ісаева, У. Карпава, У. Кастрова, Ю. Палякова...

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота Кастуся Дробава

(Працяг тэмы — на стар. 4-5).

Літаратурныя планы журфака

У Інстытуце журналістыкі адкрыюцца спецыялізацыі паэзіі, прозы, крытыкі, мастацкага перакладу і кінадраматургіі.

Гэта першы юбілей Інстытута журналістыкі БДУ, які ён адзначае ў новым корпусе і ў новым статусе. Таму, хоць дата і не круглая, 65-годдзе святкуецца маштабна — мінулы тыдзень быў для журфакаўцаў збегам падзей — прэзентацыі кніг, адмысловыя лекцыі і семінары, вечарыны, навукова-практычная канферэнцыя і нават спартакіяда. З нагоды свята з дырэктарам інстытута Сяргеем Дубовікам сустрэлася карэспандэнт "ЛіМа".

— Напэўна, сімвалічна, што святкаванне юбілею Інстытута журналістыкі, такі абноўлены і інавацыйны, пачаў з ушанавання традыцыі.

— Так, у першы дзень святочнага тыдня мы адкрылі дзве імяныя аўдыторыі — у гонар доктара гістарычных навук, прафесара Рыгора Булацкага і доктара філалагічных навук, прафесара Барыса Стральцова. Гэта даніна памяці тым людзям, якія закладалі падмурак нашага факультэта і журналісцкай адукацыі ўвогуле.

— Сёння былыя студэнты журфака, якім ужо не давялося вучыцца ў новым будынку, часта са шкадаваннем згадваюць тую камерную, нават у нечым андэграўндную атмасферу, што жыла ў мёртвых ліфтах, пакурчавых цёмных лесвіцах і вузкіх калідорах старога корпуса на вуліцы Маскоўскай, які за многія гады шчыльна аброс студэнцкімі байкамі і легендамі.

— Чалавек прызвычайваецца да ўсяго. Калі прасачыць гісторыю журфака ў складзе БДУ, то спачатку ён месціўся ў прыстасаваным будынку на вуліцы Сярдлова, пасля — на тэрыторыі цяперашняга рэктарата на вуліцы Бабруйскай, затым — у старых дамах на вуліцах Маскоўскай і Мяснікова, і студэнтам прыходзілася курсіраваць паміж гэтымі двума будынкамі. Некалькі пакаленняў студэнтаў марылі, што журфак вось-вось атрымае новае памяшканне. Магчыма, сапраўды асаблівая камерная атмасфера раней прысутнічала, а можа, проста кожнаму выпускніку здаецца, што лепш старэнькая хатка, але свая, і добра, што ў былых студэнтаў застаюцца такія настальгічныя ноткі. Мы паспелі пераехаць у новы дом да фінансаванага крызісу, і ўжо

цяперашнія студэнты і старшакурснікі, што заспелі журфак на вуліцы Маскоўскай, не ўяўляюць, як можна было вучыцца ў тых умовах. Наша задача — удыхнуць жыццё ў новы будынак, перанесці ў яго лепшыя традыцыі журфака, а таксама журналісцкай адукацыі ўвогуле. Сёння, дарэчы, і студэнты іншыя ў параўнанні з тымі, якія былі 15 гадоў таму. Гэта, можна сказаць, "прасунутая моладзь", якая, толькі скончыўшы школу, ужо ведае адну ці дзве замежныя мовы, якая ўяўляе, чаго хоча ад гэтай адукацыі, гэта прагматычныя людзі, якія прыходзяць на факультэт і адразу думваюць, дзе яны будуць працаваць праз пяць гадоў. Мы павінны дапамагчы ім не расчаравацца ў прафесіі.

— Наконт прагматычнасці, сапраўды так. Сем гадоў таму, калі я паступала на журфак, то на маю спецыяльнасць — "літаратурная работа" — конкурс быў адчувальна меншы, чым, напрыклад, на "міжнародную журналістыку". Лічылі, мабыць, што рэдактарам быць неспрэчна? А як сёння каціруецца на журфаку гэтая спецыяльнасць?

— Сёння літаратурная работа — адна з самых запатрабаваных спецыяльнасцей. Яна цяпер падзяляецца на дзве спецыялізацыі: "літаратурны рэдактар у выдавецтве" і "літаратурны рэдактар у СМІ". У адрозненне ад іншых, тут больш увагі надаецца тэорыі тэксту, тэксталагіі, моўным дысцыплінам, рэдагаванню. Акрамя таго, раней у дыпломны выпускнікі значылася толькі "літаратурны рэдактар", сёння побач з гэтым мы пішам і "журналіст", такім чынам пашыраючы кваліфікацыю спецыяліста. У апошні год конкурс на "літаратурную работу" быў амаль такі ж, як і на

"аўдыёвізуальныя СМІ".

— Шмат выпускнікоў апошніх гадоў паспелі ўжо стаць вядомымі людзьмі?

— Некалькі гадоў таму скончылі журфак Яўген Булка, Дзмітрый Шэпелеў, многія сённяшнія журналісты СТВ, БТ, але вылучаць кагосьці будзе няправільна. Бо не ўсе здольныя студэнты могуць адразу прабіцца, "зазіць". Хтосьці ўладкуецца ў "Рэспубліку" альбо "Звязду", а хтосьці праз побытавыя абставіны паедзе працаваць у раённую газету, а з часам праявіцца ў журналістыцы альбо вершы пачне пісаць. Дарэчы, часта бывае, што нашы выпускнікі становяцца літаратарамі. Напрыклад, Вольга Тарасевіч — пасля журфака працавала звычайным карэспандэнтам. Я тады балаціраваўся ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, і яна мяне крытыкавала ў сваіх артыкулах як кандыдата ў дэпутаты. А цяпер я чытаю, што Вольга — папулярная пісьменніца, выдала шмат дэтэктываў, паводле яе твораў будуць здымаць серыялы ў Беларусі. Тая ж Святлана Алексіевіч — таксама выпускніца журфака, працавала спачатку ў раённай газеце, у часопісе "Нёман", а пасля паступова вырасла ў вядомую пісьменніцу. Калісьці скончыла наш факультэт Ніна Сняжкова — не стала яна журналістам, але стала намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР. Так што па-рознаму складаюцца лёсы нашых выпускнікоў.

— Вы, відаць, выпадкова згадалі пераважна выпускніц. Але сёння сапраўды атрымліваецца, што на журфаку пануе жаночы пол.

— Яшчэ гадоў 10 таму ў журфакаўскіх аўдыторыях было, прынамсі, паройну хлопцаў і дзяўчат. Сёння журналістыка становіцца жаночай. Чаму так? Напэўна, так складаецца

дэмаграфічная сітуацыя. Акрамя таго, у нас высокія конкурсы, а дзяўчыны больш уседаўныя, лепш вучацца. Літаральна нядаўна праходзіў семінар у Салігорску, на якім таксама ўзнімаўся гэты пытанне. Цяпер у Мінскай вобласці наспела праблема — надышоў час мяняць рэдактараў раённых газет у сувязі з дасягненнем пенсійнага ўзросту. Гэтыя пасады занялі хваткія жанчыны з журналісцкай адукацыяй. Як да гэтага ставіцца? Думаю, ніяк, бо калі чалавек спраўляецца, пол не мае значэння.

— Інстытут журналістыкі ахоплівае шмат кірункаў, сёлета нават з'явілася новая, запатрабаваная цяпер спецыяльнасць — "вэб-журналістыка". Але па-за ўвагай застаецца прафесія літаратурнага крытыка, якая таксама мяжуе з журналісцкай дзейнасцю.

— Сапраўды. Менавіта таму Адміністрацыя Прэзідэнта даручыла Міністэрству адукацыі адкрыць спецыяльнасць "Літаратурная работа. Творчасць". Цяпер мы распрацоўваем усе неабходныя дакументы, вучэбную праграму, каб з наступнага года распачаць набор на гэтую спецыяльнасць, разлічаную як на пяцігадовае навучанне, так і на перападрыхтоўку. Такім чынам, у Інстытуце журналістыкі з'явіцца спецыялізацыі "проза", "паэзія", "літаратурная крытыка", "мастацкі пераклад" і "кінадраматургія". Паколькі спецыялісты ў гэтых сферах — "штучны твор", то групы будучы невялікія: чалавек пяць на бюджэтным навучанні і столькі ж — на платным. Акрамя асноўных дысцыплін, што вывучаюцца на спецыяльнасці "літаратурная работа", студэнты будуць слухаць і новыя курсы, якія прапанавала кафедра літаратурна-мастацкай крытыкі пад кіраўніцтвам Людмілы Саянковай — гэта і тэатральная крытыка, і кінакрытыка, і розныя прадметы, звязаныя з сучасным літаратурным працэсам, і псіхалогія літаратурна-мастацкай творчасці.

На журфаку многія студэнты пішуць вершы і прозу, некаторыя нават маюць свае кнігі. Таму гэтыя спецыялізацыі якраз для тых, хто хоча сумяшчаць журналістыку і ўласную творчасць.

Саша ДОРСКАЯ
Фота Кастуся Дробава

Літ-абсягі

Не проста добрыя кнігі

3-пад пяра

Падчас прэзентацыі можна было азнаёміцца з мемуарнай літаратурай мыслароў і грамадскіх дзеячаў XX і XXI стагоддзяў, кнігамі, прысвечанымі даследаванням творчасці А. Пушкіна, М. Лермантава, А. Чэхава, І. Буніна, Г. Ахматавай, М. Цвятаевай, Б. Пастэрнака, даведчанымі і інфармацыйнымі выданнямі, альбомамі пра Маскву, а таксама з творамі сучасных пісьменнікаў.

Дом рускага замежжа імя Аляксандра Салжаніцына — буйнейшы культурны, асветніцкі і навукова-даследчы цэнтр Расіі. Адным з важнейшых кірункаў яго дзейнасці з'яўляецца праграма кніжнай дапамогі. Нацыянальная бібліятэка Беларусі на працягу многіх гадоў актыўна супрацоўнічае з гэтым цэнтрам. А дадзеныя акцыя — яшчэ адзін сумесны праект, які садзейнічае культурнаму абмену і ўмацаванню традыцыйных сяброўскіх адносін.

Намеснік дырэктара НББ па навуковай рабоце і сувязях з грамадскасцю Людміла Кірухіна зазначыла, што гэта ўжо другая па ліку падобная акцыя, а кнігі не проста добрыя, яны — выдатныя і здатныя ўпрыгожыць і ўзбагаціць фонды любой біблі-

У галерэі “Лабірынт” Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылася акцыя перадачы кніг Дома рускага замежжа імя Аляксандра Салжаніцына ў дарунак НББ. Таксама ладзілася выстаўка-прэзентацыя. Увазе гасцей былі прадстаўленыя кнігі выдавецтва “Русский путь” і іншых шырокавядомых расійскіх выдавецтваў — філасофска-рэлігійныя работы С. Булгакава, В. Зянькоўскага, А. Шмемана...

ятэкі. Менавіта такія праекты і мерапрыемствы супрацоўніцтва ў галіне культуры, адукацыі, навукі, інфармацыі садзейнічаюць захаванню агульнай культурнай спадчыны, распаўсюджванню ведаў, развіццю дыялога культур і ўмацаванню адзінай інфармацыйнай прасторы.

Саветнік Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Беларусі, прадстаўнік Федэральнага агенцтва па справах садружнасці незалежных дзяржаў, суайчыннікаў, якія пражываюць за мяжой, і па міжнародным гуманітарным супрацоўніцтве Аляксандр Фёдарэў запэўніў прысутных, што

дадзеныя акцыі супрацоўніцтва стануць традыцыяй.

Загадчык аддзела па развіцці і сувязях з грамадскасцю Дома рускага замежжа Ірына Лапухіна расказала пра гісторыю, фонды, архіў Дома рускага замежжа і паведамліла, што праграма кніжнай дапамогі здзяйсняецца з 1998 года: больш як 100 рэгіянальных бібліятэк Расіі і краін СНД, замежных інстытутаў і універсітэтаў, культурных цэнтраў па ўсім свеце ахоплены гэтай праграмай. А навуковы супрацоўнік Дома рускага замежжа, гісторык, бард Віктар Леанідаў распавёў пра некаторыя

кнігі экспазіцыі, чытаў вершы і выканаў некалькі песень пад гітару.

Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Міністэрства культуры нашай краіны, Федэральнае агенцтва па справах садружнасці незалежных дзяржаў, суайчыннікаў, якія пражываюць за мяжой, і па міжнародным гуманітарным супрацоўніцтве і НББ.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымку: прадстаўнікі Дома рускага замежжа імя Аляксандра Салжаніцына Ірына Лапухіна і Віктар Леанідаў.

Фота Кастуся Дробава

Як паведамляе БелаПАН, Мінгарвыканкам прадоўжыць практыку выртання гістарычных назваў геаграфічным аб'ектам Мінска. Робіцца ўсё магчымае, каб гарадскія тапонімы насілі свае сапраўдныя, арыгінальныя назвы. Пра гэта заявіў начальнік упраўлення культуры Мінгарвыканкама Уладзімір Карачоўскі.

Размова ідзе пра наданне гістарычных назваў новым мікрараёнам, вуліцам, праспектам, плошчам і скверам сталіцы, а таксама пра перайменаванне шэрага тапонімаў Мінска. Так, нядоўна былі вернуты назвы Траецкай гары, дзе знаходзіцца сквер і Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета, а таксама скверам — Аляксандраўскаму ды Бондараўскаму.

Як адзначыў У. Карачоўскі, пры ўпраўленні культуры Мінгарвыканкама дзейнічае камісія па найменні і перайменаванні вуліц, плошчаў і сквераў сталіцы.

Ул. інф.

У філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі “Доме-музеі І з’езда РСДРП” адкрылася выстаўка фотаработ Ларысы Салодкінай “У аб’ектыве — Случчына”. Л. Салодкіна — мастацтвазнаўца, журналіст, член саюзаў мастакоў і журналістаў, апошнія пяць год працуе ў газеце “Случкі край”.

Фотаздымкі, прадстаўленыя ў экспазіцыі, — вынік яе рэдакцыйных заданняў, сустрэч з жыхарамі Случка. Асобнае месца на выстаўцы адведзена работам, якія прысвечаныя ветэранам Вялікай Айчыннай вайны (“Салдацкая каша”, “Нашы дарагія бацькі”, “Салдат”). Твары гэтых людзей — хвалоючы расповед пра лёс старэйшага пакалення. Фатаграфіі раскрываюць і свет іх нашчадкаў — дзяцей, моладзі.

Дадзены творчы праект пачаў сваё падарожжа па краіне ў маі гэтага года ў Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Беларусі. Потым выстаўка дэманстравалася ў Інстытуце журналістыкі БДУ падчас правядзення Міжнароднай канферэнцыі з удзелам прадстаўнікоў ЮНЕСКА і ў Случкай галерэі мастацтваў.

Ул. інф.

У Брэсцкай абласной бібліятэцы імя М. Горкага прайшла прэзентацыя адзінаццатага нумара часопіса “Маладосць”, які па традыцыі выходзіць з удзелам Брэсцкага аддзялення СП Беларусі і пры падтрымцы Брэсцкага аблвыканкама. Вёў святочную імпрэзу пісьменнік Анатоль Крэйдзіч. Пра тое, як рыхтаваўся нумар да друку, якім твораў былі дадзены прыярытэты, вялі размову галоўны рэдактар часопіса “Маладосць”, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь пэтрэса Раіса Баравікова, першы намеснік дырэктара РВУ “Літаратура і Мастацтва”, галоўны рэдактар часопіса “Нёман” Алесь Бадак. Сваімі развагамі пра тое, якую ж літаратуру адрасаваць падлеткам, падзяліўся сталы аўтар “Маладосці” празаік Валеры Гупееў. Цыкл яго апавесцяў, прысвечаных сучасным школьнікам, выклікаў шырокі розгалас. І сярод крытыкаў, і сярод саміх чытачоў. Даўно настала пара выдаць гэтыя творы асобнай кнігай.

У прэзентацыі ўдзельнічалі намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Маладосць”, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь літаратурны крытык Алесь Марціновіч, намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Нёман” перакладчык Аляксей Чарота. Удзел нёманцаў у сустрэчы з цікавымі да літаратуры берасцейцамі зусім невыпадковым. І ў гэтым часопісе ў адзінаццатым нумары з’явіўся “брэсцкі сшытак”. Увага літаратурна-мастацкіх выданняў да літаратуры, якая развіваецца ў рэгіёнах, дае падставы болей шырока асвятляць тое, што ўвогуле адбываецца ў сучаснай пазіі, прозе, літаратурнаўстве Беларусі.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Арт-лінія

Гармонік збірае сяброў

II фестываль самадзейнай творчасці “Гармонік збірае сяброў” адбыўся ў Палацы культуры Мінскага трактарнага завода. Прысутныя віталі гарманістаў з Украіны, Расіі, розных абласцей Беларусі. Як адзначыў вядучы імпрэзы артыст тэатра і кіно Мікалай Рабычын, самадзейных выканаўцаў, шчыра адданых музычнай творчасці, рабочых, будаўнікоў, пенсіянераў і прафесійных музыкантаў аб’яднаў чужоўны інструмент — гармонік. Таксама ўдзельніцаў свята і глядачоў вітаў дырэктар Палаца культуры МТЗ Уладзімір Кірута.

Кіраўнік фестывалю заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь, кіраўнік народнага ансамбля “Мінскія музыкі” і ўзорнага фальклорнага ансамбля “Дударыкі” Мінскай гімназіі № 14 Дзмітрый Ровенскі прапанаваў увазе слухачоў музычны твор “Граі, гармонік беларускі”, якім і распачаўся фестываль. Цёпла прымалі глядачы таленавітых і самаадданых выканаўцаў Ігара Пішчыкава, Яўгена Юбка, Юліяна Кашэўскага, Міхаіла Знака, Ліну і Лаліту Ровенскіх, Бары-

са Гергалава, Міхаіла Пасканага, Іосіфа Бацечку.

Васілье прыпеўкі выканала Раіса Пулко, дыпламантка конкурсу гумару “Залаты ключ”. Сваё майстэрства прапанаваў глядачам работнікі МТЗ Іван Мінін і Людміла Антончык. Гарачымі апладысмантамі сустракалі члена міжнароднай арганізацыі па народнай творчасці ў Аўстрыі, загадчыка музея гармоніі БДУКІМ, паэта і самадзейнага кампазітара Міхаіла Слізкага і Міхаіла Касцюкевіча. Дэманстравалі сваё майстэрства ансамбль

“Жодзінская бліскавіца”, лаўрэат фестывалю “Звіняць цымбалы і гармонік”, які сёлета ў Смаленску стаў лаўрэатам расійска-беларускага конкурсу “Мы вместе”, Міхаіл Сіняк. Неаднаразова выклікалі на сцэну калектывы “Мінскія музыкі”. Вялікую ўвагу прысутных прыцягнулі заслужаны аматарскі калектывы з Паставаў “Паазер’е” пад кіраўніцтвам Анатоля Собала, дуэт з Брэста Пётр Ражбіцкі і Іван Чайка, выканаўца з Маладзечна Барыс Харэвіч, кіраўнік аматарскага калектыву народнай музыкі і песні “Журавушка” з Бабруйска Іван Іваню.

Госці з Украіны Уладзіслаў Леўчанка і Дзімітрый Цвінтарыцкі падарылі аматарам музыкі чужоўныя мелодыі братняй краіны. Ансамбль “Дзямідаўскія гарманісты” са Смаленшчыны пад кіраўніцтвам заслужанага работніка культуры Расіі Уладзіміра Ключева глядачы доўга не адпускалі са сцэны. Да слова, удзельнікі фестывалю былі адзначаны падзякамі. А пераможцам конкурсу “Сімпатыя глядачоў” стаў гарманіст з горада Беразіно Міхаіл Папрута.

У праграме канцэрта прагучалі народныя і класічныя творы, творы савецкіх кампазітараў, папулярныя эстрадныя мелодыі, музыка з кінафільмаў. Музыка і сяброўства аб’ядналі ў гэты дзень неабыхавых людзей: глядачоў, выканаўцаў, аматараў добрай музыкі і выдатнага інструмента гармоніка.

Марыя РУДОВІЧ
Фота аўтара

Повязі

Дачка Беларусі і Украіны

Ва Украіне, у горадзе Прылуці Чарнігаўскай вобласці, прайшла прысвечаная юбілею з дня нараджэння прэзентацыя чарговай кнігі Ліліі Бандарэвіч-Чарненкі — пісьменніцы, якая нарадзілася і жыла ў Беларусі, а затым звязала сваё жыццё з Украінай. Свае апавяданні, вершы, нарысы, эсэ яна піша на беларускай і рускай мовах. Як правіла, на абедзвюх родных для яе мовах выдае і свае кнігі. З’яўляецца сябрам двух пісьменніцкіх саюзаў — Украіны і Беларусі.

Вечарына насіла назву, якую можна даць усёй творчасці пісьменніцы, — “Аквінія любові”. Кніга “Мы ўсе — падарожнікі” — восьмая па ліку. Зборнік уключае ў сябе як раней напісаныя аўтарам творы, так і новыя, невядомыя шырокаму колу чытачоў. І значная іх частка — на беларускай мове.

Што талент Л. Бандарэвіч-Чарненкі запатрабаваны, ацэнены і ва Украіне, і ў Беларусі, сведчыць не толькі колькасць выдадзеных ёю кніг, але і тое, што творчасць пісьменніцы адзначана многімі прэстыжнымі літаратурнымі прэміямі. Яна — лаўрэат міжнароднай

прэміі журналістаў імя В. Стуса (па асноўнай прафесіі Лілія — педагог, яна закончыла філалагічны факультэт Гродзенскага ўніверсітэта, па роду заняткаў — журналіст: працуе ў газеце “Прылучына”), міжнароднай літаратурнай прэміі “Трыумф”, украінскай прэміі імя Рыгора Скаварады.

Чарнігаўскі паэт Сяргей Дзюба, перакладчык першых кніг Ліліі Бандарэвіч-Чарненкі з беларускай на ўкраінскую мову і нязменны рэдактар яе выданняў, сказаў у сваім выступленні, што Лілія — гэта своеасаблівы брэнд горада Прылуці, ва ўсякім выпадку, культурны і літаратурны.

Л. Бандарэвіч-Чарненка заўсёды падкрэслівае, што ў яе дзве радзімы, аднолькава ёй дарагія. Першая — гэта Беларусь: тут, у Ашмянках Гродзенскай вобласці, яна нарадзілася і вырасла. Адрутая радзіма — Украіна, дзе ў поўнай меры раскрыўся яе пісьменніцкі, журналіцкі, педагогічны талент, дзе яна знайшла сваё прызвание і прызнанне.

Традыцыйныя ў такіх выпадках віншаванні таксама гучалі на дзвюх мовах. Праўда, тут вымушана канстатаваць, што перава-

га была ўсё ж за ўкраінскай: на беларускай гучалі віншаванні ад сакратара Пасольства Беларусі ва Украіне Міхаіла Лыціна, старшыні Усеўкраінскага згуртавання беларусаў Ірыны Аджахоўскай і маё — я прадстаўляла тут першую радзіму пісьменніцы і, прабачце за няспіласць, — усю пісьменніцкую сябрыню Беларусі. Але дадаю належае ўкраінцам: яны так шчыра захапляліся беларускай мовай, што, калі я ў размовах для ўяўнай зручнасці зносіў пера-

ходзіла на рускую, прасілі: “Гаварыце, калі ласка, па-беларуску. У вас такая прыгожая, півучая, мілагучная мова...”

Хтосьці на вечарыне назваў Лілію Бандарэвіч-Чарненку палом добрай волі паміж нашымі дзвіма краінамі — Украінай і Беларуссю. Гэта і сапраўды так: так склаўся лёс гэтай таленавітай жанчыны, што ў сваім сэрцы яна лучыць дзве мовы, дзве радзімы, дзве любові.

Ніна РЫБІК

У атмасферы дружбы

— Аляксандр Аляксандравіч, Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь прымала актыўны ўдзел у падрыхтоўцы ўстаноўчага з'езда Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. На вашу думку, якую ролю гэтая арганізацыя можа сыграць ва ўмацаванні культурных сувязяў паміж нашымі дзяржавамі?

— Без перабольшвання можна сказаць, што першы ўстаноўчы з'езд пісьменнікаў Расіі і Беларусі — падзея вялікага грамадска-палітычнага значэння. Яна знакавая для сучаснага духоўнага і культурнага жыцця расійскага і беларускага народаў. Менавіта пісьменнікі ва ўсе часы фарміравалі ў грамадстве высокую маральнасць і духоўнасць, а літаратура заўжды з'яўлялася светачам і арыенцірам для людзей. Таму лічу, што аб'яднанне беларускіх і расійскіх пісьменнікаў узмацніць культурныя сувязі паміж нашымі дзяржавамі, будзе спрыяць адраджэнню высокай духоўнасці, уздыме пытанні стану маральнай сферы грамадства.

— У савецкія часы беларуская літаратура перакладалася на рускую мову. Кнігі расійскіх аўтараў масава выдаліся ў Беларусі. У 1990-х гадах сітуацыя кардынальна змянілася. Новаствораная пісьменніцкая арганізацыя адной са сваіх задач ставіць папулярнацыю літаратуры ў абедзвюх краінах. Якім чынам Пасольства можа паспрыць гэтай працы?

— Пасольства заўжды аказвала і будзе аказваць падтрымку ў рэалізацыі праграм, скіраваных на ажыццяўленне двухбаковых праектаў у галіне культуры, у прыватнасці, лі-

Напярэдадні ўстаноўчага з'езда Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы на пытанні нашага карэспандэнта адказаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Аляксандр Сурыкаў.

таратуры. З павышанай увагай мы адносимся да праблем пісьменніцкай грамадскасці, да пытанняў папулярызацыі нацыянальных літаратур дзвюх краін. Вялікі інтарэс уяўляе для нас сумеснае выданне публіцыстычных матэрыялаў пра наша гераічнае мінулае ў супрацьвагу спробам асобных палітыканаў і "даследчыкаў" сказаць вынікі і значэнне Вялікай Айчыннай вайны.

Існуе праблема ў тым, што кнігі расійскіх аўтараў у вашай краіне набываюцца лепш, чым беларускіх. Лічу, наспела неабходнасць выдання сумесных зборнікаў яскравых прадстаўнікоў нашых нацыянальных літаратур.

— На пасадзе Пасла, напэўна, у вас мала вольнага часу. Але ўсё-ткі, Аляксандр Аляксандравіч, знаходзіцца хвілінка для літаратуры? Кнігі якіх расійскіх і беларускіх аўтараў вы чытаеце?

— Хвілінка для літаратуры ў мяне заўсёды знаходзіцца, і ў пэўныя перы-

яды жыцця хочацца вяртацца да тых ці іншых вялікіх майстроў слова, яшчэ раз перачытваць іх і, натуральна, адкрываць для сябе нешта новае.

Мой любімы пісьменнік — Іван Аляксеевіч Бунін. Глыбіня думкі гэтага маштабнага чалавека, актуальнасць праблематыкі, не страчваемая з часам, глыбокі псіхалагізм у адлюстраванні ўнутранага свету герояў яго кніг вольна многі гадзі, пачынаючы са школьнай парты, не перастаюць мяне захапляць. Тонкае злучэнне глыбіні пранікальнага назірання з высокім дарам мастацкай творчасці адлюстроўваецца ва ўсіх яго творах, сярод якіх бяссмяротныя — "Цёмныя алеі", "Антоніўскія яблыкі", "Каўказ", "Спадар з Сан-Францыска". Геніяльны раман "Жыццё Арсеннева", напісаны аўтарам у выгнанні, наскрозь пранізаны памяццю сэрца пра самае пагаемнае — пра радзіму, каханне, чалавечую душу і сэнс жыцця.

— Супрацоўніцтва ў галіне культуры паміж нашымі краінамі даволі насы-

чанае. На 2010 год запланавана правядзенне Года культуры Беларусі ў Расіі. Акрамя гэтага адбываюцца шматлікія выставы, канцэрты. Якія мерапрыемствы рыхтуюцца Пасольствам ці пры яго ўдзеле ў бліжэйшы час?

— Толькі што паспяхова скончыўся Год культуры Расійскай Федэрацыі ў Беларусі. Вядома, як у Беларусі любяць і цэняць рускую культуру і мастацтва, звязаныя з беларускай агульнымі славянскімі каранямі і нязменным імкненнем да сцвярджэння ідэалаў гуманізму і высокай духоўнасці. У Расіі заўсёды ўважліва адносіліся і адносяцца да ўсяго, што звязана з беларускай культурай.

Само паняцце "Год культуры Расіі ў Беларусі" альбо наадварот — "Год культуры Беларусі ў Расіі" — хутчэй нейкі сімвал, бо духоўныя сувязі паміж нашымі дзяржавамі ніколі не абрываюцца. А калі ў гэтай галіне і ўзнікаюць пэўныя праблемы, то яны заўжды вырашаюцца ў атмасферы ўзаемапаразумення і сяброўства.

Упэўнены, што правядзенне ў 2010-м Года культуры Беларусі ў Расіі паслужыць далейшаму ўмацаванню саюза нашых краін, шматвекавага сяброўства і непарушнага адзінства брацкіх народаў.

Са свайго боку ў наступным годзе мы рыхтуем розныя мерапрыемствы, прысвечаныя найперш 65-годдзю нашай агульнай Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Акрамя гэтага, і тут я крыху прыадкрываю нашы планы, спадзяёмся рэалізаваць праекты, што датычаць правядзення ў Пасольстве музычных вечароў з удзелам вядомых расійскіх артыстаў Юрыя Башмета і Мікалая Пятрова.

Гутарыў Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымку: Пасол Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Аляксандр Сурыкаў.

— Мікалай Іванавіч, якія асноўныя задачы вырашае ўстаноўчы з'езд і што выносіцца на парадак дня?

— Галоўная задача — рэалізаваць жаданне пісьменнікаў Беларусі і Расіі аб'яднацца ў саюз. Праўда, не ўсіх — некаторыя не хочуць знаходзіцца ў складзе такой арганізацыі, якую мы ствараем. Але большасць з задавальненнем прымае такія намеры, вянцом іх і стане з'езд. Два саюзы — як быццам сузаснавальнікі новага Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. Да ліку сузаснавальнікаў трэба таксама дадаць выканкам Міжнароднага пісьменніцкага саюза, які да нядаўняга часу ўзначальваў Сяргей Міхалкоў. На жаль, Сяргей Уладзіміравіч пайшоў з жыцця, але ў нас захоўваюцца 4 яго лісты, дзе ён гарача падтрымлівае стварэнне такога саюза і нават прыспешваў падзеі, быццам прадчуваў нешта. Ён паведамляў, што хацеў бы папрысутнічаць на з'ездзе і выступіць на ім.

У працы форуму возьмуць удзел таксама прадстаўнікі ўстаноў, з кім мы кантактуем у галіне літаратуразнаўства, кнігавядання. Чакаем кароткія выступленні з прывітаннем шэрага службовых асоб. І самае галоўнае — прывітанні прэзідэнтаў Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі. Чакаецца выступленне Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта і прывітальнае пасланне Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Кірыла, старшыні Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі Барыса Грызлова. Выказаў жаданне выступіць на з'ездзе дзяржсакратар Саюзнай дзяржавы Павел Барадзін.

Будуць у нас і ганаровыя госці — міністры культуры, інфармацыі, адукацыі, Надзвычайны і Паўнамоцны Па-

Пашырыць творчую прастору

На вялікую раду ў Вялікай зале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі сёння збіраюцца пісьменнікі Расіі і Беларусі. Склад дэлегатаў вызначаны з абодвух бакоў. Плануецца, што на ўстаноўчым з'ездзе Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы прагучаць даклады старшыняў Саюза пісьменнікаў Расіі Валерыя Ганічавы і Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца. Затым будуць рашацца пытанні, датычныя новай структуры. Напярэдадні падзеі наш карэспандэнт сустрэўся з кіраўніком беларускай творчай арганізацыі.

сол Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Аляксандр Сурыкаў, прадстаўнікі Адміністрацыі Прэзідэнта нашай краіны. Запрасілі таксама калег з іншых творчых саюзаў, прадстаўнікоў сродкаў масавай інфармацыі. Па традыцыі на з'ездзе прысутнічаюць выкладчыкі і студэнты гуманітарных ВНУ, работнікі бібліятэк. Гэта катэгорыя людзей таксама будзе прадстаўлена.

Акрамя таго, што на форуме будуць разглядацца пытанні ўтварэння Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, мы таксама абмяркуем праект Статута гэтай арганізацыі, правядзем выбары кіруючага органа. Плануецца, што кіраваць новым саюзам будуць два сустаршыні, у рэвізійную камісію ўвойдуць таксама два сустаршыні ды па два прадстаўнікі ад краін, будзе абрана Праўленне Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. І на першым жа яго пасяджэнні ў

гэты дзень абяром Прэзідэнтам, сакратароў.

Па прапанове расійскага боку выносім на з'езд яшчэ адно пытанне — утварыць Вышэйшы літаратурны савет, у склад якога ўвойдуць мэтры нашых літаратур. З тым, каб яны рэальна ўплывалі на развіццё літаратурнага працэсу на тэрыторыях нашых краін.

— Якія супольныя праекты творчых арганізацыяў Расіі і Беларусі ўжо рэалізуюцца і якія трэба чакаць у бліжэйшай будучыні?

— Гаварыць пра глабальныя творчыя праекты пакуль што не даводзіцца. Яны з'яўляюцца тады, калі маецца арганізацыя. Аднак, накіды пазначыліся. Прыкладам, у серыю "Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі" ўключаюцца выданні не толькі беларускіх аўтараў, але і замежных. Мы выдалі Івана Сабілу, на падыходзе — творы Аляксандра Кажадуба, пабачыла свет кніга балгарскага прафесара

Петкі Ганчавы. Да нас звярнуліся многія іншыя пісьменнікі з тым, каб мы выдалі іх творы. Разглядаем гэтыя прапановы і па магчымасці аказваем дапамогу. Мы будзем думаць на з'ездзе, як умацаваць і палепшыць імідж пісьменніка. Апошнім часам так павялося, што пра пісьменніка мяркуюць па колькасці выдадзеных ім кніг. А наколькі патрэбныя яго кнігі — гавораць не заўсёды. І патрабаваць ад пісьменніка рэалізацыі яго кнігі, напэўна, таксама няправільна...

— Ідэя выдання 50-томнай бібліятэкі пісьменнікаў Беларусі і Расіі знойдзе свой працяг?

— Яна быццам бы і закладвалася пад аб'яднанне пісьменнікаў. Было прынята рашэнне, што гэты праект будзе ўключаць у сябе па 25 тамоў ад кожнай краіны. Ідэю гэту падтрымаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. І ён даў адпаведныя распа-

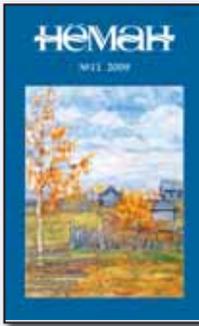
раджэнні. Нягледзячы на тое, што 17 кастрычніка 2008 года Парламенцкі сход Саюза Беларусі і Расіі ўнёс дапаўненні ў бюджэт Саюзнай дзяржавы для фінансавання гэтага праекта. І зможам-такі творы класікаў і сучасных аўтараў Расіі і Беларусі выдаць і накіраваць кнігі ва ўсе бібліятэкі.

— Калі цяпер творцы нашых краін і ведаюць адзін пра аднаго, то ў многім — дзякуючы працы літаратурных выданняў. Якім чынам Саюз пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы плануе сваё супрацоўніцтва з існуючымі літаратурнымі часопісамі, газетамі?

— Плануецца самае цеснае супрацоўніцтва. Напэўна, прагучаць прапановы і па выданні ўласнай газеты ці часопісаў. Але гэта трэба ўсё вывучаць. Найперш трэба зрабіць ухвал на тое, што мы маем. І ў Беларусі, і ў Расіі дастаткова багатая палітра прэсы па праблемах літаратуры. Трэба пашукаць нішу нашага ўдзелу ў гэтых друкаваных выданнях. І ў той жа час, калі ёсць патрэба, вывучаць магчымасці заснавання свайго органа. Але зразумела, што ў першыя свае гады Саюз пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы не будзе мець сродкаў для таго, каб адкрыць новыя газеты і часопісы. Будзем супрацоўнічаць з тымі, якія ёсць, адначасова працуючы на развіццё і ў колькасным, і ў якасным іх плане.

Гутарыла Ірына ТУЛУПАВА
На здымку: старшыня СПБ Мікалай Чаргінцаў.

Фота Кастуся Дробава

Калі пагартаць архіўныя нумары "Нёмана" за розны перыяд, то няцяжка заўважыць, што часопіс заўсёды імкнуўся на сваіх старонках шмат увагі ўдзяляць беларуска-расійскім літаратурным стасункам. Вядома (і пра гэта апошнім часам шмат пішацца і гаворыцца), сёння мы пакуль яшчэ толькі імкнёмся наблізіцца да тых узаемаадносін, якія былі паміж нашымі літаратурамі некалі, узаемаадносін, якім з беларускага боку паклалі пачатак Янка Купала і Якуб Колас, і якія працягваліся і актыўна развіваліся да 90-х гадоў мінулага стагоддзя.

«Сябрына» гаворыць сама за сябе

У іх была не толькі ўзаемная выгада, але і было сапраўднае сяброўства паміж вядомымі пісьменнікамі, якому сёння можна толькі позавідражана паглядзець. І вельмі прыемна, што старэйшае пакаленне расійскіх пісьменнікаў — тая ж Валянцін Распуцін, Юрый Бондараў, Уладзімір Круцін ці Яўген Еўтушэнка, Бэла Ахмадуліна і многія іншыя знакамітыя паэты і празаікі — заўсёды ахвотна адгукаюцца на нашу просьбу надрукаваць іх творы. Іншая справа, што, на жаль, і ў літаратурным працэсе сёння рынак таксама дыктуе свае законы, і бывае, каб надрукаваць у нас папулярнага расійскага аўтара, трэба весці перамовы не толькі і не столькі з ім самім (сам ён, вядома ж, не супраці!), колькі з выдавецтвам, якому належыць права на выданне яго твораў. Разам з тым, я не сумняваюся, што і ў наступным годзе аўтарамі "Нёмана" стануць расійскія пісьменнікі, у тым ліку і сярэдняга літаратурнага пакалення, чые імёны карыстаюцца не толькі вялікай папулярнасцю, але і, апроч таго, вялікім аўтарытэтам. Невыпадкова ж сёлета ў часопісе з'явілася рубрыка "Сябрына", назва якой, думаю, гаворыць сама за сябе. І, што цікава, нягледзячы на сваю "беларускасць", добра зразумелая нашым бліжэйшым суседзям.

Трэба сказаць, што сёння адзін з асноўных шляхоў развіцця нашых кантактаў ляжыць праз расійскія перыядычныя выданні, якія на сваіх старонках актыўна прапагандуюць сучасную беларускую літаратуру. Вядома, тут нельга не згадаць "Літаратурную газету" і яе пастаянны беларуска-расійскі праект, які мае сімвалічную назву "Лад". Не першы год вельмі цесныя кантакты ў "Нёмана" з "Нашим сучасным". Актыўна развівалася сувязь з расійскімі рэгіянальнымі выданнямі, у тым ліку, напрыклад, з часопісам "Вологодский лад". Больш за тое, мы імкнёмся наладжваць і развіццё літаратурных адносін з рэспублікамі, якія ўваходзяць у Расійскую Федэрацыю. У прыватнасці, з Татарстанам, дзе нашы намаганні па прапагандзе сучаснай беларускай літаратуры неўзабаве павінны выліцца ў канкрэтныя сумесныя праекты.

Вядома, усё гэта вымагае ад рэдакцыі вельмі пэўнага пачынення да твораў уласна беларускіх аўтараў, якія прымаюцца да друку. Не сакрэт, сёння "Нёман" — асноўнае айчыннае літаратурнае выданне, дзе друкуецца пераклады з беларускай мовы, дзякуючы чаму многія з іх пасля і з'яў-

ляюцца ў расійскай перыядыцы. Хоць, на вялікі жаль, актыўных перакладчыкаў у нас сёння вельмі мала. Многіх з тых, хто не адно дзесяцігоддзе лічыў гэты няпросты жанр галоўнай справай свайго творчага жыцця, ужо няма сярод нас. Многія, па розных прычынах, даўно не займаюцца гэтым. Таму вялікі спадзяванні мы ўскладаем на творчую моладзь, магчыма, нават пры "Нёмане" можна было б адкрыць школу маладога перакладчыка. Але радуе ўжо тое, што ёсць творчае сяброўства паміж беларускамоўнымі і рускамоўнымі паэтамі, што жывуць у Беларусі, якія рэгулярна перакладаюць адно аднаго. І "Нёман" з аднаго боку, а напрыклад, "Польмя" — з другога — гэтую даўнюю традыцыю павінны падтрымліваць і развіваць.

Дарэчы, калі гаварыць пра беларуска-расійскія стасункі на старонках "Нёмана", то трэба адзначыць, што яны не абмяжоўваюцца толькі мастацкімі творами. Напрыклад, па адрэзе публіцыстыкі ў нас шмат друкуецца матэрыялаў пра знакамітых вучоных, палітыкаў, якія маюць дачыненне як да Беларусі, так і да Расіі. Прыкладам, у бліжэйшых нумарах павінен з'явіцца біяграфічны нарыс Міхаіла Бублеева пра Міхаіла Зімяніна, ураджэнца Віцебшчыны, знакавай фігуры ў палітычным жыцці Савецкага Саюза. Нядаўна мы друкавалі раздзел з біяграфічнай кнігі Аляксандра Карскага пра яго знакамітага дзеда — Яўхіма Фёдаравіча Карскага, вучонага, даследчыка мовы, літаратуры і культуры беларускага народа, і разам з тым — акадэміка Пенярбургскай і Расійскай акадэміі навук, галоўнага рэдактара "Русскага філалагічнага вестніка" і «Известий отделения русского языка и словесности Академии наук». А цяпер у нас ёсць рукапіс усёй кнігі, таму чытачы неўзабаве змогуць пазнаёміцца з іншымі яе раздзеламі. Будуць надрукаваны ў нас і невядомыя шырокаму чытачу працы Паўла Шпілеўскага "Описание посольства Льва Сапегі в Москву в 1600 году" і надрукаванае ў 1853 годзе ў часопісе "Москвитянин" "Исследование о воеводах".

У планах першага паўгоддзя 2010 года і сумесны — майскі — беларуска-расійскі нумар "Нёмана", прысвечаны юбілею Вялікай Перамогі.

Алесь БАДАК,
першы намеснік дырэктара
РВУ "Літаратура і Мастацтва",
галоўны рэдактар
часопіса "Нёман"

Не ўяўляю свайго паўнацэннага жыцця без дасціпнага, жывога, паэтычнага слова.
А на нашай Міёршчыне шмат выдатных паэтаў.
Я не буду пералічваць іх, бо баюся пакрыўдзіць таго, пачынаючага ці масцітага, каго не ведаю, з творчасцю якога яшчэ пакуль слаба знаёма. Проста назаву аднаго, які найбольш вядомы нашым землякам, — **Браніслаў Мароз.**
І калі я сустракаю гэта імя, то заўсёды чакаю высокамастацкага, жывога, крышталёва-чыстага слова і вобраза.

*Вазьму ў рукі кіёчак бярозавы
І за сонейкам следам пайду
Я ў той край,
дзе вятры нецвярозлыя
З ліп заціўішых зрываюць фату.*

*Як салоўка з далёкага выраю,
Зноў вярнуся я ў свой гарадок.
З сэрца словы чароўныя выну я
І ўплыту ў паэтычны вянок.*

— Верш — песня душы, — мяркую Браніслаў Мароз, — сапраўдны паэт той, чые вершы пакладзены на музыку. Для мяне такім узорам з'яўляецца Адам Руска. У яго што ні верш, то песня.

Да дзевяці вершаў Браніслава Мароза напісана музыка. Песня "Вызваленне Міёр" гучала 9 мая з нагоды дня Перамогі.

Служыў Б. Мароз на Волхве пад Ноўгарадам. У арміі і спрабаваў пісаць, дасылаў напісанае ў газету "Боевая трывога". Там зрабілі "разбор" яго вершаў. У іх, маўляў, многа беларускасці. Армія была савецкай, і патрабавалася пісаць чыста па-руску. З беларускай мовы смяяліся. Калі ўзнікла пытанне, каго паслаць вучыцца на ваеннага журналіста, адразу прапанавалі маладому вайскоўцу.

— Але каб паехаць, трэба было быць кандыдатам у члены КПСС ці яе членам. Я не быў ні тым, ні іншым. Палітычны адрзел пачы-

Жыць паэтам

цаў мне даць рэкамендацыі. Далі вучыць Статут партыі. І я перадумаў...

Сем гадоў прысвячаў ён свае творчыя высілкі калгасу "Парыжская камуна", пісаў для агульных сходаў. Старшыня даваў характарыстыкі, а ён тварыў. З-пад пяра Мароза выйшла шмат такіх рыфмаваных радкоў. І ўсе з гумарам. А як жа без сатыры — і п'яніцы сустракаюцца ў калгасе, і гультаі. Слова — моцнае і здольнае тварыць неверагоднае. За вершы "на заказ" атрымліваў грошы.

— Прыходжу, здаралася, да старшыні, — апавядае Мароз, — чакаю, пакуль вызваліцца. Заходжу. Працягваю яму свае гумарыстычныя вершы. Чытае. А я чакаю, пакуль усміхнецца. Калі ўсміхнецца — цану можна ўзяць. Гляджу — ужо смяецца.

— Колькі хочаш за вершы?
— Па тры рублі за верш!
— А не шмат табе будзе?
— А не. Сама добра. Вы ж ведаеце, як тут укладзена ювельная праца.

І старшыня згаджаўся. Калі ж п'ягаўся ў кіраўніка, на якой мове пісаць, той без ваганняў адказваў:

— Пішы на нашай.
Гэта азначала, на беларускай.
— Дзе-нідзе для рыфмы, — заўважае паэт, — я "ўстаўляў" мясцовыя смешныя дыялектычныя слоўцы. Такі далікатны падыход надаваў кожнаму вершу непадробнасць, выключнасць, прыгажосць.

Шчаслівы той паэт, які нарадзіўся ў вёсцы, бо меў цесную сувязь з прыродай, лічыць Мароз.

Ці хапае аднаго таленту, каб быць паэтам, пытаюся ў свайго сучасніка.

— Працэнтую класічны выраз — 99 працэнтаў працы і жадання і 1 працэнт таленту. Усё роўна, які б талент выдатны ні быў,

трэба шмат працаваць, — упэўнены паэт.

Узоры паэтычных вяршынь для Мароза — Янка Купала, М. Багдановіч, М. Танк. З прозы любіць чытаць І. Мележа, Якуба Коласа.

Браніслаў Мароз друкуецца шмат. Яго любяць і чытаюць. Яго вершы і апавяданні, гумарэскі і байкі друкаваліся ў "Вожыку", "Віцебскім рабочым", "Знамені юности", "Браслаўскай звяздзе", часопісе "Маладосць", у паэтычных зборніках "Ядрыца" і "Памяць".

Паэтычны дэбют адбыўся ў 1955 годзе ў часопісе "Маладосць", калі Марозу споўнілася 18 вёснаў.

*Моладзь калгасная,
будзь працавітай,
Доля ў вас ясная,
з сонцам спавітая.
Сядзьце на трактары
раніцай весняю,
Куйце характары
працай і песняю!*

Проза, на думку Браніслава Мароза, пішацца лягчэй, чым верш, бо ў прозе большы манеўр.

Браніслаў Мароз шчаслівы, што на Міёршчыне ёсць маладыя паэты.

— Хочацца, каб моладзь пісала больш па-беларуску. Я не аспрэчваю двухмоўя. Але хапае паэтаў, якія пішуць на рускай мове. Мы высокага ўзроўню творчасці на іхняй мове не дасягнем. Трэба даражыць сваім.

Б. Мароз больш паўстагоддзя адпрацаваў механікам у раённым кінатэатры "Колас". Зараз знаходзіцца на заслужаным адпачынку.

Любімы муж, руплівы бацька і дзядуля, заўзяты гаспадар — Браніслаў Мароз. Хочацца пажадаць яму шчаслівага жыцця і нязводнага паэтычнага натхнення.

Алена БАСКІРСКАЯ

Не затрымліваюцца на паліцах

На Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь

У Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбыўся сход-сустрэча з таленавітым празаікам і актыўным чытачом бібліятэкі — Андрэем Міхайлавічам Федарэнкам.

Мерапрыемства прайшло з нагоды намінавання яго кнігі "Нічыё" на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Мэтаю сустрэчы было не толькі бліжэй пазнаёміцца з пісьменнікам і непасрэдна з яго творам "Нічыё", але і нейкім чынам падтрымаць самога творцу. Сход адкрыла дырэктар бібліятэкі С. Юдо. Старшыней схода абралі М. Лісавец. Разам з Андрэем Міхайлавічам на незвычайную сустрэчу запрасілі Раісу Баравікову — галоўнага рэдактара часопіса "Маладосць". Раіса Андрэеўна вельмі хораша і змястоўна ахарактарызавала свайго калегу. Яго жыццёвы і творчы шлях.

Нарадзіўся празаік у вёсцы Бярозаўка Мазырскага раёна Гомельскай вобласці ў звычайнай сялянскай сям'і. Скончыў Мазырскі політэхнікум. Працаваў мулярам, служыў у Савецкай Арміі, быў транспартным рабочым у Калінкавічах. Скончыў бібліятэчны факультэт Мінскага інстытута культуры. Узначальваў адрзел культуры і навукі часопіса "Польмя".

Першыя апавяданні пісьменніка з'явіліся ў 1987 г. (часопіс "Маладосць"). У 1989 г. у Бібліятэцы часопіса "Маладосць" выйшла кніжка прозы "Гісторыя хваробы". І з таго часу аўтар заняў сваё трывалое месца ў беларускай лі-

таратуры. Многія яго творы ўжо залічаны да класікі, уведзены ў школьныя праграмы і праграмы ВНУ. Паводле яго прыгодніцкай аповесці для падлеткаў "Шчарбаты талер" на "Беларусьфільме" зняты серыял. За кнігу "Смуга" пісьменнік уганараваны Літаратурнай прэміяй імя Івана Мележа.

Андрэй Федарэнка ўдзельнічаў ад Беларусі ў літаратурным еўрапейскім падарожжы "Еўра-2000", у сувязі з чым яго некаторыя апавяданні перакладзены на многія еўрапейскія мовы. Пераклады А. Федарэнкі друкавалі часопісы "Дружба народаў", "Юность", "Літаратурная газета".

Пасля было дадзена слова самому пісьменніку, які распавёў непасрэдна пра кнігу "Нічыё", якая складаецца з трох твораў. Акрамя аповесці, што ўласна дала назву кнізе, у яе ўвайшлі аповесць "Вёска" і роман "Рэвізія". Вельмі цікава, што ўсе гэтыя рэчы пісаліся як асобныя, самастойныя творы. Але разам яны арганічна склаліся ў адну глыбокую філасофскую кнігу. Дарэчы, празаік сказаў колькі слоў і пра свой апошні роман "Мяжа", які цяпер друкуецца ў часопісе "Польмя".

У сваю чаргу, калектыў Прэзідэнцкай бібліятэкі вельмі сур'ёзна падыходзіць да сустрэчы з аўтарам-

намінантам: у чыгальнай зале, дзе адбывалася мерапрыемства, была арганізавана выстава, прысвечаная творчасці Андрэя Федарэнкі. На жаль, усіх твораў і публікацый аўтара яна змясціць не змагла, але самыя вядомыя не маглі быць не прадстаўленыя. Сярод іх "Афганская шкатулка", "Смуга", "Історыя хваробы", "Шчарбаты талер" і іншыя. Цёплыя словы ў адрас аўтара выказаў загадчык адрэдакцыі кнігі Валерый Герасімаў.

Не магла не сказаць колькі слоў і загадчык адрэдакцыі бібліяграфічных рэсурсаў Ала Пенда. Бо менавіта сюды пісьменнік неаднойчы звяртаўся па дапамогу ў пошуку інфармацыі пры напісанні сваіх твораў. А ўсё, што А. Федарэнка стварае, уносіцца ў Электронны каталог бібліятэкі. Больш за тое, супрацоўнікі адрэдакцыі падрыхтавалі бібліяграфічны дапаможнік, які так і называецца "Андрэй Федарэнка: жыццё і творчасць".

Адрэдакцыя абслугоўвання правёў плённую працу, рыхтуючыся да сходу. Супрацоўнікі прааналізавалі кнігавыдачу і заўважылі, што кнігі аўтара заўсёды карыстаюцца популярнасцю і амаль ніколі не затрымліваюцца на паліцах. Проза А. Федарэнкі мае не забавляльную функцыю, а служыць носьбітам пазнавальнай інфармацыі, пашырае кругавяд і эрудыцыю чытача, выхоўвае ў людзях патрыятызм і гонар за сваю Бацькаўшчыну.

Пасля галасавання высветлілася, што ўсе ўдзельнікі сходу аднагалосна падтрымліваюць вылучэнне кнігі Андрэя Федарэнкі "Нічыё" на Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь.

Ганна ІЛЬЯСАВА,
бібліятэкар адрэдакцыі абслугоўвання
Прэзідэнцкай бібліятэкі
Рэспублікі Беларусь

Дыялог з літаратурай

Пад шматзначнай лірычнай назвай "Подыхам адзіным" выйшаў у свет дзесяты выпуск літаратурна-мастацкага альманаха "Гоман". Зборнік гэты з'явіўся не звыклым альманахаўскім фарматам — перад намі салідная тоўстая кніга ў цвёрдай вокладцы. І з пазнакай "Том 1". Між тым, пакуль чытач чакаць другога тома, ёсць сэнс паразважаць пра першы.

Рэдкалегія "выправіла" кнігу ў людзі са сціплай прадмовай, у якой каратка патлумачана канцэпцыя выдання: "Вырашана было ў першым томе абмежавацца нізкамі 67 аўтараў. Гэта тыя, хто нагта не марудзячы даслаў на аграс рэдакцыі свае творы. Астатнім давядзецца крыху пачакаць...". Лаканічна і зразумела, аднак некагортае неўразуменне, прынамсі ў мяне, усё ж з'явілася: хіба такі быў крытэрыў адбору тэкстаў да друку — хто хутчэй дашле?

Разам з тым, калі пачынаеш чытаць, становіцца зразумелым, чаму ў прадмове, як гэта звыкла робіцца, ні слова ні паўслова пра мастацкія прыярытэты выдання: стыль, паэтыка і тэматыка змешчаных праявітых і паэтычных нізак настолькі розныя, што, бадай, і немагчыма было б аб'яднаць іх пад якім-кольвек агульным эстэтычным сцягам. Пры такой стракатасці і рознакаляровасці літаратурных імён арыентуюцца звычайна на той прынцып, які заўсёды бывае дарэчы, — высокая мастацкая вартасць. Аднак далёка не ўсе творы ў зборніку могуць гэтым пахваліцца, ёсць і слабыя рэчы, і проста сырыя, недапрацаваныя. Часам аўтар і сам у прадмове прызнаецца: так спышаўся даслаць твор у рэдакцыю, што не паспеў як след апрацаваць. А гэта нагнае на супярэчлівы развагі: з аднаго боку, ідэалістычнага, сапраўдны пісьменнік ніколі так не зробіць, не захоча сябе "падстаўляць", дыскрэдытаваць сваё імя; з другога жа, жыццёвага, калі пісьменнік не мае аўдыторыі, не атрымае крытычнага — у абодвух значэннях — водгуку, то для яго важна, патрэбна, неабходна данесці да чытача хаця б маленькую часцінку, хаця б няскончаны фрагмент свайго твора.

Мне падаецца, што пра гэтую кнігу варта весці гаворку менавіта з такога гледзішча. Зразумела, не ўсё, надрукаванае ў ёй, дасканалы, аднак у дадзеным выпадку больш важны не літаратурны сэнс сам па сабе, але імкненне

чалавека, які не займаецца прыгожым пісьменствам прафесійна, выказаць сваё разуменне свету, жыцця, Бога, свае адносіны да чалавека. Выказаць пачуццё ўдзячнасці блізім людзям, ушанаваць памяць продкаў. Нездарма ў кнізе шмат наіўнага, даўно не новага і нават банальнага з літаратурнага пункта гледзішча, але такога шчырага, што вымушае выбіраць іншы крытэрыў ацэнкі.

Аўтары прадмовы назвалі альманах "Гоман" унікальным. Гучыць няспыла, аднак пра гэтае выданне сапраўды можна казаць як пра адметны мастацкі феномен у нашай культурнай прасторы. Зразумела, у пазначаным вышэй рэчывы, робячы акцэнт не так на эстэтычна-літаратурным сэнсе, як больш на светапоглядна-жыццёвым. Спакушаны найноўшымі літаратурнымі стыльовымі вынаходніцтвамі чытач наўрад ці надоўга затрымае ў руках гэтую кнігу. Але яе аўтары, выказваючы ў словах свае пачуцці і перажыванні, узбагачаюць найперш свой асабісты духоўны свет і дораць светлыя імгненні сваім блізім. Вось жа нельга не ўсміхнуцца, чытаючы вершыкі дзесяцігадовай Насці Усціменкі:

*Дождь лупит по стеклу.
Возможно,
Без перерыва битый час.
Во все глаза смотрю в окошко.
Я у дождя в плену сейчас.*

Варта асобна адзначыць тых аўтараў кнігі, чые творы вылучаюцца на фоне астатніх больш высокім мастацкім узроўнем. Гэта найперш Мікола Трафімчук. Яго нізка "Паэзія — справа анёлаў" бачыцца самай адметнай і — што да ўсведамлення паэтычнага паклікан-

ня — самай канцэптуальнай. Сапраўды, большасць выбраных для публікацыі ў гэтай кнізе вершаў М. Трафімчука прысвечана самой паэзіі.

*Вершы спеюць на руінах лёсаў,
Як і песні...
Толькі ўцішыні.*

Хіба нельга прысвяціць гэтыя радкі самым лепшым беларускім паэтам, тым, чые вершы мы ўспрымаем сёння як зашыфраванае пасланне, разгадка якога для кожнага чытача раскрываецца па-рознаму?

*Чытаю. Думаю. Пішу.
А свет вузее і вузее...
І ўжо становіцца музеем,
Дзе я ахоўнікам служу.*

А гэта — хіба не пра літаратурны лёс кожнага сучаснага пісьменніка, незалежна ад краіны і ступені папулярнасці?

Дарэчы, вершы з назвамі "Паэт", "Паэзія", "Мае вершы" і да т.п. сустракаюцца амаль у кожнага аўтара. У іх — асэнсаванне сваёй адрознасці ад астатніх людзей і імкненне вызначыць сваё месца ў пісьменніцкай кагорце. Такія вершы, як правіла, пішуцца на пачатковым творчым этапе, калі няма яшчэ дастатковай пэўнасці ў сваіх паэтычных сілах. У М. Трафімчука — іншае, тое, што вызначае сталага паэта: не *асэнсаванне*, але *ўсведамленне* сваёй адметнасці. Праўда, і ў яго нізцы не ўсё аднолькава добра — вершы, датаваныя апошнімі гадамі, відочна саступаюць па мастацкіх якасцях ранейшым.

Хацелася б звярнуць асобную ўвагу на творы Людмілы Барабаш, Маі Ярмоленкі, Людмілы Завей, Аксаны Паўлішынай, Аксаны Пальго, Вольгі Самарынай, Святланы Чарнай, Аліны Шмялёвай, Анатоля Гарая, Раісы Раманчук, Ніны Сакавай, Паўла Станевіча, Людмілы Шувалавай.

У кнізе — пераважна паэтычныя творы, і гэта заканамерна для такога выдання, аднак ёсць і мастацкая проза (Лада Владзі, Т. Бяленка, В. Атрахімовіч, А. Шмялёва, І. Тарбецкая, В. Самарына, А. Лятыцкая, М. Башчук, В. Паўлоўская, Н. Паляк, Н. Станкевіч, Т. Стэцка, В. Харчэнка), і даволі вострая публіцыстыка (А. Іванчанка), і нізкі сапраўдных афарызмаў (І. Ярашэвіч).

Жанна КАПУСТА

Тэлежурналіста Уладзіміра Субата добра ведаюць гледачы Беларускага тэлебачання па шматлікіх рэпартажах, перадачах і тэлевізійнай праграме "Гаспадар". Яшчэ больш вядомы журналіст на сваёй радзіме, роднай Століншчыне, дзе ён даволі часты госць са здымачнай групай. Няма ніводнай вёскі і гаспадаркі, якую б абмінуў журналіст і не распавёў у сваіх праграмах.

«Столінская вандроўка» Уладзіміра Субата

А вось кніга вершаў У. Субата стала адкрыццём. Але звернемся да аўтарскай прадмовы: "Ідэя "Столінскай вандроўкі" прыйшла ў далёкай Аўстраліі, дзе сярод буйства вечнага лета я ў снах ненасытна бачыў Пагарыніне, чуў мелодыку роднай мовы і хваляўся, што раптам нешта здарыцца і не вярнуцца на Бацькаўшчыну. Няхай гэтая кніжка будзе маім падарункам усім тым, каму дарагі родны палескі край, яго гісторыя".

Паэтычны дэбют адбыўся ў даволі сталым узросце, тым больш недаравальна для выдання, што не парупіўся, каб у кнігі, як належыць, быў рэдактар і карэктар, — моўныя і граматычныя хібы, збоі рытма можна было б лёгка выправіць. Але зробім акцэнт на галоўным: на жаданні аўтара зрабіць яшчэ адзін падарунак землякам, уславіць роднае Палессе. І гэта Уладзіміру Субату ўдалося.

Як вядома, Столінскі раён адзін з самых густанаселеных. Але ж аўтар не абмінуў ні адну вёску, узгадаў і тыя, якіх ужо даўно няма на карце; занатаваў у паэтычных радках найбольш распаўсюджаныя прозвішчы землякоў, прыкмеціў, у якіх вёсках сустракаюцца рэдкія цяпер імёны. Па-наіўнаму проста, але з журналісцкай скрупулёзнасцю ўзгадаў памятных мясціны, помнікі, знакамітых людзей, адметнасці кожнай вёскі, яе легенды і паданні, прымхі, нейкія жартульвыя гісторыі, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне:

*У кожнай вёсцы, хутарочку
Ёсць свая гісторыя.
Кніга складаецца з трох дзесяткаў невялікіх паэм і вершаў, аздоблена каляровымі фотаздымкамі з уласнага архіва аўтара і фотакарткамі са Столінскага раённага краязнаўчага музея. Выданне ўзяла сабой спробу паэтызацыі краязнаўчых матэрыялаў і будзе цікавым не толькі самім столінцам, але і больш шырокаму колу чытачоў.*

Анатоль КУДАСЕВІЧ

«Сабраць сонечныя промні ахапкамі»

У "ЛіМе" ўжо рэцэнзаваўся (май 2009) зборнік вершаў Марыі Вайцяшонак "Серпень". Вершы Марыі з'явіліся неяк нечакана, і я пажадала яшчэ дасказаць пра сваё, бо ў чалавека заўсёды знойдзецца недасказанае. Мае словы — пра вершы Марыі Вайцяшонак і не толькі.

У такім ракурсе найперш трэба сказаць пра тыя малюнкы, якімі адлюстравана нізка вершаў. Маленькай Яне Галай выпала выдаць нам са свайго дзіцячага разумення выпадковыя лініі і яшчэ раз нагадаць, якая танючка павязь з нашым космасам.

Вершам паэткі ўласціва аэрадынаміка. У дадзеным выпадку ёсць моўная аэрадынаміка, а гэта вельмі падыходзячыя параметры, каб ацаніць вершы. Паэтычныя словы ды сказы па пяць-дзесяць рассыпаліся па старонках кніжкі, і чытачу трэба быць у шчаслівым напружаным пошуку і прыслухоўвацца:

...Мне і парог пераступаць не трэба, каб трапіць у іншыя сферы... Само цытаванне набліжае да вершаў, але як аўтар

перабірае "імёны зорак на небе", так і застаецца загадкавым.

У творах амаль усіх паэтаў ёсць тэма, якую мы заўсёды пазнаем. У вершах Марыі Вайцяшонак да тэмы набліжаемся праз парадокс. А перазовы такія: яна бачыць вёску так выразна, як ніхто. Мабыць, так бы запакаваў беларускую вёску ў аксаміт і паркаль заходні дызайнер. Марыя мімаволі часта ўжывае слова пакункі. Ёй уласціва раздзячым месцы, фармаваць прастору і адначасова напайняць яе.

Вясковыя мужчыны ў яе вершах паўсталі такімі, якімі і хочацца іх бачыць — у працы, у велічы сялянскага роду, без сённышніх страт.

Паэткія выбраныя тыя, якія ёй цікавыя. У вершах больш адбіліся сітуацыі, чым характары:

*На тваім пахавальным пагорку напёрстка расцвіла.
Неспадзяваная тут,
бо я яе не сагзіла.
Цяпер нарэшце ведаю,
якія твае ўлюблёныя кветкі.*

І тое, што аказалася асабліва блізка мне:

*Ты пакінуў наш дом
Толькі хто мне параіць каваля,
Каб разняў нашыя пярэсцінкі...*

З паэтаў нашага часу мала хто з такою эфектнасцю напайняе сваё існаванне такой любоўю.

У тэксце вершаў Марыі Вайцяшонак як, напрыклад, у добрай адраджэнскай італьянскай прозе, адно выбірае з другога. "Брычка ляцела..." — адчуваеш, як быццам героі ўзносяцца ў неба, да самой "вяршыні сусветнай гары" (з нашага фальклору). Ад яе тэкстаў павявае рухам.

Марыя як паэтка і гаспадыня сваіх сноў і настрояў вядзе па сваёй "гарахай зямлі" ў "сваім садзе" і вучыць, як зрабіць, каб дом прыняў цябе (у тым выпадку, калі набудзеш будыніну на вёсцы). У шырокім сэнсе паэтычнага вобраза.

"Зрэзалі старое дрэва" — мікратрагедыя, але гэта сказана пра кожнага з нас, пра знікненне часовых праяў нашага стану, скананне нашых ідэй — "гэтае дрэва завалілася і заціхла". Ёй быццам дадзена пратрыкнуць сваім пяром нашу тоўстую сінтэтычную абалонку.

"Мялее дно памяці" — гэта таксама пра нас. Як адракліся ад сваіх продкаў, імёнаў сваіх не ведаем, а зараз да крыві скрабемся — пусціце нас ў сапраўдную гісторыю, скажыце нам што-небудзь на мове...

А пакуль наша хата "пустая" і "дыхае цяжка" і словы быццам археолагам раскапаняныя — сухавыя, багавіца, апранаха... Паэстэстствуем, браце і сястра, і ўбачым сябе ў люстэрку сучаснасці! Адчуем сябе з зямлі захаваанага, найстарарэчэйшага ў Еўропе фальклору, звязанага з усімі славянамі. Вось і атрымаем, што паэзія і складанне нашага тутэйшага славянскага партрэта з'яўляецца працэсам творчым, які ідзе поруч з чытаннем гэтай маленькай (ледзь не сказала падарожнай) кніжкі.

Аксана ЁРКІНА

3 нагоды

Архівы выходзяць у свет

У Мінскай абласной бібліятэцы імя А. Пушкіна адбылася прэзентацыя 2-й часткі зборніка "Мінская вобласць у дакументах і матэрыялах", які падрыхтаваны ўстановай "Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці" сумесна з Нацыянальным архівам Рэспублікі Беларусь. За з'яўленнем у свет гэтага зборніка стаяла вельмі карпатлівая, творчая, уважлівая праца таленавітага калектыву супрацоўнікаў архіваў.

У студзені 2008 года выйшла 1-я частка зборніка пад назвай "Пачатак", створаная ў 1938 годзе і прысвечаная гісторыі Мінскай вобласці. У выданне ўвайшлі дакументы Нацыянальнага архіва і Дзяржаўнага архіва Мінскай вобласці, а таксама змешчаны факсімільныя копіі дакументаў, фатаграфіі, прыкладзена карта.

Услед за 1-м выпускам працягнулася праца над 2-й часткай. І да 65-годдзя перамогі Беларусі ў Вялікай Айчыннай вайне быў прымеркаваны другі выпуск — "Адраджэнне". Выданне прысвечана цяжкаму перыяду пасляваеннага ўзнаўлення і наладжвання мірнага жыцця вобласці. У ім — 51 дакумент Дзяржаўнага архіва Мінскай вобласці і 19 дакументаў Нацыянальнага архіва. Адмыслова для зборніка падрыхтаваны і ўключаны ў дадатак хроніка падзей і спіс кіраўнікоў Мінскай вобласці і Мінска.

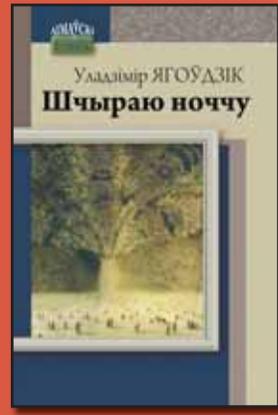
— Для нас гэты дзень сапраўды важная падзея, — распавяла дырэктар установы "Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці" Алена Кушнова. — Ужо даўно з'явілася ідэя весці дакументы так, каб потым можна было іх апублікаваць. І вось, напярэдадні 70-годдзя ўтварэння Мінскай вобласці мы прынялі рашэнне аб выданні архіўнага зборніка, і прысвяціць яго першым гадам існавання вобласці як новай, адміністрацыйна-тэрытарыяльнай адзінцы. Здайсці гэту працу сумесна з вопытнымі супрацоўнікамі Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь...

Ілона КУПРЭЙЧЫК

Убачыць праз памяць

Пісьменнік, як правіла, у сваёй творчасці абпіраецца на дзве рэчы: жыццё і памяць. Жыццё, як вядома, не стаіць на месцы, яно зменлівае ў сваіх праявах, але, рухаючыся ў часе, амаль не мяняе чалавека і тым больш яго паводзін. Але і памяць чалавечая — таксама рэч рухомая. Яе, як тую кінастужку, можна нават адкруціць назад, спыніць. І ад гэтага нічога не зменіцца. Чаго не зробіш з жыццём. Пісьменнік, які піша памяць, заўсёды дадае свайму чытачу і даверу. Бо згадваючы сваё мінулае, ён нібыта спавядаецца перад будучым. Пры гэтым застаецца свежай, амаль першароднай, сіла самога ўражання, узрушэння, нават захаплення. Чытач любіць, калі перад ім спавядаюцца. Такія менавіта думкі

ўзнікалі ў мяне, чытаючы аповесць Уладзіміра Ягоўдзіка "Вока Начніцы", якой пачынаецца яго новая кніга "Шчыраю ноччу". Галоўны герой аповесці, а ў асобе яго нам карціць заўсёды бачыць самога аўтара, вучань высювай школы, выбірае фарбы, каб намалюваць зіму. Ён згадвае, што снег сонечнай раницай "чысты і ружовы", а вечарам і зусім "смутна-шэры". Ён умее заўважаць колеры на поцілцы, якую тчэ на кроснах бабуля Наталля. Але тут жыццё, нібы знарок, да яго зімовага малюнка падкідае адразу столькіх сумных фарбаў. Яны запальваюцца і гаснуць. А праз іх праступаюць ужо самі вобразы, якіх у дзяцінстве ў чалавека бывае і надта багата. Размова ідзе менавіта пра дзяцінства.

Дык што ж гэта за "Вока Начніцы", карціць даведацца не толькі герою, але і самому чытачу. Начніца, вядома — начная зорка. Але ў адрозненне ад ранішняй, дзянішчэ, начная тоіць у сабе страшную сілу, падмацаваную нават павер'ем. Дзіўным здаецца герою аповесці Валеру тое, што хаваецца начніца ў амяле, якая расце ў вершаліне бярозы. Гэта той самы "цёмна-зялёны кошык, сплецены з дробных галінак", які хлапчук кожны дзень бачыць на бярэзіне, што расце ў родным двары, дзе стаіць іх хата. Кажуць, амяла п'е сокі дрэва, якое потым засыхае.

Гэтак жа чорнае вока Начніцы п'е ўсе жыватворныя сілы і з самога чалавека. Паступова чорная фарба амялы засланяе ўсё светлае ў жыцці хлапчука. Беды падступаюцца зусім блізка да іхняй хаты. Яму здаецца, што і ў смерці маці вінавата амяла ці злое вока Начніцы. І ўрэшце хлопчык вырашае знішчыць амялу, ачысціўшы бярозу ад нядобрага знака.

Твор як быццам бы скіраваны на дзіцячага чытача, аднак, як мне здаецца, і чытачу даросламу ёсць тут падстава для роздуму над жыццём, яго складанасцямі і непрадказальнасцю, ёсць прычына для згадкі і свайго асабістага, самых уражлівых яго момантаў.

Адлегасці ў памяці вельмі прыблізныя. Далёкае часам робіцца

вельмі блізім, нібыта сённяшняе, а яшчэ свежае, нядаўняе, па значнасці саступае былому. Зноў жа, усё залежыць ад таго, з якога ракурсу ды пры якой нагодзе ты будзеш глядзець.

У другой аповесці "І пазвала я..." далёкае якраз чаргуецца, нібыта перагукваючыся, з блізім. Не зусім укладваючыся ў правільны рэтра-спекты, мінулае як быццам само выплывае праз рух нейкіх сённяшніх акалічнасцей. Такое здараецца, калі разглядаеш нейкія даўнія фотаздымкі ці пракручываеш кадры хронікі. Але тут ва ўсім ёсць аўтарскае бачанне і ўспрыманне ўсяго трагічнага, пра што распавядаецца ў аповесці.

Здаецца, што новага да таго, што мы ведаем пра жахі апошняй вайны, можа дадаць нам аўтар, які сам той вайны не бачыў? Аднак жа ёсць сваё бачанне, сваё ўспрыманне тых падзей, хай сабе ўзноўленых вачыма чыйёсці памяці. Прываблівым перад намі паўстае і герой аповесці, Камар. Ён якраз з тых рэдкіх людзей, каго ў вёсцы завуць дзівакамі, да якіх нават малеча адносіцца як да сваёй роўні, і здароваецца за руку: "Здалёў, Камар!".

Ён і не крыўдзіцца на тое. Людзі гэтыя, як правіла, мудрыя сваёй асабістай мудрасцю, якая часам прыхавана для адных і вельмі адкрытая для іншых. Яны вельмі

любяць прыроду, а праз яе — і чалавека. І гаспадары з іх выходзяць адменныя, калі толькі адчуваюць, што вы ім давяраеце. Калі таму ж Камару даверылі калгасных коней, ён праз два тыдні здзівіў усіх нечаканым парадкам: "...Дагэтуль марудлівы, нязграбны, ён перамяніўся. Пажываеў, разгарнуў худую згорбленую спіну, рабіў усё падобна. Хто й пасмейваўся на пачатку, прыкусіў язык. У канюшні ўсюды была відаць клапатлівае гаспадарская рука. Вазы — пад павеццо, як па шнурочку стаяць, і ўсе адрамантаваныя. Ні завішчыць, ні заходзіць васьмёркай кола. Запрагай і хоць у сталіцу. Хамуты старанна падшытыя, лейцы — новенькія".

Людзі падобныя да Камара заўсёды самаахвярныя. Вось і ён у цяжкую хвіліну гіне сам, але ратуе іншых.

І яшчэ адно. Здавалася б, самавыкраслілася з ужытку ў нашай літаратуры тэма так званых "начлужных вогнішчаў". Не той сёння час, не новых пакаленняў гэта рамонтыка. А вось Уладзімір Ягоўдзік зусім нечакана для нас яркімі фарбамі высвечыў са сваёй памяці тры незабыўныя ўражання свайго дзяцінства: казачнае хараство і таямнічасць летняй ночы, росны луг і гаючае цяпло вогнішча. І мы, чытачы, настальгічна ўздыхнулі, вяртаючыся ў сваё, ужо забытае. Бо ў

памяці нішто ўражлівае не старэе і не згаджаецца.

Проза У. Ягоўдзіка мае характар лірычнай споведзі, дзе само дзеянне дапаўняецца, шырока і арнаментальна падсвечваецца запамінальнымі малюнкамі прыроды. Гэта хутчэй прыёмы паэтычнага, а не празаічнага. Ды і некаторыя аўтарскія мініяцюры часам нагадваюць разгорнутыя вершы.

У гэтай паэтычнай разгорнутасці добра відаць і шчырае ды ўважлівае мастакоўскае вока, умённе пачутае вылучыць у цэлыя гукавыя тамы. Вось да прыкладу, як перадаецца малюнак з цецерукамі ў адным з паяўнічых расповедаў: "Я не заўважыў, як за полем, над сцяной лесу выкацілася сонца. Я бачыў толькі цецерукаў. Іх чорныя з цёмна-сінім адлівам модныя каптанікі, белую раскошу распушчаных веерам хвастоў, снег манжэтаў на крылах, гарачую чырвань броваў. Пеўні падскоквалі, чуфыкалі адзін на аднаго, прыпадаў да зямлі і ўсё балбалаў... І зноў кідаліся ў бойку. А паблізу ад такавішча прагульваліся шэрыя, ледзь прыкметныя цяцёркі. Забыўшы пра ўсё на свеце, я не мог адарваць вачэй".

І сапраўды, перад намі, як пэндзлем вышпаны, жывы малюнак. Прыродаапісальныя звязкі не замінаюць, а дапамагаюць аўтару нават пры стварэнні творчых партрэтаў

знакамітых людзей. Гэта не перашкаджае, а нават дапамагае чытачу засяродзіцца на галоўным, схіляе яго да роздуму. Магчыма, сям-там нагадвае і нейкі перабор, а дзесьці здольнае і расслабіць само дзеянне, але гэта выпадкі рэдкія.

З цікавасцю чытаецца ў кнізе і аповесць-казка (пагодзімса з такім аўтарскім вызначэннем жанру) "Янка і Ружа". Рэч гэта зместам сваім якраз звернута да нашай гісторыі, да родных каранёў. Адчуваеш тут і аўтарскую трывогу за лёс роднай мовы: "Мова яднае нас з далёкімі продкамі, якія стагоддзямі назапашвалі мудрасць. Менавіта яны называлі зямлю, дзе мы жывём, Вялікім Летавецкім краем". Аповесць-казка якраз цікавая сваім падтэкстам, а магчыма, досціпам.

Лёгім быў у маім чытанні кнігі У. Ягоўдзіка пераход ад вялікіх празаічных твораў да раздзела "Залатыя кросны душы". Гэта своеасаблівы аўтарскія штрыхі да партрэтаў вядомых людзей нашай Бацькаўшчыны, з якімі пісьменніка сутыкала, а то і лучылі само жыццё, а часам і перапінка. Хацелася б у гэтым шэрагу выдзеліць згадкі пра Яна Скрыгана, Уладзіміра Караткевіча, Зоську Верас, Уладзіміра Савіча, Алену Лось. Вельмі хвалоючым атрымаўся расповед пра незабыўнага Уладзіміра Калеснікі. Па-зямляцку падзялю і я шчырае захапленне гэтым таленавітым творцам. "Дзіўная рэч: пры ўсёй сваёй прафесарскай мудрасці, — піша У. Ягоўдзік, — і паважнасці, нягледзячы на шануюны ўзрост, Уладзімір Андрэвіч не развучыўся здзіўляцца, адкрыта радавацца і злавцца. Таму я ўспрымаў яго калі не равеснікам, дык старэйшым таварышам, з якім можна паспрачацца, як кажуць, схапціцца ў рожкі".

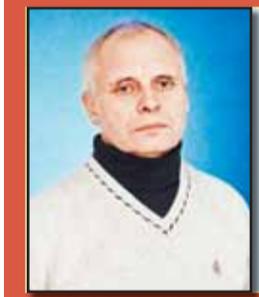
Толькі добра ведаючы чалавека, можна было адважыцца на такое сцвярдэнне. Яшчэ раз вяртаюся да думкі: умелі нашы старэйшыя пісьменнікі сябраваць з маладымі і разумелі іх, як сябе.

Змест кнігі хораша дапаўняюць аповяданні і абразкі. У гэтым празаічным россыпе прыкметна выдзяляюцца былічкі-небылічкі, дзе шмат добрага, светлага гумару, вясёлых прыгадак. Яшчэ раз паўтаруся: гэту кнігу з прыемнасцю прачытаюць як дарослыя, так і тыя, хто яшчэ нядаўна стаўся прысутным у вялікім свеце айчынай літаратуры.

Казімір КАМЕЙША

Не перакрэслі ўсе былыя цэрні.
Я пад святаннем заўтрашняй хаджу.
Хіба ў сумленне, нібы ў зван касцельны,
Удару словам — можа, разбуджу...
Мар'ян Дукса

Шлях да ісціны

Беларускі паэт Мар'ян Дукса нарадзіўся ў 1943 годзе ў вёсцы Каракулічы на Мядзельшчыне. Выдаў зборнікі вершаў "Спатканне", "Крокі", "Станцыя", "Прыгаршчы суніц", "Забутыя словы", "Зона супраціўлення", "Твая пара сяўбы", "Заснежаныя ягады", "Горн прымірэння", "Прыісці да алтара". Лаўрэат літаратурнай прэміі імя А. Куляшова. Жыве ў вёсцы Сола Смаргонскага раёна Гродзенскай вобласці.

Браце паэце, чаму такія сумныя твае вочы? Ці не таму, што бачыш ты больш за іншых, далей і глыбей, чым іншыя. Чаму нават усмешка твая з адценнем суму? Ці не таму, што смяешся скрозь слёзы, бо разумееш больш за іншых, бо помніш больш таго, што сам жадаеш, і памяць твая горкая.

Гісторыі грывучы целава, Ты запраўляўся доўгі час крывёю. О, колькі нас зрабілася травой, Каб ты кудысьці свае колы нёс...

Што гэта — узнагарода ці кара, гэта радасць і мука: разумець мову дрэў і птушак, чуць галасы далёкіх сусветаў, адчуваць, як б'ецца і хвалоецца роднае сэрца і блізкая душа за сотні, тысячы кіламетраў ад цябе? Ты валодаеш дарам прадбачання, прадчування. Ты маеш што сказаць людзям, ад чаго засцепаць. Але ў людзей сёння іншыя "аўтарытэты", і табе застаецца толькі маліцца за нашых, блукаючы ў прыцемках душы. Сапраўды — "няма прарока ў сваёй Айчыне"...

Нехта слушна заўважыў: мастацтва пачынаецца з малітвы. Паэзія таксама пачынаецца з малітвы. Паэт моліцца вершамі, па-хрысціянску даруючы ўсім, прадыўляючы самы галоўны і самы пякучы рахунак сабе. Так молішся ты, браце паэце, і не можаш знайсці сцішэння свайму болю, бо памятаючы многае, не можаш успомніць такога важнага ў жыцці — твару свайго бацькі. Бацькі, які "сцьшоў за свой небасхіл з хутарскага падворка", пакінуўшы цябе, немаўля, сіратаю. Не засталося нават фотаздымка, і табе не дае спакою пытанне:

Ну як, мой балесны, пазнаць цябе, як, Калі апынуся на верхніх нябёсах?

Колькі разоў, зняўшы тэлефонную трубку, я мела намер звязаньні з Сола да паэта Мар'яна Дуксы. Патэлефанавала, каб, гаворачы словамі іншага творцы, калі не пагутарыць, дык "хоць бы паўздыхаць па-бела-

руску". Але кожны раз не хапала рашучасці перад аўтарызэтам знанага паэта, лічы што класіка роднай літаратуры.

Чаму так блізка майму сэрцу ўсё, пра што баяць, так-так, менавіта баяць, а не апавядаюць вершы Мар'яна Дуксы? Можна, таму, што з малаком маці мы, беларусы, увабралі ў сябе адвечны боль нашых продкаў па сваёй зямлі, палітай потам, слязьмі і пакутамі многіх пакаленняў. Мы, нашчадкі без спадчыны, спадкаемцы, у якіх гвалтоўна забралі іх скарб: іх зямлю, іх краіну, іх мову.

Апынуўшыся аднойчы на Вішнеўскім возеры непадалёк ад бацькоўскай зямлі, паэт адчуў неадольную цягу да месца разбуранага гнязда. Да месца, дзе нарадзіўся, зрабіў першыя крокі ў жыцці, адкуль накіраваўся ў вялікі свет. 28 гектараў зямлі, якую яго бацька набыў у 30-я гады, уключалі ў сябе, акрамя ладнага кавалка мурагу, бярэзнік і сасняк з густым чарнічнікам. Усё, што засталася з таго часу, — нейкім дзівам ацалела сасна. Навокал буяў асот. У самым кашмарным сне не мог бы ўявіць былы гаспадар, якімі драмамі і трагедыямі абярнуцца для яго і сям'і набытыя мазаламі і потам гектары. Якімі садысцкімі метадамі выкаранялася з душы беларусаў любоў да земляробства, імкненне знайсці незалежнасць і надзейны падмурак, працуючы на ўласнай зямельцы. У той міг

паэт адчуў сябе бязвіннай ахвярай гісторыі, маленькай мурашкай, што трапіла пад яе колы. Ці не таму вынікам гэтага падарожжа сталі не вершы, а публіцыстычны твор. Вершы нараджаюцца, як і дзеці, з болем. У сваіх нататках пісьменнік не абывававаў гісторыю, ён паспрабаваў зрабіць высновы з яе ўрокаў, каб нагадаць тым, хто забыўся, і папярэдзіць тых, хто не ведаў. "Наступленне асоту", што ўпершыню было апублікавана ў часопісе "Куфэрэк Віленшчыны", стала ў нейкай меры адлюстраваннем пераломнага моманту ў творчасці паэта. Гэта было нібы ачышчэнне, выбачэнне, пазбаўленне ад былых крыўд перад новым этапам, перад узыходжаннем на вяршыню духоўнасці. Гэта быў 2000-ы — апошні год дваццатага стагоддзя.

Пільна гляджу — а ці ўбачу як сleg І ці спасцігну нябёсаў красу я? Сэрцам сваім адчуваю: сусвет Разам з крывёю маёю пульсуе...

У новае стагоддзе і тысячагоддзе паэт уступіў з абноўленай душой, душой, што знайшла самы правільны шлях да святла, да Ісціны. І ісціна гэта — Бог. Прышло разуменне, што ўрэшце нябесныя сілы караюць зло, а справа творчага чалавека папярэдзіць тых, хто чуе і разумее. Так складана іншы раз знайсці трапныя словы і яркія вобразы, каб развядзіць сонныя душы! Ён знаходзіць,

З Божай дапамогай. Ягоны шлях да алтара — не даніна модзе, не прыстасоўванне да сітуацыі, не ўцёкі ад рэчаіснасці. Ён — Паэт, абраннік Госпада на зямлі. Усведамляе гэта, але не ганарыцца, успрымае як належнае.

Аб нечым шкадаваць занатна позна. Вырошчваюць кветкі можна і зімой. Мой шлях у нейкай меры крыжаносны. Затое асабівы ён. І мой.

Мар'ян Дукса ў сваёй творчасці ідзе самым светлым у свеце шляхам, на якім "упіваецца Праўдай душа", дзе "заўжды саступае набок, страціўшы голас, любі лжэпрапок".

Аднойчы страціўшы сваю зямлю, даравайшы крыўдзіцелям, адпусціўшы свой сірочы боль, толькі з адным смуткам ніяк не можа развітацца, толькі адна трывога не-не, ды і нагадавае пра сябе сардэчным неспакоем. Лёс роднай мовы — не прадмет для самалюбавання, для самасцвярдэння, для галашэння. Мова — яго душа, яго галоўны набытак. У зборніку "Горн прымірэння" ёсць верш, які заканчваецца так:

Дарэмна я пра заняпад... Як сэрца, мова будзе грукаць. Адно б, як слабых куранят, Нам слоўца кожнае адхукаць.

Сёння паэт не проста адхукавае родныя словы. Ён гаворыць моцным, смелым, нахнёным Божай сілай голасам. Няма браўрунасці і параднасці ў яго творчасці. Яго душа па-ранейшаму чулая і ранімая, у чымсьці ён застаўся тым жа хутаранскім хлопчыкам. Яго вочы такія ж ясныя, думкі светлыя, погляд па-ранейшаму сумны. Але глыбокая філасофія жыцця прабіваецца скрозь сумненні і прарастае Верай, Надзеяй, Любоўю. Мова адраджаецца ў кожнай страфе, у кожным паэтычным вобразе. Аптымістычна і жыццесцвярдзальна гучаць яго вершы, у якіх галоўны персанаж — беларускае Слова:

Звініць, віруе наша мова, бадзёрыць хмельна, як віно. Але было спачатку Слова, стваральным сталася Яно. І ў міг Ягона звышсіла пранала доўгай цемры сleg, і ў цёплым ззянні нарадзіла васьм гэты наш цудоўны свет...

Ала КЛЕМЯНОК

**Зміцер
АРЦЮХ**

ВКЛ

Вялікае Княства Любоўі
Мы ўспомнім у іншай краіне...

Аксана Спрынчан

Верасень. Кастрычнік. Лістапад —
Тры месяцы
Вялікага Княства Любоўі,
Якіх, на жаль,
Як і Вялікага Княства Літоўскага,
Зараз няма ў нас.
Мы страцілі яго.
Выкінулі іх.
Забыліся шлях
Аг Балтыйскага да Чорнага.
Але жыве памяць,
Якая будзе клікаць
Па-вераснёваму,
Па-кастрычніцку,
Па-лістападаўску
Аг Чырвонага да Белага,
Да той пяшчотнай мовы
Вялікага Княства Любоўі,
Якая засталася ў нас,
Як святыня,
І якая вернецца да нас,
Як каханне.

Агнакутаваць верш
Без цябе немагчыма.
Агнакутаваць верш
Патрабуе душа.
І я плачу радкі не сваімі вачыма,
І спрабую мінуласць ізноў адшукаць.

**Агам
ШОСТАК**

Завіруха засыпала ранкам
жоўты ліст на самотным праспекце,
і сарвала ліпучыя маркі,
непатрэбнасць абгортка-канвертаў...

І завейя засыпала шэрань
на праспекце маўклівых партрэтаў...
А бясконцасць халоднага снежня —
message на адваротах рэцэптаў...

Мінулае ў сне

дзесьці тут
дзе знікалі павольныя постаці
і міжволі губляліся
разам з чырванню захара сонца
адна слізкая восень
бездакорнага неба
нас з табой саграла
сваім млявым святлом

дзесьці тут
дзе мяне абдымалі так моцна
твае пальцы пластычныя
быццам проста імгненне ў Сусвеце
пацалунак твой нібы
мокры снег раставаў

дзесьці тут
дзе мінулае ў сне

дык давай жа з табой
памарудзім

гарога
наш рух
на коле
наш ветразь

гарога
наш час
абумоўлены ветрам

гарога
не пераймайся
болей няма
перашкод

гарога
з табой мы сёння

Агнакутаваць верш,
Каб душу супакоіць.
Агнакутаваць верш,
Каб табой не хварэць.
Мы не разам гаўно.

Што ж са мною такое?
Проста я без цябе не магу гагарэць.
Калі не ў пары
Ты прысніцца можаш толькі мне —
Скалыхнуць самотную будзёнасць.
Я даўжэй хачу пабыць у сне,
Каб цяпло тваіх вачэй успомніць

І спыніць хаду свайго жыцця,
Быццам з фільма выразаць праколы,
Размагніціць стужку небыцця
І па-новаму пачаць аповед

Пра ішчаслівае. Дзе ты і я
Думаем аднолькавыя мары,
Дзе планета ў кожнага свая,
Але мёртвая, калі не ў пары.

Яшчэ баліць

Адноічы зноў твае сустрэну вочы,
Адноічы зноў мяне сустрэнеш ты...
І быццам не было гадоў сірочых,
Названых мной гадамі пустаты.

Такімі не пяшчотнымі, нямымі,
Гадамі слёз, схаваных ад другіх.
Так паг прымусам сталі мы чужымі,
Не падзяліўшы ішчасце на дваіх.

Мядовы сон

І будзе зноў скамечана папера,
Дзе два радкі пра наш мядовы спас,
Дзе два радкі — зачыненыя дзверы.
За імі ўжо не ведаюць пра нас.

І жоўтым лісцем выткала дарогі
У лістазвон, што скінуў нам праклён,
У лістазвон каханна і знямогі...
Такім кароткім быў мядовы сон.

чакаем
новых прыгод

гарога
не смейся
гарога
нішто без людзей

гарога
"playlist" у "winamp'e"
ізноў націскае
"rerplay"

Неруш

сакавітая рунь на досвітку
твой смех
плюшчом аплецены паркан
бы снег
растае на далонях тваіх

твой след
ля брамкі забітай цвікамі гаўно
і бег
пальцаў рук па парэнчах забытых палацаў
не-
руш
мы рушым далей па пакоях

неруш —
мы губляемся ў рухах гісторыі
і цішыні
як на досвітку рунь.

на прыпынку нікога няма,
і аўтобус двойчы на тыдзень —

Куплю білет у тэатральнай касе,
Зайду ў партэр, знайду дзесяты рад.
Вось тут сядзелі мы ў мінулым часе.
Шкада, што ён не вернецца назад.
Ды і спектакль сёння будзе іншым.
Хоць не прэм'ера, усё адно — аншлаг.
Я зноў адзін. Каханна ў нас не выйшла.
Што ж, не бяда, не самы велькі страх.

Зімою гэтай снегу не было...
Нам студзень дождж
дарыў на развітанне.
Табе сказаў: "Бывай! Усё прайшло.
Як год прайшоў.
Не спраўджана каханне".
Хай змые дождж пакуты.
Не баліць,
Бо сэрца ўжо закідана каменнем.
Ніхто яго не зможа залячыць.
Я не шукаю ў позірках збавення
І сустракацца болей не хачу
З пакутай той,
Што думкі мне калечыць.
Адзін да вечнай зоркі палячу...
Бо там з табой прызначана сустрэча.

З табой мне хочацца ізноў сустрэцца,
Тваю далонь прыціснуць да ішчакі,
Паслухаць песню, што спявае сэрца,
З вачэй змахнуўшы слёзы-ручайкі.

І зноў блукаць па горадзе без мэты,
Маўчаць і думаць, ведаць:
ты са мной...
Ды толькі мары разганяе вецер,
Замест цябе прыносіць неспакой.

Халодны вецер — слёзы Атлантыды.
Шукаць яе. Чакаць цябе. А сэнс?
Што будзе з намі,
калі раптам прыйдзеш?
Ці стане болю ў маім сэрцы менш?

з'яжджам мы
у мястэчка,

дзе, як звычайна,
на рынкавай плошчы
у цэнтры —
найменей два храмы

на прыпынку нікога няма,
а пешшу —
занапта галёка;
але шлях асвятляецца Сонцам...
але шлях асляпляецца Сонцам...

Дамы,
у якіх ніхто не жыве,
а толькі грэвы
на адхоністых стрэхах;

і храм,
у якім няма больш людзей,
а толькі святло
млява свеціць
паўз гзіркі скляпенняў.

Наш храм,
які спіць ужо колькі год,
і толькі птушкі палёт
ахіне нас з табой цеплынёй;

наш дом,
пасярэдзіне ружы вятроў,
і толькі ўспамін
і толькі з табой сустрэчы...

**Марыя
КОБЕЦ**

Дэбют

Марыя Кобец жыве ў Пінскім раёне і працуе загадчыцай фельдшарска-акушэрскага пункта. Вельмі ценіць, што жанчына піша вершы толькі па-беларуску, імкнецца атрымаць гуманітарную адукацыю. Гэтая дэбютная публікацыя ў "ЛіМе" — першая ластаўка паэткі, з якой, будзем спадзявацца, і пачнецца яе плённае творчае жыццё.

Між вогараў лясных,
Бярозавых, хваёвых,
У подыхах вясны
Мне захапленне — слова.

Між зімніх завірух,
Між павадкаў вясновых,
Паміж жыццёвых скрух
Мне адпачынак — слова.

Калі ж мяне адчай
Адолее нанова,
Тады ўжо, выбачай,
Мой паратунак — слова.

Чакаць і мроіць...
Спадзявацца...
Злаваць на лёс.
Не сумнявацца...
Чакаць, не страціўшы надзеі,
Не паганяючы падзеі.
Чакаць...
Каб між маўклівай ночы
І постаць бачыць, бачыць вочы.
Чакаць...
І верыць, што між скрухі
Мяне абдымуць твае рукі.
Ды, мабыць, час стаіць ў чаканні.
Што дзень, што ночы ад змяркання.
Ці ж хопіць сіл трымаць каханне?
Чакаць...
Чакаць назло расстанню.

Дазволь цябе кахаць,
Мой любі, мой адзіны!
І без надзей чакаць
Шчаслівае гадыны.
Дазволь глядзець у твар,
Чакаючы усмешкі,
Бо між жыцця навал
К табе вядуць зноў сцежкі.
Дазволь мне зноў прысніць
Цяпло тваёй пяшчоты.
Дазволь з табой быць
У мроях тых употаі!
Ласкавы, любы мой!
...Хоць і чужы каханы.
Дазволь мне быць тваёй
У сне зачараваным.

Паг крыламі аблокаў —
Сінявокі мой край.
Азірніся навокал —
Гэты кут, нібы рай!

Рэкі тут і азёры,
Пушчы тут і лясы.
Ты паслухай: наўкола
Продкаў наскрозь галасы!

Дыванамі палеткаў
Паміж стужак-дарог.
Летнім росквітам кветак —
Неабсяжны разлог!

Запытайся і ў ветра,
І ў аблокаў спытай,
Дзе ёсць край больш прыветны,
Чым палескі мой край?

Шалёная!.. Я ведаю!.. Напэўна!..
Шалёнасць іншы раз спрыяе мне.
Але, прабачце, усё ж такі дарэмна,
Такая спадчына — назола мне.
Шалёная!.. Шалёная!.. Не варта...
Бо смягнуць вусны мне ад гэтых слоў,
Віна наліце! Вып'ю, мабыць, квартиру,
Каб адпачыць у карагодзе сноў.
Шалёная!.. Ад золку да сутоння...
Шалёная ў каханні і ў жыцці...
Хто б прыгадаў-параіў ў ноч бяссоння,
Як з гэтай спадчынай далей ісці?..

Фота Алеся Высоцкага

Без святла

Мікола АДАМ

Апавяданне

усё роўна ніякай карысці ад школы няма. Зразумеў? І я сваё на вас, аглаедаў, адпахай! Цяпер вы будзеце пахаць на мяне, а не... у Воршы здам абодвух!..

— Ды пайшоў ты!.. — агрызнуўся сын.

— Што? — на гэты раз бацька заехаў сыну па твары. — Што ты сказаў?

— Пайшоў ты!..

Бацька не паспеў ударыць, дакладней, удар прышоўся па драўляных дзвярах, якімі сын у гэты час ляснуў за сабой, схаваўшыся ў сваім пакоі.

— Адчыні дзверы! — загрукваў бацька. — Скажы мне гэта ў твар, салага! Панаваўшы абываючаму, а чаму на самай справе трэба вучыцца — ні ў зуб нагой! І запомні: ты быў яшчэ з гарошыну, а я ўжо па-харошаму... А заўтра каб я не бачыў цябе ў маім доме! Ідзі, куды хочаш! Умееш пасылаць, здолей і пражыць без мамчыных спадніцы і маіх грошай! У тваім узросце я ўжо "ўкальваў" на заводзе!

Праз колькі хвілін ён зноў сядзеў у фатэлі і даядаў бульбу, выгаворваючы жонцы ўсё, што ён думае пра сына.

— Во дзе вырадак! Выгадавалі на старасці гадоў! — ніяк не супакойваўся ён.

— Ты сам вінаваты, — заступілася было за сваё дзіця маці.

— Маўчы, курва! — зароў на яе муж. — Бо як дам — з трайнымі акулярнамі будзеш хадзіць! Такая самая, як і сыночак...

— Гэта дзеці ў татачку! — не змоўчала жонка. — Ты бадзешся невядома дзе, прыходзіш, усё абшнырціш, абшчыш і зноў знікаеш, і дзетачкі такія ж...

— Я?! — ледзь не папярхнуўся бацька. — Ты што, з дуба ляснула ся цябе? А можа, вы спецыяльна супраць мяне наладзілі? — асьніла яго. — Так, так...

— Гэта ты "вальгануўся"! — заўважыла маці. — Даўно па табе Навінік плачуць!

— Вяжаш, і вяжы ціхенька, — паспакайнелі ўжо, вымавіў бацька.

Ён даеў, смачна адрыгнуў і заваліўся на канапу — глядзець тэлевізар. Быў бацька каржакаваты, з пракуранымі зубамі і валасатым жывотам. Вяртаючыся з працы ці з чарговай гуляньці, ён распранаўся да трыко і клаўся глядзець тэлевізар. Глядзеў так, што храп яго старэй на ўвесь дом. Тэлевізар у асноўным глядзелі сцены ды ноч праз акно. Вось і зараз, не паспеў ён легчы, як тут жа захроп, ды яшчэ з прысвістам.

Пабудзіў яго голас старэйшага сына, які крыкнуў: "Ну, што? Глядзіце, што я цяпер зраблю!". Хоць бацька і не спаў, усё адно не бачыў, што там збіраецца рабіць сын, таму паўсонна вымавіў: "Ну што, што ты можаш зрабіць?..". І толькі крык жонкі "Мішка!" вокаментна падыняў яго на ногі і кінуў да сына, які, стоячы пасярод залы, замахнуўся на сябе аграмадным нажом, знайшоў жа, дзе ляжыць!..

І тут пагасла святло. Затым пачуўся бразгат дзвярэй і дзіцячага пакоя, тупат дзіцячых ног па падлозе і Юліян крык:

— Мама, тата, мне страшна!..

III

Амаль дачакалася ноч свайго панавання. Вечар сканаў, як імператар Пётр Першы, і ў горад Кацярынай Першай увайшла ноч. Снег для яе быў Меншыкавым.

Так думаў малады даўгавалосы альбінос Віктар, які вяртаўся з кіна-тэатра дамоў, трымаючы пад руку сваю каханую дзяўчыну Алесю, дакладней, ён праводзіў яе дадому, самому ж было зусім у іншы бок. Так думаў Віктар і свае думкі пераказваў Алесі, і тая з ім пагадзілася, бо была вельмі рамантычнай дзяўчынай, чытала прыгодніцкія раманы пра Анжэліку, нават пісала вершы пра прыроду, дыйкі кіно яны паглядзелі рамантычнае, "Мулен Руж" называецца, з Ніколь Кідман у галоўнай ролі. Алеся вельмі перажы-

вала за героя Эвана МакГрэгара, Віктар болей пазіраў на чароўную герайно.

Шлоў снег, і было не вельмі халодна, але Алеся замярзала. Віктар гэтага не бачыў. Холад яго не браў (хлопец выпіў піва). Убачыўшы ў парку лаўку, ён прапанаваў крыху пасядзець.

— Ты ведаеш, колькі часу? — адмовілася Алеся.

— Якая розніца? — не зразумеў Віктар. — Мы так мала бачымся, яшчэ менш цалуемся, я калі ёсць час, трэба ж ім распараджацца ашчадна.

— Па табе бачна...

— Што, бацькі будуць хвалявацца?

— А то не?

— Яны ж ведаюць, што ты са мной...

— Таму і будуць хвалявацца. Да таго ж, мне халодна.

— Як табе можа быць халодна, — не разумеў Віктар, — калі ні ветру, ні завеі... Адзін снег ідзе, і той сухі?

— Я — дзяўчына, не забывайся пра гэта.

— Я і не забываю, — прамовіў Віктар. — Паспрабуй забыць, калі побач з табой такая лялька!.. Дык што, не пасядзім?

— Ты зноў за сваё?

— А за чыё ж?

— Я ж табе тлумачу, што мне халодна, я ўвогуле мязлячка, і хвалююцца бацькі!..

— Дык да твайго дома — тры хвіліны паўзком. Дык ліхтары гараць праз кожныя ліхты...

Пасля яго слоў ліхтары па чарзе пачалі гаснуць, вельмі марудна, але адзін за адным, як па загадзе.

Недзе побач пачуліся мужчынскія галасы, і амаль ля вухаду з парку Віктар з Алесяй сутыкнуліся з яго "гаспадарамі". Гэта былі паголенья маладыя людзі, так званыя скіны, іх было чалавек дзясць.

— Оба-на, дзяўчынка! — ляснуў даланей аб далонь адзін.

— Адны і без аховы! — падтрымаў другі.

— Вочы расплюшчы, ідыёт! — адказаў ім Віктар.

— Ой, прабач мяне, сляпога П'ю, — здэкліва выскаліўся першы, — не прызналі, але ж не зразумець здалёк, баба ты ці мужык.

— Упэўніўся? Вось і добра. Дай дарогу.

— А табе што, "у падлу" паразмаўляць з хлопцамі? — мовіў той самы першы.

Скіны былі на падпітку, але яшчэ нешта цямілі. Віктар зразумеў гэта, калі ўбачыў, што яны разам з Алесяй узятыя ў кола. Зразумеў ён і тое, што так проста ім не выкруціцца.

— Курьш? — спытаўся другі.

"Вось яно, пачалося!" — падумаў Віктар.

У той самы момант год чорным шойкам зрынулася на горад, Адпачывайце, людзі!..

IV

...Ён ударыў першым, як вучыў бацька з малых гадоў, адштурхнуўшы Алесю ўбок. Той, які пытаў пра цыгарэты, адразу заліўся крывею з носа, а патыліцаю грукнуўся аб пераноссе суседа ззаду. Абодва паваліліся, астатнія павалілі хлопца і пачалі біць нагамі. Віктар скруціўся, прыкрываючы твар рукамі, але ўдары нападаючых былі такімі моцнымі, што Віктара пераварочвала з жывата на спіну, са спіны на жывот; нібы перакаці-поле, скіны збівалі Віктара да сёмага поту.

Адкінутыя хлопцам убок, Алеся пацягнуўшы за сабой на снег аднаго са скіноў, павалілася сама і папаўзла прэч ад бойкі. Яе трэсла ад страху, яна часта азіралася ў надзеі ўбачыць Віктара, які, як верны рыцар, прыйдзе ёй на дапамогу, але Віктара яна не бачыла, а толькі купку паголеньяў у скураных куртках. Яна б закрывалася, каб паклікаць хоць каго-небудзь на дапамогу, бо адразу за паркам стаў дом, у якім яна жыла, яе маглі б пачуць, але яна так напалохалася,

што забылася на тое, што можна крыкнуць, а мо проста ўласны голас зарадзіў ёй.

— "Цёлку" не ўпусціце! — пачула Алеся. Выгук гэты вярнуў дзяўчыне і моц, і розум. Яна падхапілася з зямлі і пабегла, паслізнула, кінулася, паднялася... ды далей бегчы ёй ужо не дазволілі.

Нехта ззаду наскочыў на яе і падмяў пад сябе, перавярнуўшы на спіну.

— Та-а-а-а-а-а! — крыкнула Алеся, наколькі хапіла моцы.

— Рот ёй заткні! — зноў той жа голас.

Нехта ахвяраваў сваёй шапкай, і Алеся ўжо не тое, што крычаць, дыхаць не магла.

Нібы праз сон, яна адчула, што расшлілілі паліто, задралі цёплыя вязаныя швэдэр, падралі блузку, і холад крануў яе падглібае ружовае цела. Рукі дзяўчыны і ногі былі прыціснутыя да зямлі, нібы цяжкім прэсам, яна ўжо не адчувала іх і не вырываўлася.

Раптам ёй стала лягчэй. Яна паварушыла рукой, тая была вольная. Выцягнуўшы шапку з рота, Алеся адкацілася ў бок і застыла з шырока расплюшчанымі вачыма, у якіх пасяліліся страх і жудасць.

Гэта Віктар з невядома дзе знойдзеным жалезным ломам аслабаны каханую. Скіны, палічыўшы, што ён ужо "труп", пакінулі яго ў спакоі і паспяшаліся да Алесі, але Віктар даволі хутка ачوماўся, хоць і з цяжкасцю трымаўся на нагах. Лом ён намацаў каля плота, як той там апынуўся, адзін Бог ведае, і лом гэтым ён аглушыў таго скіна, што рыхтаваўся першым авалодаць безабароннай дзяўчынай.

Скіны распыталіся, але тут жа зноў захапілі Віктара ў кола. У іх руках заблішчэлі лезы нажоў.

— Ну што, чмо валасатае, — выскаліўся той, які пачынаў "знаёмства" з Віктарам, — даскакаўся?

Першы нож ён адбіў, прычым таму, хто нападаў, зламаў руку, другі таксама, але ён не быў супергером і не меў звышчасмічнай хуткасці. Скін, якому Віктар раскрываў нос, зайшоў ззаду і ударыў хлопцу нажом у бок. Дастанушы лязо, ён яшчэ раз ударыў ім Віктару ў жывот і зарагатаў.

Віктара не ўтрымалі ногі, і ён упаў на калені. Лом ён выраніў адразу, як атрымаў першую рану. Скіны ж падобралі шапку і выскаліліся на Алесю, якая забілася, ні жывая, ні мёртвая ў плот. Пасля яны пайшлі сваёй дарогай.

І ніхто нічога не пачуў. І ніхто нічога не ўбачыў, таму што было ціха, і таму, што была ноч, ні кроплі святла, акрамя снегу на зямлі. А, можа, у гэтым горадзе існавала правіла, выпрацаванае дзясцікамі гадоў: нічога не бачыць і не чуць?..

І на снег крапала чорная кроў. І празрыстыя слезы.

— Схадзілі ў кіно... — толькі і прашаптаў Віктар.

V

Цішыня пасунулася, даючы месца на троне сваёй сястры ночы. Нібы бясконцае кіно, яна глядзела, што робяць людзі пад яе покрывам.

...І крапала чорная кроў у цемры, кроў брата з парэзаных далоняў, якімі ён учапіўся за лязо нажа, накіраванага ў жывот брата старэйшага, а рукі бацькі скручвалі рукі сына, і паваліўся сын на чорную падлогу цемры, і закапалі на яе празрыстыя слезы, а маці калацілася ад нервовага шоку, трэсла і бацьку, ды так, што ён у каторы раз не мог запаліць свечку пры дапамозе запалак. Пстрыкнуўшы запальнічай, малодшы сын дапамог бацьку і, пакуль той свяціў яму, змываў кроў з далоняў.

І надоўта ноч з цішынёй запанавалі ў сям'і. І доўга моўчкі курьлі бацька з сынам на кухні, выдыхаючы дым у працягненую фортку. Сын хацеў было ўключыць радыё-прыёмнік на батарэйках, але бацька жэстам яму не дазволіў.

VI

А Ядвіга была шчасліва ў гэтую ноч і нават дзівалася Богу за тое, што па ўсім горадзе выключалася святло. Яе мужчына належаў цяпер толькі ёй, а не сталу з камп'ютэрам. Яе б задаволіла, калі б ноч засталася назаўсёды.

чачыла акуллары яму на нос, зноў павярнуўшы мужа тварам да сябе.

Зміцер двума пальцамі ўзяўся за край сарочкі і пацягнуў уверх. І раптам усё патанула ў чорным змроку.

— Ну, вось, — прамовіў Зміцер, здымаючы акуллары, — дарма толькі акуллары панепакоілі.

— Відань, "пробкі" перагарэлі, — падумала ўслых Ядвіга.

— Схадзі, паглядзі!..

— ...Не, гэта не "пробкі", — праз колькі часу сказала Ядвіга, зірнуўшы ў акно, — нават ліхтары не гараць, і ні ў адным доме вокны не свецяцца!..

— Свечкі трэба запаліць, — застаючыся на месцы, вымавіў Зміцер.

— Навошта?

— Ну...

— І не думай. Ніякіх свечак!..

II

Неданошаны сын ночы — месяц — пакрыўджаны на маці за тое, што яна не пастаралася для яго, каб ён быў паўнавартасным, вісеў на адным месцы, нерухомы, як вартавы на пасту, але вочкамі, вузкімі і хітрымі, стралю па зорках, якія высыпалі кагалам, нібы дзеўкі ў вясковай мясцовасці на гулі, і распыталіся вакол месяца, дражнячы яго сваёй прыгажосцю. А ён, разумеючы, што ніколі ні да воднай нават не дакранецца, шалеў, асуджаны немаведама за што нязрушна вісець у прасторы, нібыта злепленая школьнікам аплікацыя.

Аплікацыя ляпіла і дзяўчынка Юля. Яна з фольгі выразала тату, маму, двух брацікаў, дом, дзе жыла сям'я, неба і месяц, уклеивала іх у сшытак, каб заўтра ў школе атрымаць добрую адзнаку. Дзверы ў дзіцячы пакой былі прычынены, і шум з залы сюды амаль не даходзіў.

Па тэлевізары ішоў нейкі галівудскі баявік. Маці сядзела ў фатэлі, вязала шкарпэткі мужу, які толькі-толькі сеў у другі фатэль з вялізнай місай бульбы і смажананага мяса. Па другі бок ад іх з такімі ж місамі за сталом паселі сыны-пагодкі.

— ...Мы не дагаварылі, — звярнуўся старэйшы сын да бацькі.

— Пра што мне з табой гаварыць? — апякаючы рот камякам, прашамкаў бацька.

— Ты не капаў бульбу, — працяваў сын, — ты сказаў тады, што не любіш яе, чаму ж тады ты наклаў болей за ўсіх і ледзь не давішся ёй? Вяртайся туды, дзе прападаў паўгода, і карміся там!

— Што? — бацька прыпыніў работу сківідаў. — Хто ты такі тут, каб мне ўказваць? Я цябе зараз вазьму адной левай, падыму і апушчу, салага ты!..

— Тады я не буду есці, — сказаў сын. — Можаш задушыцца сваёй бульбай!

— Не еш, — адказаў бацька. — Настрашыў. Памрэш — пахаваем, усе там будзем, ха-ха.

Сын падняўся з-за стала, але місу з бульбай на стала не пакінуў, а шпурнуў у твар бацьку і паволі рушыў у свой пакой. Як з ланцуга сарваўшыся, бацька кінуўся ўслед за сынам, дагнаў, некалькі разоў ударыў па карку.

— Ты яшчэ ніхто тут, каб загадваць! — задыхаючыся ад злосці, выкрыкваў бацька. — Жонкай сваёй будзеш кіраваць, калі яна будзе, у чым я вельмі сумняваюся! А пакуль я тут гаспадар! І хага мая! Не падабаецца — на ўсе чатыры бакі, я нікога не трываю! Ты дзевяць класаў ужо скончыў, хопіць з цябе,

І Заснежаны вечар паступова пераходзіў у ноч. Але ноч не спыталася мяняцца вопраткай з вечарам. На ёй было неверагоднай прыгажосці белае футра, і гэтую прыгажосць падкрэслівалі вулічныя ліхтары. Ліхтары здаваліся шэрагам садат, а ноч увасабляла сабой Кацярыну Першую, якую ўзводзілі на царскі трон. І тронам быў гэты горад — заснежаны, прыціхлы, падслепаваты і маўклівы. Цішыня — стрыечная сястра ночы — ужо заняла свой трон і сонным вераб'ём з галіны таполі, якая была старой яшчэ тады, калі і горада гэтага не існавала, пазірала на сваячку.

На ноч пазірала праз шыбы акна пяціпавярховага дома і маладая жанчына Ядвіга. У адной белае сарочцы яна сядзела з нагамі на падваконні і курыла «Кіт», страсаючы попел на падлогу. Пасцель была разабранай, але Ядвіга не спала не таму, што яе даймала бяссонне ці мігрэнэ. Яна чакала мужа, які тут жа, у гэтым самым пакоі, сядзеў за камп'ютэрам. Зміцер Казловіч, малады Ядвігін муж, быў упэўнены, што з новым раманам, калі той пачынець свет, да яго прыйдзе слава, але не таму, што першыя рэчы яго працяглі незаўважанымі птушанягамі, а таму, што цяпер ён ведаў, пра што пісаў. Ён пісаў пра сваю жонку Ядвігу, якая на самай справе была павеўнай, і яе не цікавіў новы раман мужа. Яна не дзела таго выхадзіла замуж, каб штоноч гадзінамі сядзець на падваконні і чакаць з неба надвор'я, а дачакаўшыся, адразу расчароўвацца, бо Зміцер пасля цяжкай працы за камп'ютэрам быў ні на што не здатны. Яна пачынала ненавідзець і камп'ютэр, і прафесію мужа, аднаго разу хацела нават выкінуць камп'ютэр праз акно, але спатыкнулася і заміж камп'ютэра ледзь не выкінулася сама. Зміцер толькі пасмяяўся з яе. Ведала б Ядвіга, што так будзе, ніколі б не выйшла замуж. Аднак не падобна ж было спачатку, што Зміцер стане такім занудлівым. Ён пазнаёміўся з ёй у іншай краіне і на наступную раніцу пасля знаёмства запытаўся, як яе імя.

— Калі мы спалі з табой у адным ложку, гэта не азначае, што зараз жа павінны знаёміцца, — адказала яна і пакінула беднага маладога чалавека ў адзіноце.

Зміцер знайшоў яе. Прыпёрся з букетам пунсовых руж, спяваў серэнэда пад "фанеру" пад балконам і... затрымцела сэрца Ядвігі. А калі ён прапанаваў шлюб, яна аж прыгомнасьць страціла, паўтадзіны адкачвалі.

І што? Куды падзелася ўся рамантыка, усе абяцанкі-цацанкі? Цацанкі і ёсць. Ды лепш бы яна заставалася павеўнай, чым жонкай невядома каго.

Ядвіга дакурыла. А можа, паспрабаваць яшчэ раз? Яна лёгка скочыла з падаконня, паправіла грудзі і нячутна наблізілася да мужа, абняла яго ззаду за шыю.

— Не перашкаджай! — не адрываючыся ад работы, буркнуў Зміцер.

— Я ўся стамілася ўжо цябе чакаць!..

— Я ж табе казаў, скончу кнігу, і адсвяткуем усё, як мае быць!..

— Ты ўжо паўгода яе заканчваеш!..

— Не магу ніяк з героямі развітацца.

— А ты цераз нагу!..

— Нічога ты не разумееш. Нават крыўдаваць на цябе не хочацца.

— Што? — абурывалася Ядвіга. — Значыць, ты ўжо і крыўдаваць на мяне не хочаш? А ну, — узляла яна аберуч твар мужа і павярнула да сябе. Вочы яго апынуліся на ўзроўні ейнага жывата, схаванага пад снегам сарочкі. — Я для цябе пустое месца? А што для цябе не пустое? — закрывала жанчына.

— Для цябе важней бяздушная машына, якой ты аддаеш усе свае мазі, а на мяне цябе нават іх не хапае? Тады навошта ты пабраўся са мною?..

— Прынясі мае акуллары, — прамовіў Зміцер, — нешта я стаў дрэнна бачыць.

— Ты ўвогуле аслепнеш за сваім камп'ютэрам, — выдала Ядвіга і пабегла за акулларыма. Яна ведала, дзе ты ляжаш. Зміцер зноў утаропіўся ў свой раман, але ненадоўта. Вельмі хутка Ядвіга вярнулася і на-

Падзівімся на зоркі?

Радуюмся разам

Пачаўся Рэспубліканскі конкурс маладых талентаў "Зорка ўзышла над Беларуссю". Ён праводзіцца Міністэрствам культуры нашай краіны, абласнымі і Мінскім гарадскім выканкамамі (заснавальнікі) сумесна з Міністэрствам ін-

фармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніяй, закрытымі акцыянернымі таварыствамі "Другі нацыянальны тэлеканал" і "Сталічнае тэлебачанне" з лістапада 2009 па красавік 2010 года.

Народны майстар Беларусі **Марыя Стасяловіч** робіць дзівосна непаўторныя паясы. Мы пераканаліся ў гэтым, пабачыўшы яе вырабы сёлага на выстаўцы-кірмашы ў Сморгонскім гарадскім парку. Было свята — Дзень беларускага пісьменства. Ды **Марыя Мікалаеўна** не адпачывала: разам са сваімі вучаніцамі, выхаванкамі гуртка "Чароўныя паясы" Сакаўшчынскага СДК Валожынскага раёна, займалася карпатлівай, але такой прыгожай творчай справай.

Марыя Стасяловіч — лаўрэат II Нацыянальнай выстаўкі народнага мастацтва "Жывыя крыніцы" (2006), II рэгіянальнага свята-конкурсу вышыўкі і пляцення паясоў "Умельцы" (2007), IV свята-конкурсу майстроў ткацтва "Матчыны кросны" (2008), прызёр Рэспубліканскага фестывалю-кірмашу рамёстваў "Вясновы букет", што прысвячаўся 15-годдзю Беларускага саюза майстроў народнай творчасці. Магчыма, хтосьці з дзяўчат, якія наведваюць гурток "Чароўныя паясы" пад яе кіраўніцтвам, спрычыніцца да конкурсу?

"Папялушка":

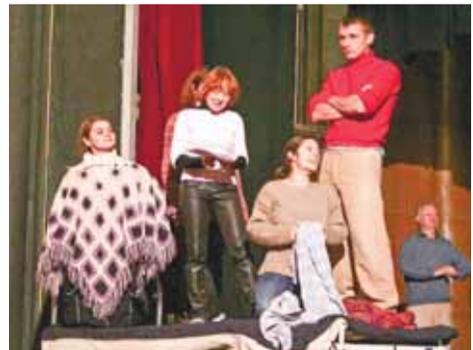
славеты балет **Сяргея Пракоф'ева** зноў на мінскай сцэне! За сваю доўгую гісторыю Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі звяртаўся да гэтага твора толькі аднойчы — у 1965 годзе. Тагачасная пастаноўка на вытанчаную і таямнічую музыку амаль два дзесяцігоддзі ўпрыгожвала рэпертуар, а потым яе папулярная назва знікла з афішы. Да новага нараджэння "Папялушкі" спрычыніліся запрошаны з Расіі харэограф, аўтар лібрэта і пастаноўшчык **Юрый Пузакоў**, сцэнограф **Аляксандр Касцючэнка**, мастак па касцюмах **Элеанора Грыгарук**, дырыжор **Віктар Пласкіна** і амаль уся балетная труппа нашага тэатра. Прэм'ера — заўтра. А тыдзень таму адбылася прэс-канферэнцыя, падчас якой **Ю. Пузакоў** падзяліўся з журналістамі сваім бачаннем сюжэта **Шарля Перо**. "Колькі можна стаяць на ўколенках перад класікай!" — падумаў харэограф і прапанаваў наблізіць сцэнічнае дзеянне да рэальнай пачатку XX стагоддзя ды адрасаваць яго "дарослым, якія могуць прывесці з сабою дзяцей". Глядач, настроены на старую казку, убачыць нечаканасці: балетную студию з гаспадыняй-Матухнай; танцавальны конкурс на каралеўскім балі; шыкоўнае аўто для Папялушкі...

Упершыню Віцебскі абласны краязнаўчы музей зладкаваў выстаўку арыгінальных твораў **Язэпа Драздовіча**. Сярод іх — яго маляваныя дываны, жывапісныя і графічныя работы, творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Усе гэтыя экспанаты захоўваюцца ў Германавіцкім музеі культуры і побыту, што на Шаркоўшчыне. Выстаўку дапоўнілі прысвечаныя **Я. Драздовічу** друкаваныя выданні.

Фільм "Чорны замак Альшанскі" паводле аднайменнага рамана **Уладзіміра Караткевіча** будзе створаны Тэлерадыёвізіянальнай арганізацыяй (ТРА) Саюзнай дзяржавы. Ужо напісаны першы варыянт сцэнарыя, аўтар якога **Уладзімір Яромін** імкнуўся знітаваць у адно ўсе сюжэтныя лініі складанай літаратурнай крыніцы. На думку старшыні ТРА **Ігара Угольнікава**, новая стужка не будзе рымейкам "Чорнага замка Альшанскага", знятага ў 1984 годзе беларускім кінарэжысёрам **Міхаілам Пташук**ом.

Мода на "Васу Жалызнову" **Максіма Горкага** дасягнула Гомеля. Тут у абласным драматычным тэатры гэтую п'есу класіка рускай літаратуры паставіў запрошаны з Мінска рэжысёр **Валерый Раеўскі**. Яго спектакль атрымаў назву "Хросная маці".

Фантазію ў 2-х дзях для дзяцей ад 10 гадоў пад назвай "Шытая лялька Рэгедзі Эн" пакажа на сцэне сталічнага Дома літаратара Беларускай рэспубліканскай тэатр юнага глядача. Прэм'ера гэтага спектакля паводле п'есы амерыканскага драматурга **Уільяма Гібсана** адбудзецца 6 снежня (замоўлены два яе дзённыя паказы). Пастаноўку ажыццявілі рэжысёр **Генадзь Мушперт** і мастак **Ларыса Рудэва**. Роля выконваюць **Вера Кавалерава**, **Аляксандр Палазкоў**, **Ганна Казлова**, **Іван Шрубейка** ды іншыя акцёры ТЮГА.

Лана ІВАНОВА
На здымках лаўрэат міжнароднага і ўсесаюзнага конкурсу **Юрый Пузакоў**; старая палеская хата на Піншчыне, на-маляваная **Язэпам Драздовічам**; рэпетыцыя спектакля "Шытая лялька Рэгедзі Эн".
Фота Віктара Кавалёва і аўтара

З'яўленне гэтага конкурсу сведчыць пра паслядоўнасць дзяржаўнай палітыкі ў справе выяўлення і падтрымкі таленавітай моладзі. Арганізатары новага спаборніцтва акрэсліваюць шырокае кола яго задач: рэалізацыя мастацкага патэнцыялу таленавітай моладзі ў розных відах і жанрах мастацкай творчасці; далучэнне моладзі да лепшых узораў музычнага, тэатральнага, харэаграфічнага, выяўленчага, дэкаратыўна-прыкладнага і іншых відаў і жанраў мастацтва; фарміраванне ідэйна-мастацкага ўзроўню і эстэтычнага густу моладзі; стварэнне спрыяльных умоў для самарэалізацыі асобы; удасканаленне прафесійнага майстэрства і

выканальніцкай культуры ўдзельнікаў конкурсу; прапаганда беларускай нацыянальнай культуры; стварэнне нацыянальнага кадраванага рэзерву з лепшых прадстаўнікоў таленавітай моладзі для працы ў сферы культуры.

Шырокае і кола конкурсных намінацый: "Эстрадныя спевы"; "Народныя спевы"; "Аўтарская песня"; "Размоўны жанр"; "Сучасны танец"; "Жывапіс і графіка"; "Скульптура"; "Дызайн"; "Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва"; "Фатаграфія"; "Сацыяльная рэклама"; "Рэжысура масавых святаў, тэатралізаваных прадстаўленняў і шоу-праграм".

Хто ж можа прэтэндаваць на творчую вышыню "зоркі над Беларуссю"?

Навучэнцы, студэнты і маладыя выкладчыкі навучальных устаноў культуры і мастацтва, іншых навучальных устаноў дый самыя розныя прадстаўнікі таленавітай моладзі краіны ва ўзросце ад 16 да 31 года. Яны могуць удзельнічаць у конкурсе як індывідуальна, так і ансамблем. Каб дасягнуць заключнага, рэспубліканскага этапу конкурсу, спаборнікам трэба прайсці рэгіянальныя, адборачныя туры. А лепшых з лепшых чакаюць дыпламы I, II, III ступеней, званы лаўрэатаў ды грашовыя прэміі ці прызы. Да таго ж, пераможцы атрымаюць магчымасць удзельнічаць у заключным гала-канцэрце і мастацкай выстаўцы, якія адбудуцца ў Палацы Рэспублікі.

Журы не пакіне без увагі выкладчыкаў (кіраўнікоў), канкурсантаў (калектывы), якія дасягнулі на конкурсе значных творчых вынікаў, а таксама лепшых канцэртмайстраў: для іх прадугледжаны дыпламы або граматы. Розныя віды заахвочвання (у тым ліку і грашовыя прэміі) могуць прапанавацца таксама дзяржаўнымі ды грамадскімі арганізацыямі.

Праляціць час, пакінуўшы ў гісторыі арганізацыйныя праблемы, закулісныя хваляванні, конкурсны жарсці — і на вясновым небасхіле заззяюць новыя зоркі. Маладыя. Творчыя. Іх узыходжанне пачалося...

Я. КАРЛІМА

Фота Віктара Кавалёва

У культурным жыцці Беларусі адбылася значная падзея — дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь адчыніў для наведвальнікаў новыя залы экспазіцыі: "Культуравыя музыка Беларусі Х—XVII стст.", "Магнацкія тэатры на тэрыторыі Беларусі ў XVIII ст." і "Фарміраванне нацыянальнай прафесійнай тэатральнай і музычнай культуры сярэдзіны XIX ст.".

Новыя экспазіцыі

Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі (а спачатку проста рабочая група) існуе з 1990 года. Плённым вынікам пошукавай і даследчай працы апантанага калектыву і асабіста дырэктара музея **Зінаіды Кучар** стала стварэнне асноўнай экспазіцыі музея па гісторыі тэатральнай і музычнай культуры нашай краіны, якая ахоплівае перыяд ад вьгокаў да XX стагоддзя.

З 2002 года музей размясціўся ў будынку-помніку архітэктуры XIX стагоддзя. Паводле архіўных звестак, яго праект датуецца 1810 годам. Пабудаваны ў адным з самых маляўнічых куткоў Мінска — Верхнім горадзе — як жылы дом. Ужо ў 90-я гады XX стагоддзя пасля рэстаўрацыі будынак набыў сучасны выгляд.

На трох паверхах размешчана пастаянная экспазіцыя музея на тэмы "Выгокі тэатральнай і музычнай культуры на беларускіх землях", "Беларуская музычная культура XX ст.", "Тэатральная культура Беларусі XX ст.", якую дапаўняюць мемарыяльныя пакоі, прысвечаныя творчасці выдатных майстроў беларускай сцэны **Ларысы Александровіч**, **Стэфаніі Станюты**, **Мікалая Яромэнкі** і яго сям'і, а таксама "Беларускі лялечны тэатр XX ст."

Фінальным акордам стала завяршэнне працы над заключнымі тэмамі экспазіцыі "Культуравыя музыка Беларусі Х—XVII стст.", "Школьны тэатр XVI—XVIII стст.", "Магнацкія тэатры на тэрыторыі Беларусі ў XVIII ст.", "Фарміраванне нацыянальнай прафесійнай тэатральнай і музычнай куль-

туры сярэдзіны XIX ст. Дзейнасць **В. Дуніна-Марцінкевіча** і **С. Манюшкі**". Наведвальнікам прадстаўлены унікальныя матэрыялы па развіцці і ўзаемаўплыве на тэрыторыі Беларусі музычных традыцый хрысціянскіх (праваслаўя, каталіцызму, уніяцтва, пратэстантызму) і найбуйнейшых нехрысціянскіх (іудаізму ды ісламу) канфесій, дзейнасці школьных тэатраў (паказана машынерыя школьнага тэатра), творчасці **Мацея Казіміра Сарбеўскага** і **Сімяона Полацкага**.

Наступныя раздзелы экспазіцыі прысвечаны прыгонным тэатрам **Радзівілаў**, **Сапег**аў, **Агінскіх** і іншых беларускіх магнатаў. Музычныя інструменты, дакументы (у тым ліку, кантракты з замежнымі музыкантамі), лялькі да спектакля **Уршулі Радзівіл "Кяханне дасціпнае"** — гэта толькі невялікая частка экспанатаў, якія можна пабачыць у музеі. Дзейнасці двух выдатных постацяў XIX стагоддзя — **Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча**, **паэта, драматурга, тэатральнага дзеяча**, і **Станіслава Манюшкі**, беларускага і польскага кампазітара, дырыжора, педагога — прысвечана асобная зала.

Ташыяна МЕЛЬНІКАВА, вучоны сакратар Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь

На здымку: мемарыяльныя пакоі, прысвечаны творчасці **Мікалая Яромэнкі** і яго сям'і.

Фота Віктара Кавалёва

Сёлета фестываль змяніў свой выгляд: ад новага дырэктара (пераемніцай Валянціны Сцяпанавай стала Аляксандра Захарэвіч) і новай прапіскі кінапаказу (замест "Кастрычніка" — зала "Дома кіно") да новага фармату працы журналістаў, для якіх ладзіліся асобныя прэс-паказы і прэс-канферэнцыі адразу пасля фільмаў. Усе дні фестывалю былі насычаныя падзеямі: майстар-класы вядомых замежных кінематографістаў, вечары памяці, цікавыя сустрэчы, "круглыя стoly". Акрамя конкурснай праграмы, у кінатэатрах прайшлі рэтраспектывы фільмаў Кшыштафа Занусі, Кіры Муратавай, Васіля Шукшына, паказы сучаснага расійскага кіно. Новай з'явай на фестывалі сталіся пазаконкурсныя праграмы "Паралелі" і "Кінаметры", у межах апошніх былі прадэманстраваны апошнія стужкі Ежы Скалімоўскага, Пэдра Альмадовара і Джона Ву.

На XVI Мінскім міжнародным кінафестывалі "Лістапад" прагучалі новыя для беларускага глядача імёны, а ўжо вядомыя рэжысёры прадставілі свае апошнія работы.

У памкненнях да «хэпі энда»

Але галоўнымі падзеямі на "Лістападзе" усё ж такі былі фільмы конкурснай праграмы. Ужо ў першы дзень вызначыўся фаварыт глядацкага галасавання — шведская стужка "Вечныя імгненні Марыі Ларсан" (атрымала прыз "Срэбра «Лістапада»"). На прызным плане ў фільме — лёс жанчыны XIX стагоддзя, у якой сем дзяцей, вялікая адказнасць перад сям'ёй і чалавек, які яе збівае, прыніжае, паглядае на іншых жанчын і бясконца п'е. Марыя, якая не магла ў той час пакінуць мужа, знайшла сябе ў творчасці — мастацкай фатаграфіі. Для гераніні фільма, перакананай, што фотаздымкі — робяць чалавека бессмяротным", гэты працэс быў сапраўдным чудам. Такую кранальную гісторыю цудоўна распавёў Ян Труэль — рэжысёр і апэратар у адной асобе. Ад прафесійнага журы, якое ўзначальваў Павел Чухрай, шведскаму майстру прысуджаны прыз "За лепшую рэжысуру", а таксама спецыяльны прыз "За лепшую апэратарскую работу" — імя заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь, кінааператара, кінарэжысёра Ю. Марухіна. Адзначана ігра акцёраў Марыі Хайсканен ("За лепшую жаночую ролю") і Мікаэля Персбранта ("За лепшую мужчынскую ролю").

Аднак у апошнія дні фестывалю лідэрам у глядацкім галасаванні стаў фільм "Свет агромісты, і выратаванне хаваецца за вуглом" (Балгарыя / Германія / Славенія / Венгрыя). Фільм, зняты балгарскім рэжысёрам Стэфанам Камандаравым, атрымаў Гран-пры "Золата «Лістапада»". Гэтая стужка вылучаецца ўжо тым, што пра ўсе падзеі ў ёй распавядаецца ў аптымістычным ключы. Глядач пераконваецца: менавіта жыццядлюбства і энтузіязм дзядулі дапамаглі яго ўнучку адолець амнезію пасля аўтакатастрофы і роспач з-за страты бацькоў. Жыццё працягваецца, у ім яшчэ шмат радасцяў, якіх на ўсіх хопіць. Такага жыццёсцявага пафасу ў кіно ўжо даўно не было. Журы прафесіяналаў прызнала выбітнай і сербскую стужку "Гастролі" рэжысёра Горана Маркавіча. Гэты фільм адзначаны дыпломам журы кінапрэсы "За мастацтва, якое замірае...", спецыяльным прызам "За мастацкую цэласнасць і сцвярдзенне агульначалавечых каштоўнасцяў". Актрыса Міра Фурлан атрымала прыз "За лепшую жаночую ролю другога плана". Рэжысёру фільма "Іншы бераг" Георгію Авашвілі (Грузія / Казахстан) дастаў-

ляе нам лютэрка. Вобразы на экране пазнавальныя, нібы ўзятыя з жыцця. Вось на вакзале ў інтэрнет-кафе сядзяць спанатраныя карыстальнікі камп'ютэра з непрыемнымі выразамі твараў, гатовыя ўсміхацца адно манітору, па-за якім нікога і нічога не заўважаюць. Ці гэта мы не бачылі? У залу павышанай камфортнасці не пускаюць ветэрана, і ён абураны: скандаліць, нават ідзе да начальства скардзіцца. І гэта так знаёма... З казіно, аўкцыёна і нават з пад'езда элітнага дома Алену і Мікіту выганяюць на мароз, і дзеці ў адпаведнасці з канонамі жанру назіраюць праз вокны за падрыхтоўкай у доме да прыходу гасцей, якія прыносяць падарункі, а потым сядваюць за святочны стол. Праблемы, якія ўзнікаюць Кіра Муратава, не ляжаць навідавоку: гэта не абьякаваць дарослых, не зласлівых і не жорскіх, а проста занятых сваімі справамі. Кожнага з іх можна зразумець і знайсці апраўданне. Пераканаўча прагучаў эпізод, у якім усе размаўляюць па мабільніках. Гэта, сапраўды, партрэт часу: усе спяшаюцца і залішне захопленыя сваімі клопатамі... А трагічны фінал прадчуваеш яшчэ на пачатку стужкі, калі чалавек у цяжкім прадае калядныя паштоўкі з выявамі кштальту ілюстрацый да новазапаветнай гісторыі пра збіванне немаўлят царом Ірадам. На жаль, як сказала Кіра Муратава на прэс-канферэнцыі, "гэта заўсёды было і, на жаль, заўсёды будзе". Светлае свята Каляды зводзіцца ў фільме да нейкага бяздумнага маскарэда, дзе па-за самай рытуальнасцю няма нічога святага, сапраўднага і чыстага... Мне падаецца бескампраміснай і жорсткай пазіцыя рэжысёра досыць абгрунтаванай. Стужка К. Муратавай не пакідае ніякай надзеі, ніякага шанца на больш-менш светлую долю сірот. Не супакойвае нас кампрамісным "хэпі-эндам", трывожыць, хвалюе доўгі час пасля прагляду. Мабыць, толькі такім чынам можна прымусяць нас кінуць бессэнсоўныя размовы па мабільніках і звярнуць увагу на адвечныя каштоўнасці.

Праблема ў тым, што Тэдо бачыць тое, чаго вочы малога бачыць не павінны ніколі: насілле, забойствы, дыскрымінацыю з-за нацыянальнасці, пакінутыя кватэры... І заўсёды ў такіх моманты Тэдо жмурыцца, нібы намагаючыся зрабіцца невідучым ці збегчы ад рэальнасці... Рэжысёр Г. Авашвілі здымаў карціну з адзіным жаданнем — "каб нашы дзеці не бачылі вайну". Прыемна, што беларускія фільмы таксама атрымалі ўзнагароды: "Снайпер. Зброя адплаты" рэжысёра Аляксандра Яфрэмава ў рэйтынгам галасавання глядачоў заняў трэці месца і атрымаў "Бронзу «Лістапада»", а стужка Рэнаты Грыцковай "Інсайт" — спецыяльны прыз "За лепшы дэбют у кіно" імя народнага артыста СССР кінарэжысёра В. Турава. Дарэчы, гэты фільм намінаваны на "Оскар". Стужка пра грамадзянскую вайну Грузіі і Абхазіі і дзесяцігадовага хлопчыка Тэдо — бежанца. Гэтая вайна разлучыла яго бацькоў, разбіла наладжаны побыт яшчэ адной сям'і. Хлопчык збегчы з хагы, каб знайсці бацьку. На "іншым беразе", па той бок вайны, Тэдо — грузін, а значыць, вораг. Аднак, рэжысёр акцэнтуюе ўвагу не на жорсткім абыходжанні з малалеткам, і, наколькі гэта магчыма ў экстрэмальных умовах, да юнага героя адносіны добрыя.

Менавіта гэтай экспазіцыі, якая дае прыклад эксперыментальных, непасрэдных адносін да прыродных першаматэрыялаў. Першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Р. Сітніца, вядомыя жывапісцы-пейзажысты А. Грышкевіч, С. Фядоранка, Л. Гоманаў ды іншыя ўдзельнікі дыскусіі разам з аўтарамі выстаўкі вызначылі, што беларускі пейзаж можа плённа развівацца толькі пры ўмове шырокага выкарыстання эцюдных матэрыялаў. Традыцыя працы з натурой ў пленэрных умовах сцвердзіла сябе ўжо больш як сто год таму, і наша сучаснае мастацтва не збіраецца ад гэтай традыцыі адыходзіць. Пейзажны жанр, на думку дыскусантаў, застаецца сёння адным з вядучых у творчасці беларускіх мастакоў.

Людміла НАЛІВАЙКА

Хвала эцюду!

Мастацкія выстаўкі часта складаюцца з завершаных, грунтоўна выкананых работ, якія ўражваюць сваёй дасканаласцю. Але можна здзіўляць і экспазіцыямі з хуткіх замалёвак, аднасеансавых матываў у жывапісе і графіцы. Менавіта такія творы прадставіла выстаўка "Эцюд, эксперымент", зладжаная ў выставачнай зале Мінскай абласной бібліятэкі імя А. Пушкіна.

Іх аўтары — выпускнікі Мінскага дзяржаўнага мастацкага вучылішча імя А. Глебава 1970-х гадоў Мацвей Басаў, Лявон Грышук, Алёна і Яўген Шунейкі, захопленыя стварэннем эцюдаў з натурой на Міншчыне, Гродзеншчыне, Піншчыне, у іншых мясцінах Беларусі. Яны рэдка дапрацоўваюць свае кампазіцыі (алеі, акварэль, пастэль) у майстэрні, аддаюць перавагу першаму ўражанню, жывым колеравым спалучэнням у рэальнасці камерных матывах роднага краю. І гэта знаходзіць жывы водзук у наведнікаў выстаўкі, упэўненых, што эцюдны адлюстраванні робяць вельмі станоўчае каларыстычнае ўражанне, выкаляючы ў глядачоў мажорны настрой.

Адбылося шырокае абмеркаванне гэтай экспазіцыі, якая дае прыклад эксперыментальных, непасрэдных адносін да прыродных першаматэрыялаў. Першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Р. Сітніца, вядомыя жывапісцы-пейзажысты А. Грышкевіч, С. Фядоранка, Л. Гоманаў ды іншыя ўдзельнікі дыскусіі разам з аўтарамі выстаўкі вызначылі, што беларускі пейзаж можа плённа развівацца толькі пры ўмове шырокага выкарыстання эцюдных матэрыялаў. Традыцыя працы з натурой ў пленэрных умовах сцвердзіла сябе ўжо больш як сто год таму, і наша сучаснае мастацтва не збіраецца ад гэтай традыцыі адыходзіць. Пейзажны жанр, на думку дыскусантаў, застаецца сёння адным з вядучых у творчасці беларускіх мастакоў.

Людміла НАЛІВАЙКА

Вобраз, колер, форма

У Арт-цэнтры Марка Шагала, што ў горадзе на Дзвіне, адкрылася выстаўка вядомага мастака Аляксея Краўчанкі.

Эднасць планаў прасторы і праменліваць адчування прыроды, маляўнічасць і экспрэсіўнасць вылучаюць яго работы ў межах сучаснай віцебскай мастацкай школы. Адзін з асноўных элементаў яго мастацкага выказвання — лінія — у прапанаваным цыкле карцін падаецца нібыта шлях, па якім позірк глядача рухаецца ў пазнанні свету. Менавіта ўвага да лініі надае работам настрой, дух і пачуццё. Аляксей Краўчанка шмат у чым — пераемнік традыцыі кітайскага жывапісу: тут прысутнічае метафара, і карціны віцебскага майстра надзвычай медытатывныя ў сукупнасці колераў, ліній, лёгкай кампазіцыі, і разам з тым у іх адчуваецца містычны подых моманту ўтварэння свету з хаосу.

Магія колераў у творах А. Краўчанкі звязаная з нейкай незалежнай духоўнай субстанцыяй і існуе па-за формай. Схаваныя сулучнасці і кантрасты фарбаў узаемадзеюць самі па сабе, нібы імкнучыся выклікаць у глядачоў асаблівыя настроі. Нібы танец на палатне, фігуры ўзнікаюць і знікаюць у смуге колераў.

Гармонія свету і чалавека ў ім — мэта творчасці Аляксея Краўчанкі, і сваю філасофскую выяўленчую сістэму ён будзе як транскрыпцыю пачуцця праз гнуткую прастору карціны з трыяды вобразаў, колеру і формы.

Таццяна КАТОВІЧ
г. Віцебск

Марына ДОЎГЕР
На здымках: рэжысёр Кіра Муратава; "Золата «Лістапада»" ў руках у Стэфана Камандаравы; Пасол Швецыі ў Рэспубліцы Беларусь Стэфан Эрыксан атрымаў шэраг конкурсных узнагарод... за свайго земляка Яна Труэля; у фестывальных кулуарах.

Фота
Аляксандра Дзмітрыева

Душа не бачыць дна свайго...

Час — найвялікшая каштоўнасць. Мінуў — і назад не вернеш. Дакладна не ведаю, што такое адзінота, але з кожным днём, з кожнай наступнай хвілінай, адчуваю выразней яе цяжкае ледзяное дыханне. Блізкіх людзей, якія цябе разумеюць, становіцца з узростам меней. Набываць новых сяброў няма вялікай патрэбы, бо й тых, хто застаўся, ты па нейкай абсурднай звычцы абыходзіш увагай і не даеш ім неабходнага душэўнага цяпла. І прычыны для апраўдання ў цябе заўсёды процьма. І толькі пасля іх сыходу ў нябыт ты недаўменна ўздрыгваеш ад жахлівага пытання: *скуль утварылася вакол цябе гая духоўная бездань, той вакуум і чаму іх няма чым і кім запоўніць? Няўжо і насамрэч памерлых мы любім больш, чым жывых? Няўжо толькі смерць і жахлівае пачуццё страты здольныя абуджаць у нас такія неабходныя і неад'емныя пачуцці, як любоў і цяплянасць, павага і паразуменне? Гэтымі пытаннямі я задаюся часта, але пэўных адказаў так і не знаходжу.*

Гэтымі ж думкамі мой розум быў абцяжараны, калі памерла мама, гэтую ж ледзяную пустку вакол сябе я адчуў і пасля смерці Ніны Мацяш. Усё, што адбываецца, адбываецца не з намі! "Хто наступны?" — жахліва лямантуе мая бездапаможнасць. Мы бяскрылыя, сказаў нехта, а таму нам наканавана рабіць тое, што нам не падыходзіць. Ці моцны стаць гэтыя словы хоць нейкім апраўданнем нашаму эгаізму і самазасяроджанасці? Вядома, не. Не ўмовы і абставіны, а людзі і толькі людзі ствараюць свой лёс. І прыкладам таму можа служыць жыццё Ніны Мацяш. Нельга не пагадзіцца з Алесем Каско: "...было б святатацтвам назваць прыход Ніны Мацяш у родную літаратуру шчаслівым. Яе з'яўленне шчаслівае для самой літаратуры, для беларускай культуры ўвогуле...". Складаны лёс толькі расшырыў яе паэтычны талент. Як вядома, пераадоўваць маральныя і фізічныя пакуты ёй давялося амаль усё жыццё. Вось як пра гэта гаворыць сама Ніна Язэпаўна: "Ужо ж у які бок жыцця не гляну — смутку і смутку паляны... Маё шчасце трыманне...". І сапраўды, яна імкнулася не заўважаць сваёй немачы і прасіла нас, каб мы таксама не рабілі ёй ніякіх пабалажак. Яна не дамагалася ласкі. "Дамагацца ласкі свету, — прызнавалася яна ў сваіх вершах, — што далонню чэрпаць вецер, а злавачу на няўдачу варта жалю..." Амаль усе яе лісты да мяне заканчваліся адным і тым жа рэфрэнам. Відавочна, выкарыстоўвала яна яго невыпадкова. Для мяне ён цяпер, як завет: "Любі жыццё! Пішы!..". Яна любіла жыццё.

А магчыма, яшчэ больш за жыццё любіла літаратуру. Магчыма... Мы вялі неаднойчы з ёю размовы на складаныя і супярэчлівыя тэмы, і я прыблізна ведаю яе пазіцыю. Ва ўсякім разе, румзаць і скардзіцца на свой лёс было не ў яе правілах. Яна хвалявалася не столькі за сябе, колькі за іншых. Яе выбівалі найперш з раўнавагі чужыя пакуты і няўдачы. І гэта не прыгожыя слоўцы. Гэта ісціна, якую ведаюць усе, хто быў побач з ёю. І толькі ў адным з апошніх сваіх лістоў, незадоўга да смерці, яна ўсё ж прызнавалася: "Прабач, што адказава не адразу: жыву без ахвоты... У блізкай радні то адна бяда, то другая. Пра ўласныя непамысласці й казачы няварта, стамілася ад іх. Твая праўда: толькі літаратура й дапамагае стварыць нейкі супраціў магутнай бяссэнсіцы зямнога побыту ў будзённым грамадстве. Перакладаю дзіцячыя вершы Ніны Горык, вельмі фэйныя ў арыгінале, амаль непататныя для перакладу. Сілюся...". Пазней, пасля смерці, мне давядзецца пачуць гэтае ж прызнанне у адным з яе вершаў. Звяртаючыся да матулі, якая апошнім часам часта наведвала яе жывой абрыснай постаццю "з непрагляддзя выраёвага", яна прызнаецца ў гэтым жа: "Жыццё стамляе, Мама. Не стамляе і не стамляецца адна любоў...".

Так, мы ліставаліся з ёю, і гэта не дзіва. Яна шмат з кім ліставалася. Яна шмат з кім дзялілася сваёю любоўю і цеплынёй. Любоў ніколі не стамляла яе. Яна знаходзіла час на кожнага з нас не толькі як кіраўнік пісьменніцкай суполкі, але і як сябра, як чалавек

неабякавы да чужога жыцця. Яна мірыла нас і аб'ядноўвала розных — амбіцыйных і ваяўнічых. Радавалася нашым поспехам, творчым і жыццёвым. Ніколі не скупілася на добрыя словы, не лічыла за прыніжэнне параіцца з намі, калі была такая неабходнасць. Магла пажурыць, калі нехта таго заслугоўваў. Рабіла гэта заўсёды тактоўна, баючыся пакрыўдзіць, з "невялічкім", так бы мовіць, дадаткам: "Дзеля таго, каб Ты навучыўся так ашчадна і ўмела падбіраць словы (а Ты зможаеш!), што чытач, запрошаны Табой нырнуць у глыбіні жыцця, хай сабе й прыдуманнага, шчасліва вернецца, каб зноў і зноў шукаць тых глыбіняў...". Разважаць пра літаратуру з ёю было цікава і карысна. Яна не любіла і не жадала займацца нейкім "тэарэтызаваннем". "Яно ж не смакуе мне, — прызнавалася яна. — Бо ўспрымаю я Паэзію *інтуітыўна*, а падшукваць выглумачэнні ці не ўмею, ці лянуюся, а ці й першае і другое запар." Яна верыла сама і неаднойчы пераконвала мяне: калі паасобныя аўтарскія "відзежы", вобразнае мысленне, не мае ўнутранага ўзаемасчэпу, то паўнавартаснага ападанення "плоці" (радкоў) метафізікай (паэтычным духам) не абудзецца. "Будзе як з чаканнем жаданай навальніцы, — сцвярджала яна. — Там сям блісне, туд-сюд грывне, і толькі напінаемца ў пружным чаканні: "хоць бы ўжо дождж які, нарэшце, // пайшоў ды размыў лініі, // гэтак як і след маіх падэшваў // на чырвонай і белае гліне" (Ал-Дра Кавалева). Ды марна: навальніца не здзеялася..."

Так склалася, што апошні ліст ад яе я атрымаў за чатыры дні да яе смерці. У ім было ўсё — спадзеў на нашу сумесную прэзентацыю (кніжкі рыхтавалася да выдання ў "Літаратуры і Мастацтве"), нейкія надзённыя клопаты пра літаратурную суполку і ніякіх намёкаў на аб'яву адзіноты. І толькі з яе апошніх вершаў можна ўявіць сабе, як невыносна цяжка ёй было ў гэтыя дні: "Сняжыцца прыцемак... Адчай і скруха кружляюць каршакамі над душой...". І ўсё ж да апошняй хвіліны яе не пакідаў спадзеў "сарваць павязку немачы з вачэй" і "выбавіцца з тхлані адзіноты". Чалавек выбірае свабоду, якой бы жахлівай яна ні была. Яна ж "сышла ў пячору адзіноты і прылучыла пагарджання светам пільнуеш скарб сваіх вымогаў да яго: і горыч непаразумення не пераважыць слодычы твайго бязгрэшша...". 19 снежня яе не стала.

Мінуў час. Выдаліся нашы кніжкі. Адбыліся прэзентацыі. Усё некалі мінае. Што ж застаецца? Памяць? Думкі? Словы? Што?.. Павінна ж хоць нешта заставацца. Засталася яе вершы. Застаўся прыклад сапраўднага Чалавека. Засталася памяць. Нельга не пагадзіцца з Ціханам Чарнякевічам, які ў сваім крытычным артыкуле на апошні зборнік вершаў "У прыгаршчах ветру" трапна заўважае: "У зборніку — уся яна, Ніна Мацяш: як на далоні, як у прыгаршчах ветру...". Яна і ў жыцці была заўсёды адкрытай і даступнай. Як на далоні, як у прыгаршчах ветру...

На маім пісьмовым століку, як напамін пра зусім нядаўнія яшчэ часіны, красуецца ў ладнейкай рамачцы адметны калажык, злеплены з каляровых птушыных пёрак яе рукамі. З адваротнага боку — надпіс. Я часта перачытваю яго і з трывогай зазначаю, што чарнілы на кардонцы пачынаюць бякнучы. Надпіс паступова сціраецца. Як і ўсё... Неаднойчы збіраюся рэстаўрыраваць яго, але ўсё не атрымаецца, не даходзяць рукі. Тое, чаго не здолееш зрабіць сёння, не зробіш ужо ніколі. І ці ёсць у гэтых патрэбах? "Схвацца ад будучыні можна толькі ў сучаснасці..."

Алесь ПАПЛАЎСКИ

Новыя выданні

Незвычайныя прыгоды Стары

Выдавецтва Віктара Хурсіка нядаўна парадавала чытача выданнем арыгінальнай аповесці "Зігзагі лёсу", якая выйшла ў двухмоўным варыянце — на рускай і англійскай мовах.

Неардынарнасць кнігі выяўляецца ў шмат якіх аспектах. На вокладцы пазначана, што аўтарам з'яўляецца Зухра Куранбаева, але сапраўдны аўтар — прафесар фізікі Валеры Казлоў. Ён, аднак, лічыць аўтарам менавіта Зухру Куранбаеву — рэальную асобу, якая распавяла яму дзіўную гісторыю, і як перакананы прафесар, яна і з'яўляецца фактычным аўтарам.

Сюжэт твора вельмі захапляльны, у ім шмат нечаканых павертаў, яркіх сцэн. У жанравым плане аповесць — сінкратычны твор, бо ў ёй арганічна спалучаны элементы навуковай фантастыкі, інтэлектуальнай прозы і прыгодніцкай плыні.

Галоўная гераіня аповесці Стара нарадзілася ў Мінску ў сям'і вучонага-фізіка Атабая, узбека паводле паходжання. Атабай зрабіў вельмі буйное навуковае адкрыццё ў галіне лазернай фізікі: вынайшаў прыбор, які вырабляе велізарную колькасць энергіі. Вынаходніцтва мела вялікую каштоўнасць для дзяржавы, таму трымалася ў строгім сакрэце. Але раптоўна Атабай памёр, неўзабаве ад гора памерла маці. Стара засталася сірагой. Дзяўчына паставіла за мэту высветліць прычыны заўчаснай смерці бацькі, адшукаць яго калег па працы. Яна шмат падарожнічае, шмат церпіць, сутыкаецца з "адкідамі грамадства", спазнае людскую чэрствасць і спагадлівасць...

Аповесць каштоўная і тым, што ў ёй надзвычай шмат цікавых параўнанняў заходняга і ўсходняга грамадскіх менталітэтаў — шлюбных традыцый, ладу жыцця і побыту.

Даволі значную ролю ў аповесці адыгрываюць элементы навуковай фантастыкі. На старонках мастацкага твора пісьменнік даступна распавядае пра законы фізікі, паказвае, як невядомыя спружыны жыцця ўплываюць на чалавечы лёс. Аўтар пераканаўча і слушна паказвае, што агульныя законы прыроды нярэдка выяўляюцца і ў сацыяльных паводзінах людзей.

Віктар САВЕРЧАНКА

Ліст у рэдакцыю

Брэсцкай вобласці шчасціць на яркія паэтычныя зоркі. Азірнёмся на бліжэйшых паўстагоддзя. Мікола Купрэў, Міхась Рудкоўскі, Яўгенія Янішчыц, Раіса Баравікова, Алесь Разанаў, Валеры Грышкавец, Алесь Каско, Мікола Пракаповіч, Валянцін Таўлай, Віктар Гардзеў... Творцаў, якія і на паэтычнай ніве зрабілі і робяць столькі, каб Паэзія ўзвышала беларускае прыгожае пісьменства, пагадзіцца, няма. Але ці заўсёды мы годна ацэньваем маштабы зробленага, уклад кожнага з пісьменнікаў паасобку ў фарміраванне духоўнай прасторы нашага грамадства?..

Ведаю, што на Берасцейшчыне жывуць і працуюць чужыя, уважлівыя да айчынай літаратуры арганізатары культурна-асветніцкага жыцця. Таму на Піншчыне ёсць музей Яўгенія Янішчыц. Таму на радзіме Віктара Гардзея ў Малых Круговічах Ганцавіцкага раёна імя паэта названа вуліца. У вобласці ўсталявана штогадовая літаратурная прэмія, якой Брэсцкі аблвыканкам і Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі адзначаюць паэтаў і пісьменнікаў, якія на працягу года парадавалі чытачоў лепшымі кнігамі. У 2007 — 2008 гадах прэміямі былі адзначаны пасмяротна Мікола Купрэў і Міхась Рудкоўскі, першы — за кнігу "Палеская элегія", другі — за паэтычную падборку ў калектыўным зборніку "Трохперсе".

Быць музею Ніны Мацяш!

Ад рэдакцыі. Друкуючы гэты ліст, мы спадзіёмся, што агучаная ў ім ініцыятыва, як зерне ўпадзе на добрую і, як нам падаецца, ужо падрыхтаваную глебу. Безумоўна, на месцы, у тым ці іншым рэгіёне, самім вырашаць, якімі павінны быць крокі па мемарыялізацыі памяці таго ці іншага земляка-літаратара... Як, дарэчы, і кожны мае права выказацца, вылучыць сваю ўласную, няхай сабе і прыватную ініцыятыву.

...Хутка ўжо год, як пайшла з жыцця знаная беларуская паэтэса Ніна Мацяш. Доўгія гады яна хварэла. Яе кватэра ў Белаазёрску была месцам прыцягнення многіх землякоў, пісьменнікаў, журналістаў і прадстаўнікоў улады. І пісала Ніна Мацяш пакутліва... А як жа інакш можа пісаць творца лірычнага складу, калі ён пераўвасабляецца ў герояў і перажыванні розных часін?!

*Пажадаў габра мне друг зычлівы,
Добра мне.
Дзень, адмалку на журбу ўрадлівы,
У цане.*

*Ах, не час валожкавы мой тае —
То пльок
З трапяткіх крыльцаў асыпае
Матылёк!..*

*Vita brevis. Patria eternis.
Зорны цвет*

*Чалавечых дум аб шляху ў цернях,
Запавет.*

*Як не выйду больш на васільковы
Я парог —
Пагукай бязмежжа гэтых словаў
Чатырох.*

Гэты верш — "Vita brevis. Patria eternis" — "Жыццё кароткае. Радзіма вечная" — з кнігі Ніны Мацяш "Шчаслівай долю назаві..." (Мінск, 1990 год). Калі азірнуцца назад, яна, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова, прэміі "Берасцейскай зорка" ў мінацы "Літаратура", Міжнароднай прэміі імя Грыгорыя Скаварады, выдавалася не дужа шмат. Чатырнаццатая кніга — "У прыгаршчах ветру" — пабачыла свет пасля смерці, сёлета, у 2009 годзе. Адзін зборнік — па-руску: "Неуголенность" (яшчэ ў 1979 годзе). У 2007 го-

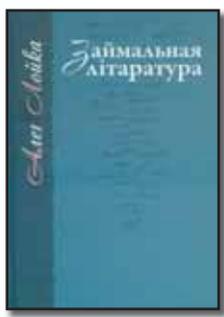
дзе ў Цярнопалі выдадзена ўкраінская кніга Ніны Мацяш. Праўда, яна шмат перакладала. Падзей сталіся беларускія кнігі Антуана дэ Сент-Экзюперы, Ліны Кастэнкі, Віславы Шымборскай у перакладах белаазёрскай "пчолак" (так называў паэтэсу Уладзімір Калеснік).

І ўсё ж, і ўсё ж... Дык мо цяпер, займеўшы падтрымку чытачоў і сяброў Ніны Мацяш, аддаць вялікай рулівіцы на ніве прыгожага пісьменства вартую яе памяці пашану? Прыкладам — праз стварэнне музея Ніны Мацяш... Якім яму быць — грамадскім ці дзяржаўным — адной прапановай карэспандэнта ў рэдакцыю, зразумела, не вызначыш. І дзе быць музею — у Белаазёрску, Бяроза ці Брэсце — таксама пытанне неадназначнае. Для прыняцця любога рашэння трэба ўлічваць многія акалічнасці.

Мемарыялізацыя літаратурнай памяці — гэта і ўшанаванне праз наданне імя пісьменніка вуліцы, школе, бібліятэцы. А таксама — стварэнне помніка альбо ўсталяванне мемарыяльнай дошкі. Спадзяюся, што гэта абудзецца і ў дачыненні да Ніны Іосіфаўны Мацяш, гадавіна да дня смерці якой — у снежні.

Мікола БЕРЛЕЖ
г. Мінск

Будучы школьнікамі, многія з нас зачыталіся “Займальнай фізікай”, “Займальнай матэматыкай”, “Займальнай астраноміяй” дый іншымі кніжкамі гэтага кшталту таксама. Незалежна ад таго, кім збіраліся ў будучым стаць, зачыталіся. А таму і зачыталіся, што ў іх і сапраўды пра сур’ёзныя навукі пісалася надзіва займальна — так, што немагчыма адарвацца. Пазней, праўда, нешта падобнае можна было напаткаць у кнігах серыі “Эврика”, якія выпускала маскоўскае выдавецтва “Молодая гвардыя”.

Слава займальнаму!

Даўно то было, а памяць пра гэтыя выданні засталася. З адным хіба ўдакладненнем. З агледзін сённяшняга дня часам думалася: наколькі цудоўна было б, каб нешта падобнае з’явілася ў нас. Як жа я ўзрадаваўся, калі даведаўся, што рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва” выпусціла падобную кнігу, а называецца яна “Займальная літаратура”. Радасць двайная ад таго, што аўтарам яе з’яўляецца незабыўны Алег Лойка — творца, які аднолькава ўпэўнена адчуваў сябе ў самых розных жанрах.

Гэта ж менавіта ён напісаў літаратурна-мастацкія кнігі пра Янку Купалу ў Францішка Скарыну — зноў жа для “Молодогвардейской серыі”, — “Жизнь замечательных людей”, у якіх, як увогуле, ва ўсёй сваёй творчасці, праявіў сябе вялікім эрудытам. Несумненна, што гэтыя начытанасць, цудоўнае веданне літаратуры (і не толькі беларускай), не кажучы ўжо пра ўменне пісаць даходліва, лёгка і што ў выпадку з гэтай кнігай само сабой зразумела — займальна, вобразна, часам з пэўным, ледзь прыкметным гумарам. Каб зноў жа зацікавіць чытача, захапіць яго сваім аповедам, каб ён, чытач гэты, нават калі хочацца заняцца чымсьці іншым (напрыклад, засесці за камп’ютэр), не мог адарвацца ад кнігі.

Хіба не цікавае сцвярджанне пра вечную маладосць літаратуры?! “Маладосць літаратуры, — пераконвае А. Лойка ў першым жа раздзеле, што так і называецца “Пра маладосць літаратуры і не толькі”, — вось і ёсць яе першы феномен. Маладой застаецца Біблія, хоць ёй пяць тысяч гадоў; маладой застаецца паэма ад Гільгамешы, хоць яна пісана ў XVIII стагоддзі да нашай эры па шумерскіх легендах XXX стагоддзя да нашай эры; маладой застаецца індыйская “Рыг-веда”, хоць яна датуецца XIV стагоддзем да нашай эры; і гамераўская “Іліяда”, створаная ў VII стагоддзі да нашай эры па легендах XII стагоддзя да нашай эры”. І тут жа пытаецца: “Ці ж яно не цікава, ці ж яно не займальна?”.

Так і хочацца адказаць: цікава, Алег Антонавіч. Цікава і тады, калі вы разважаеце пра тое, чым маладосць усёй літаратуры адрозніваецца ад “маладзісьменных” літаратур (якой, дарэчы, з’яўляецца і літаратура беларуская). І калі запыняеце ўвагу “на катэгорыі “малады паэт”, што панавала ў савецкай літаратуры, якую яе тэарэтыкі таксама адносілі да “маладой”.

Дый каторую старонку кнігі ні адгортнеш, цікава. Ужо хоць бы таму, што А. Лойка смела пераадолюе стэрэатыпы ў ацэнцы творчасці асобных пісьменнікаў, не дзелячы іх на “сваіх” і на “чужых”, што асабліва назіраецца апошнім часам. Таму ён у вялікім захапленні ад прозы Васіля Быкава, але ён ведае і сапраўдную цану прозе Івана Шамкіна, кнігі якога належаць да лепшых набыткаў не толькі беларускай літаратуры. Ён лічыць раман Івана Мележа “Людзі на балоце” “адной з вяршынь рамантыкі СССР, БССР”, але ён жа аддае належае і творчасці Івана Чыгрынава, які “першым адкрыў яе (псіхалогію здрадніцтва — А. М.), калі яшчэ маладым працайкам напісаў апавяданне пра маці паліцая”.

Цікавыя і высновы А. Лойкі, што датычаць адметнасці пэўнай нацы-

янальнай літаратуры. Ён, прынамсі, перакананы: “У нас, у беларусаў, наўрад ці тэма Вялікай Айчыннай вайны займе гратэска-сатырычны накірунак. Вельмі ж балючай, горасна-ліхой старонкай у гісторыі нашага народа была Вялікая Айчынная, і увогуле не той менталітэт у нашага народа, каб трагедыю абяргаць у фарс, у трагікамічнае, ягоны аптымізм абыходзіўся да-сюль без гэтага”, хоць перакананы і ў іншым: “на вітку эвалюцыйнага развіцця беларускай ваеннай прозе бракуе гумарыстычнага ці сатырычнага ракурсу”.

А наконек займальнасці? То адны назвы раздзелаў чаго варты! — “Ці літаратура літаратура?”, “Чым глабальней, тым займальней...”, “Ці ілжэ падпаручнік Кіжэ?”, “На аднаго папа папоў капа”. А вось загаловак аднаго з падраздзелаў — “Ці герой лірычны герой?..”. Ці ўзяць раздзел “Псеўданімы — не мімы...”. Шмат невядомага адкрыеш у ім для сябе, даведаешся пра паходжанне некаторых літаратурных прозвішчаў, пра якія дагэтуль не ведаў, каму яны належаць. Скажам, яшчэ да вядомага ўкраінскага паэта Івана Драча на старонках часопіса “Вожык” ужо друкаваўся Іван Драч. Праўда, раскажваючы пра многія псеўданімы, аўтар “Займальнай літаратуры” спасылкаецца на Івана Саламевіча, які ўвогуле сабраў 20 тысяч такіх прозвішчаў.

У раздзеле ж “Мадам Бавары — гэта я...” А. Лойка адштурхоўваецца ад вядомага выказвання Гюстава Флабэра, які “мовіў, пэўна, не без залежнасці ад перакананняў, існуючыя не толькі ў ягоным грамадстве: істоту мужчыны куды лепш, чым ён сам, ведае жанчына, а таямніцы жаночага характару шырэй дадзена бачыць, разумець мужчыну”. З Флабэрам ніхто асабліва спрачацца не збіраецца, хіба што сам А. Лойка. “Але, думаецца, — працягвае ён свае развігі, — не так гэтая з думка была прадвызначальнай у Флабэра, як глыбіня псіхалагізму, выяўленая ім у сацыяльна-бытавым раманае, якім быў раман “Мадам Бавары”, і якраз яго вылучаў, падкрэсліваў Флабэр сваім выслоўем”.

З самім А. Лойкам, бадай, знойдзецца больш жадаючых паспрачацца, калі працягваюць пра І. Мележа, “што ў яго Ганне Чарнушцы ўвесь ён”. Ды рэч у тым, што Алег Антонавіч робіць такую выснову доказна. Бярыце ў рукі “Займальную літаратуру” і чытайце яе. Тады і знойдзеце адказ на гэтае пытанне. Як і пра шмат што іншае даведаецеся. Хоць бы пра тое, як гэта кепска, калі ... “пустазеліць лірыку”.

Свой зварот да чытача “Ад аўтара” А. Лойка пісаў 16 кастрычніка 2003 года (дата пазначана ім самім), і завяршаў яго так: “Можна адзначыць, што тое цікавіць, лягчэй запамінаецца, што займальнае не можа не цікавіць, і пагэтам — слава займальнаму! А рэч — не рэч, калі не займальная, калі нельга яе займець, не губячы, вечно за душой не маючы, як пасведчанне аб нараджэнні, як пашпарт носячы, нібы тогу ўсяведа-вучонага маючы”.

Паўтару ж услед за Алегам Антонавічам: “Слава займальнаму!”.

Упэўнены, што так скажучы і ўсе тыя, хто пазнаёміцца з ягонай кнігай “Займальная літаратура”. Адною з тых, што пісаліся ім ужо тады, калі быў цяжкахворы. Ды не мог не пісаць.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Працяг адысеі

У сёлетніх нумарах “Полымя” (5 — 6) з’явіўся працяг мастацкага жыццяпісу нашага славутага земляка — “Літоўская адысея Тадэвуша Касцюшкі”. На гэтым жыццёвым адрэзку, апісаным Я. Коневым, герой паўстае як цалкам сфарміраваны мастацкі характар, знаёмы чытачам па папярэдніх аповесцях, якіх ад 2003 г. убачыла свет ужо чатыры. Празаіка нават можна абвінаваціць у пэўным пераборы з таўталагізацыяй, якая надае характару пратаганіста моманты схематычнасці і плакатнасці. Таму чытач у пэўнай меры можа прадказаць калі не калізійныя хады героя, то ва ўсялякім выпадку агульныя арыйніцы, якімі ён кіраваўся, ідучы на той ці іншы крок. Тым не менш многія сюжэтныя павароты аказаліся вельмі нечаканымі і захапляльнымі.

Магістральнымі сталі дзве сюжэтныя лініі — сацыяльна-палітычная і любоўная, цесна пераплятаючыся адна з адной. І Касцюшка па-ранейшаму застаецца верным і сваім грамадскім ідэалам, і каханню. Да таго ж менавіта каханне дапамагае яму не патрапіць у хітра расстаўлены Любамірскім пянёты.

На працягу кароткага часу Касцюшка атрымлівае яшчэ шмат прапаноў, але перакананне, што “служыць трэба не асобам, а сваім ідэалам”, не дазваляе яму пагадзіцца: людзі імкнуліся толькі да павелічэння сваёй улады замест мацавання Рэспублікі. Абвастэрне палітычнай сітуацыі ў Рэчы Паспалітай толькі загартоўвае Касцюшку як дэмакрата. Разам з тым Я. Конев, мабыць, ідэалізуе ці, як мінімум, рамантызуе свайго героя, магчыма, перабіраючы адэкватную меру. Так, выказванні пратаганіста пры чытанні пачынаюць трохі нудзіць празмернай афарыстычнасцю і пафасам, калі ледзь не на кожнай старонцы сустракаецца накіштал:

Шпрандліваць ваяжыць болей, чым золата.

Шануецца тое, чаго сам дамогся.

Пакуль ёсць надзея — трэба верыць!

Ідэалістычныя погляды Касцюшкі ўрэшце разбіваліца аб рэалінасць. Сумненні, вананні, рэфлексіі запаліваюць яго мысленне. Ён усведамляе, што закулісныя камбінацыі ў палітыцы моцна розняцца ад ваенных дзеянняў і патрабуюць іншых падыходаў. Гэтае разуменне спрыяе ўдалому раскрыццю антыкаралёўскага заклоту. Аднак вернасць героя дэмакратычным поглядам перашкаджае яму стаць фаварытам Аўгуста Панятоўскага. Ды заклочны акорд “Літоўскай адысеі” аптымістычны: Касцюшка верыць, што прыйдзе час і яго ідэалаў.

У цэлым Я. Конев у сваіх аповесцях стварае шматранны вобраз Тадэвуша Касцюшкі, акцэнтуючы ўвагу на яго гуманістычным светапоглядзе, грунтоўнай адукацыі, культуры. Характэрная рыса героя Я. Конева — яго дальнабачнасць як у аксіялагічных меркаваннях,

так і палітычных ды эканамічных разважаннях. Галоўнай перашкодай для рэалізацыі касцюшкаўскіх праектаў і меркаванняў з’яўляецца ментальная непадрыхтаванасць як шляхты і магнатаў, так і люду сялянскага. Асабліва ярка герой Я. Конева раскрываецца як палітык. Т. Касцюшка паўстае патрыётам у самым шырокім сэнсе слова: і Літвы — як яе ўраджэнец, і Рэчы Паспалітай — як яе грамадзянін, і увогуле любой краіны, якая знаходзіцца на шляху да незалежнасці і дэмакратыі. Нягледзячы на сваё высокае рэнамэ вайскоўца, Касцюшка супраць антызаконных дзеянняў, выступаючы за мірныя сацыяльныя трансфармацыі. Яго лібералізм не абмяжоўваецца палітыкай. Погляды на эканамічнае развіццё адпавядаюць капіталістычнаму ладу, які з такім скрыпам ішоў па анахранічных прасторах феадалізму Рэчы Паспалітай.

Нельга не адзначыць добра ўлоўленую Я. Коневым рэлігійную талерантнасць свайго персанажа. Гэтаксама і ў агульнай культуры: герой выступае за прынцыпы роўнасці між людзьмі і ўсеагульнай свабоды. Таму яго характарызуюць такія рысы, як сціпласць, велікасць, такт. Прычым у любой субардынацыйнай сітуацыі. Аўтар раскрывае вобраз і ў аспекце інтымнага жыцця, што надае яму мастацкую цэласнасць. Шлюб Касцюшка цэнніць высока, асабліва той, які пабудаваны на каханні. Я. Конев адлюстроўвае, што, можа, якраз таму Касцюшка і не ўдалося стварыць сям’і.

Я. Конев на пачатку XXI ст. эпічнай тэтралогіяй, якая, па ўсім відаць, у будучым перарасце ў пенталогію, стварыў мастацкую панараму жыцця і дзейнасці аднаго з самых вядомых у свеце ўраджэнцаў беларускай зямлі. Гэтым самым зроблены яшчэ адзін важкі ўнёсак у вяртанне нашага знакамітага земляка ў дыскурс беларускай гуманітарнай традыцыі.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

У гэтым, 2009 годзе, амаль адна за другой у Мінску ў выдавецтве “Кнігазбор” выйшлі дзве кніжкі вершаў “Знічкі з неба” і “Знічка за знічкай”. Аўтар — Валянціна Выхота, вядомы даследчык-германіст, перакладчык, аўтар больш як 80 навуковых прац і метадычных дапаможнікаў па праблеме навучання нямецкай мове ў школах Беларусі і ўкладальніца трох слоўнікаў. Талент пісаць вершы раскрыўся ў яе зусім нядаўна.

Чатырохрадкоўі ў Валянціны Выхоты складаюцца, калі едзе ў транспарце, ці стаіць у краме ў чарзе.

Валянціна Адамаўна нарадзілася ў 1922 годзе ў Мінску. У гады вайны працавала канторшчыцай на гарбарным заводзе “Бальшавік”. Больш як год у яе сям’і хавалася яўрэйская дзівічынка Фаня Разоўская (Мэтэр), якая цяпер жыве ў ЗША. За гэты мужны ўчынак бацькі Адам і Лідзія Пятровіч і іх дачка Валянціна ўзнагароджаны міжнародным медалём дзяржавы Ізраіль “Праведнік народаў свету”.

З лістапада 1945 года Валянціна Адамаўна працавала настаўніцай нямецкай мовы ў мінскіх школах. У 1954 годзе скончыла факультэт нямецкай мовы Мінскага інстытута замежных моў. У 1960 — 1979 гадах яна — старшы навуковы супрацоўнік Навукова-даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР. У 1986 годзе ў Маскве паспяхова абараніла кандыдацкую дысертацыю па педагогіцы. У той час ёй было 64 гады.

Каб вучыць дзяцей нямецкай мове, распавядаць ім пра агульнасць і адметнасць еўрапейскай моўнай сям’і, ездзіла з Мінска электрычкай у вясковыя

Што ні слова — з неба знічка...

школы Пухавіцкага раёна: у 1980 — 1984 гадах працавала настаўніцай нямецкай мовы ў Дрычынскай СШ, у 1984 — 2001 гадах — у Караваяўскай базавай школе.

Кніжкі складаюцца з раздзелаў: пра гаспадарку, грошы, дзяцей, жанчын, жыццё-быццё, мову і інш.

Пра мову:

Мову трэба шанавать,

На ўзвей-вееце

не пушчаць

І заўсёды ёй спрыяць,

Каб ніколі не губляць.

Валянціна Адамаўна піша кароткія рыфмаваныя замалёўкі, якія трапна паказваюць з’явы нашага жыцця. У першую чаргу яе цікавяць рыфма і рытм, якія прымушаюць гарманічна гучаць часам зусім неспадучальныя словы. У гэтым шчырасць і лёгкасць яе вершаў.

У яе, як і ў кожнага, хто пражыў доўгае жыццё, ёсць цікавыя заўвагі і свае меркаванні, а часам і трапная “шпілька”. На гэта яна вялікая мастачка.

Многія знойдуць для ся-

бе сярод твораў Валянціны Выхоты выслоўі, якія стануць спадарожнікамі іх жыцця.

У першай кнізе “Знічкі з неба” змешчаны “Дадатак”: пераклад знакамітага ўрыўка з паэмы Якуба Коласа “Новая зямля” — “Мой родны кут, як ты мне мілы!..” на нямецкую мову Валянціны Выхоты.

У другой кнізе “Знічка за знічкай” у “Дадатку” апублікаваны пераклад знакамітай балады-верша класіка сусветнай літаратуры Ёгана Вольфганга фон Гёге “Ружачка ў полі”. Ён сустракаецца пад назваю “Дзікая роза”, “Ружа край дубровы”, “Дзікая ружа”. Пераклад з мовы арыгінала зрабілі Даніла Усаў, Алег Лойка, Анатоль Валахановіч. Валянціна Выхота зрабіла пераклад з мовы арыгінала і адваротны пераклад з перакладу А. Лойкі на нямецкую мову. Адваротны пераклад быў ухвалены ў прыватным лісце пасла ФРГ Мартына Гекера да В. Выхоты.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ

Гусіным пярком

Вера ДЫДЫШКА. Нарадзілася ў 1940 годзе ў вёсцы Ліпск Ляхавіцкага раёна Брэсцкай вобласці. Закончыла Мінскі педагагічны інстытут імя М. Горкага. Працавала ў дзіцячым доме, у школах Ляхавіцкага раёна. Настаўніца вышэйшай катэгорыі. Выдала зборнік вершаў "Свято душы" (2003).

«Каб ацалела наша існасць»

*Покуль птушкі пяюць,
а на цёплай дзіцячай далоньцы
Далікатнаю кветкай цвіце
трапяткі матылёк.*

І гэта не матывы талстоўскага "не-противления злу", а мацярынская мудрасць, вынесена з мітрэнгаў "долі і нядолі" яе ўласнага жыцця. Толькі на аснове маральнага і духоўнага вопыту аўтара могуць напісацца такія словы:

*У жыцці другое проста немагчыма:
Сярод нягод і бед
Якімі паглядзіш на свет вачыма,
Такім і будзе свет.*

Шмат якім вершам В. Дыдышкі, як мне падаецца, не хапае высокай узрушанасці, незвычайнасці, найноўшых праяў інтэлекту, энергетыкі, можа, нават нейкага чыста фармальнага пошуку. Аднак усё гэта пры творчых лакальных удачах кампенсуецца жаночай інтуіцыяй, мацярынскім інстынктам і літаратурным навыкам. Асабліва неспакойна рэагуе паэтка на заўважную ў паўсядзённым жыцці страгу нацыянальнай культуры, што змушае яе паўставаць на самаабарону і гнеўныя папераджальныя заклікі да грамадства. Хоць бы як воль у гэтым вершы:

*Чужыя песні, чужыя танцы,
Чужую адзежу нам прапаноўваюць —
І ўжо па зямлі нашай
ходзяць мутанты, —
Сваім ганьбуюць,
чужое ўшаноўваюць.*

*І гонару колькі на грэблівай пысе!
Над родным,
сваім цынічна смяюцца...*

*Ужо і ад мовы сваёй адракліся,
Няўжо і ад маці сваёй адракуцца?
І як выяўляецца, то хутка і крычаць не стане да каго і невядома, на каго будзе абавязанасць, каб не зламацца і не ўпасці самой? Бо, агледзеўшыся, скамянеш саляным слупам, як жонка Лота, азірнуўшыся на Садом і Гамору:*

*Куды пагзеліся
сапраўдныя мужчыны?
Няма прыгожых, лёгкіх авантур.
Знікаюць рамантычныя жанчыны,
А стала больш прыгнечаных натур.*

Для паэты В. Дыдышкі непарушная ісціна палягае ў адданасці і любові да свайго спрадвечнага і крэўнага. Бо толькі тады чалавек спраўджаецца як асоба, калі ўздымаецца на вяршыню нацыянальнага духу. Ці ў крайнім выпадку кладзецца нязрушным гістарычным каменем у падмурак той піраміды, якая ўздымае і мацуе тую вяршыню. Як піша яна:

*Гэта радасць дзіўная і шчасце
Для цябе, для ўсіх нас, чалавек, —
Матчынаю моваю пачацца,
Ёю скончыць свой нядоўгі век.*

На жаль, сям-там зборнік у сваёй структурнай аснове нагадвае вершаваную самадзейнасць правінцыйнага аўтара, але, дзякаваць Богу, не саманадзейнасць. У падтэкстах В. Дыдышкі ёсць разуменне сваіх паэтычных і мастацкіх хібаў, больш за тое, яна наўмысна выносіць імяны прывячэнні пераважна тым людзям, якія жывуць побач з ёй і на якіх, па вялікім рахунку, гэтае выданне разлічана. Але гэта вартыя павагі людзі — родзічы, настаўнікі, вучні, калегі-літаратары. Здараюцца і непаразуменні, звязаныя з адборам і ўключэннем у зборнік тых ці іншых тэкстаў. Скажам, у свой час паэткай быў напісаны тэкст на стан тагачаснага палітычнага ладу як "Балада пра рубель", дзе ёсць такія радкі:

*Скончыўся ж злавесны,
страшны шлях
Зградай чорнай,
страшнай ў Віскулях.
Зграднікі паселі баляваць,
Асудзіўшы ўсіх нас паміраць.*

Але ж, каб яно так было на самай справе, то ці з'явіліся б неўзабаве ў спадарыні Дыдышкі такія воль мускулістыя патрыятычныя строфы:

*Звіняць, гудуць
прывольныя званы,
Паходня прамяністая палае.
Ўставайце, беларускія сыны,
Вас Беларусь даўно ужо чакае!*

Тут мусім зважаць на выдаткі няпэўнай (двухсэнсоўнай, а не двурукнай) грамадзянскай пазіцыі аўтаркі. І гэта, хутчэй за ўсё, тлумачыцца неадназначнасцю "перабудовчага часу" і нашага стаўлення да "інтэравертных" падзей і рашэнняў той адышоўшай пары, з уздымна-задушнай атмасферы якой нейкім чынам, а ўсё ж вылучылася наша дзяржаўная незалежнасць. Мы ў сталіцы рэдка калі задумваемся і спрабуем зразумець перыферыянага творчага чалавека, які жыве ў даволі адрозных ад нас рэаліях. Я памятаю той час, калі сам быў на іх месцы. Ды там атрымаць ліст з рэдакцыі, няхай нават крытычны, — гэта ўжо немалаважная літаратурная падзея. І калі раней падобныя лісты перыядычна прыходзілі, то сёння іх мала хто з рэдактараў піша, у тым ліку і электронныя. Таму, чытаючы такія нязмушаныя радкі, я пранікаюся даверам і спагадай да правінцыйнага аўтара:

*Ціш лягла на лугі, на палі,
І ў цішы той, здаецца,
Чутна, як на вялікай Зямлі
Сэрца матчына б'ецца...*

Па сваёй традыцыйнай вобразнасці, форме і стылістыцы вершы В. Дыдышкі вельмі песенныя і не дзіва, што на яе тэксты напісана шмат песень мясцовымі кампазітарамі. Хіба не краваюць струны нашай душы такія радкі:

*Няхай збярэ нас Божы Храм,
Каб ацалела наша існасць.
Каб захаваць душы ўрачыстасць,
Адкрыў нам дзверы, Божы Храм.*

Я думаю, гэта і Храм Айчыны — таксама. Той святыні, дзе з крыкам нараджаемся і моўчкі паміраем. Захаваем жа любоў і святасць да яе і праз пазіцыю, праз тую духоўную неўміручасць, якая прагне ўвечніцца.

І напаследак — цікавая дэталі: аказаецца, матэрыяльна дапамагла выдаць гэты зборнік сваёй настаўніцы яе былая вучаніца Т. Міхайлава. Што ні кажыце, а па сённяшнім прагматычным часе, гэта таксама факт з разраду пазітыўных і адметных.

ЛеГАЛ

Анкета «ЛіМа»

1. Я — Ірына БАЖОК, студэнтка пятага курса Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, з кожным днём усё цяжэй і цяжэй уяўляю сваё жыццё без культурнай (у тым ліку і перш за ўсё літаратурнай) адукацыі.

2. З "ЛіМам" была знаёма яшчэ ў школе (калі збіралася стаць эканамістам або матэматыкам), але, шчыра прызнацца, амаль нічога з напісанага не разумела. Сапраўдным чытачом штотыднёвіка я стала ва ўніверсітэце, і сёння "ЛіМ" для мяне — адзін з лепшых дапаможнікаў у прафесійным станаўленні. Кожную пятніцу з нецярпеннем чакаю свежы нумар у сваёй паштовай скрынцы. Чытачом "ЛіМа" я з'яўляюся хутчэй за ўсё не па нейкай прычыне, а згодна са сваім характарам, які заўсёды цягне мяне да ведаў і інфармацыі.

3. Хоць і банальна, затое праўдзіва і відавочна, што лімаўская адметнасць — у хуткай рэакцыі на падзеі, у шырыні ахопу матэрыялу (вялікі плюс — разгляд кніг не толькі "чыста" мастацкіх, але і дакументальных, і навукова-філасофскіх), у яркасці ілюстрацый, у магчымасці адкрыта спрачацца, у прыватнасці, свая — незалежную — думку.

4. Не магу не адзначыць глыбока-натуральны стыль І. Шаўляковай, вольна-ўпэўненую думку Л. Галубовіча, лёгкасць і неспрэчнасць А. Паплаўскай. З найбольшай цікавасцю чытаю рубрыкі "Крытыка", "Палеміка", "Агледзіны", вельмі люблю чытаць інтэрв'ю, звесткі з гісторыі літаратуры. Але ж і ўсё астатняе мне таксама цікава і карысна.

5. Вельмі хочацца, каб на старонках "ЛіМа" з'яўляліся артыкулы пра тэндэнцыі развіцця сучаснага сусветнага мастацтва, каб было больш конкурсаў на нечаканя і неардынарныя тэмы, кіно і тэатральныя афіш, сацыялагічных апытанняў.

6. Апошняе пытанне анкеты падалося мне даволі цяжкім, але думаю, што быць пастаянным аўтарам "ЛіМа" перашкаджае мой невялікі вопыт і кволая нерашучасць.

1. Алеся СУХАДОЛАЎ. Мне 24 гады. Філолаг па адукацыі, працую літаратурным рэдактарам у Тэатры юнага гледача. Акрамя таго, удзельнічаю ў некаторых мастацкіх і літаратурных праектах. Час ад часу друкуюся ў "ЛіМе" на самых розных тэмаў: літаратурная крытыка, тэатр, выяўленчае мастацтва.

2. Пра "ЛіМ" ведаў даўно, але сталым чытачом і падпісчыкам стаў, галоўным чынам, пасля таго, як сам пачаў туды друкавацца. З таго часу прайшло каля года.

3. Па-першае, гэта адно з вельмі нешматлікіх выданняў у нашай рэспубліцы, цалкам прысвечана асветленню падзей культуры. Па-другое, нацыянальнае па духу і сутнасці. Вельмі важна, што ў адрозненне ад іншых "ЛіМ" мае стыль традыцый, сваю гісторыю. Таксама можна адзначыць, што гэта газета больш кансерватыўнага напрамку, найперш скіраваная на ўвагу і запытанні старэйшага пакалення інтэлігенцыі.

4. Цікавыя нататкі маладых аўтараў: Сяргея Макарэвіча, Сашы Дорскай. Леанід Галубовіч, Святалана Берасцень пішуць зорныя паводле стылістыкі матэрыялы, але ў многіх аўтараў старэйшага пакалення выразна адчуваецца справядзачны характар артыкулаў. Цікава чытаць грунтоўна напісаныя матэрыялы па гісторыі мастацтва, навукі, культуры. У гэтым плане запамінуся Вячаслаў Афанасеў. Цікава чытаць пра навіны з рэгіёнаў — тут "ЛіМ" з'яўляецца ці не адзінай крыніцай асветлення культурнага жыцця правінцыі.

5. Акутуальныя праявы культурнага жыцця, у тым ліку, неафіцыйнага. Хацелася б, каб некаторая ўвага надзялялася падзеям сусветнай культуры: кінафестывалі, літаратурныя прэміі і г. д. А найперш, каб больш было матэрыялаў для моладзі, пра маладую культуру. Вострыя матэрыялаў, палемічных таксама не хапае (напрыклад, Таццяна Шамякіна "Супраць выхавання людзей-чыпаў").

6. Я з'яўляюся сталым аўтарам, але пісаў бы больш, каб заахвочваліся больш актуальныя, сучасныя матэрыялы, артыкулы для моладзі. Добра б было таксама, каб на асветленне мастацкай тэматыкі выдзялялася больш газетных палос.

Выказваю сардэчную падзяку ААТ "Беларускі саюз тэатральных дзеячаў" і Тэатру юнага гледача, якія дапамаглі мне ў пахаванні майго брата — заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, пісьменніка Анатоля Аляксандравіча ЖУКА.

Мікалай Аляксандравіч ЖУК

Водар свежих фарбаў

Цёплымі сонечнымі днямі залатой позняй восені ў вёсцы Камянюкі Брэсцкага раёна праходзіла пасяджэнне Міждзяржаўнага савета СНД па супрацоўніцтве ў галіне перыядычнага друку, кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі.

Савет, які актыўна рупіцца, каб у нашасе жыццё вярнулася кніга як найгадоўнейшая культурная каштоўнасць, і на гэты раз вынес на абмеркаванне не менш як 15 пытанняў. Сярод іх — аб Дэкларацыі па падтрымцы кнігі; аб праекце Пагаднення пра стварэнне спрыяльных умоў для ўзаемнага абмену друкаванай прадукцыяй; аб друкаваным органе СНД, іншыя.

У лістападаўскім 2009 года пасяджэнні ўдзельнічалі прадстаўнікі пяці краін: Азербайджана, Беларусі, Казахстана, Расіі, Таджыкістана і трох міжнародных асацыяцый: асацыяцыі кнігараспаўсюджвальнікаў незалежных дзяржаў, Савета па кнігавыданні пры Міжнароднай асацыяцыі акадэміі навук ды выканкама СНД, Пад эгідаю

апошняга і праводзілася пасяджэнне — пры непасрэднай дапамозе намесніка дырэктара дэпартаменту гуманітарнага супрацоўніцтва, агульнапалітычных і сацыяльных праблем Сафаралі Гуломава і кансультанта Людмілы Вярцінскай.

Беларусь прадстаўлялі намеснік міністра інфармацыі Ігар Лапцінак, генеральны дырэктар ААТ "Белкніга" Юрый Хмыроў і генеральны дырэктар ТАА "Макбел" Дзмітрый Макараў.

Старшынстваваў на Савеце начальнік упраўлення выдавецтваў, паліграфіі і друку Міністэрства культуры Рэспублікі Таджыкістан Мірзабадал Бадалаў. (Наша краіна ўзначальвала Савет некалькімі гадамі раней).

Што да Дэкларацыі аб падтрымцы кнігі, якая

падпісана кіраўнікамі 8 дзяржаў на сустрэчы ў Кішынёве (2009 г.), то цяпер справа за галіновымі міністэрствамі і ведамствамі — зрабіць практычныя захады, каб рэалізаваць абвешчаныя намеры.

Адным з першых і рэальных крокаў краін СНД да гэтага можа стаць прыняцце наступнага міждзяржаўнага дакумента, а менавіта Пагаднення аб стварэнні спрыяльных умоў для ўзаемнага абмену друкаванай прадукцыяй. Яго праект пачалі абмяркоўваць яшчэ да прыняцця Дэкларацыі. У 2006 годзе ён быў вынесены на абмеркаванне Камісіі па эканамічных пытаннях СНД, Аднак, знайшліся заўвагі, выказаныя шэрагам дзяржаў.

У прыватнасці, Федэральная мытная служба

Расіі палічыла падпісанне Пагаднення немэтазгодным. Цягам трох наступных гадоў праект дапрацоўваўся. Нешта змянілася ва ўзаемадачненых дзяржаў, на мытнай прасторы. Цяпер на Савеце прынята рашэнне прасіць расійскі бок паскорыць міжведамаснае ўзагадненне праекта, з-за якога, па сутнасці, і прамааруджваецца падпісанне дакумента.

Прапрацоўку канцэпцыі друкаванага органа СНД даручылі Міністэрству інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Пазіцыю нашай краіны пазначыў намеснік міністра Ігар Лапцінак:

— Пытанне настала даўно, яго ўзялі на адным з папярэдніх пасяджэнняў Міждзяржаўнага савета. Мы некалькі разоў абмяркоўвалі, якім друкаваным орган павінен быць. Міністэрству інфармацыі Беларусі (а наш міністр быў тады старшынёй Савета) даручылі ўнесці прапановы. Мы зыходзілі з таго, што гэта павінен быць менавіта друкаваны орган. Разглядалі яго як выданне прыкладна ў 40 старонак, на мелаванай паперы, тыражом 11 тысяч экзэмпляраў (па 1 тысячы ў кожнай краіне СНД). Але на гэтым пасяджэнні высветлілася, што мусіць быць яшчэ і інтэрнет-партал СНД. У такім выпадку канцэпцыю трэба разглядаць комплексна. І тут узнікла пытанне, а можа, прасцей ствараць электронны варыянт друкаванага выдання? Тады, прынамсі, знікнуць многія праблемы. Да прыкладу, дастаўкі і распаўсюджвання. Магчыма, тады больш правільна ствараць арыгінал-макет і дасылаць яго ў кожную рэспубліку. А там ужо друкуюць выданне ў залежнасці ад таго, на якой мове захачелі яго бачыць. На гэтым пасяджэнні гаварылася, што на рускай мове як мове СНД новы друкаваны орган павінен быць абавязкова. Але можна друкаваць і паралельна на нацыянальных мовах. Калі такія прапановы прымуцца за аснову, то мы гатовы канцэпцыю прапрацоўваць далей.

**Ірына ТУЛУПАВА
Фота аўтара**

— У дзіцячай кніжцы аўтар тэксту і аўтар ілюстрацый — гэта два паўнаважныя аўтары, як бацька і маці для дзіцяці. У літаратуры для дзяцей, як правіла, прысутнічаюць складаныя макеты, палосныя ілюстрацыі, асобныя застаўкі і "слускі". Па-іншаму працуе механізм арганізацыі кніжнай прасторы.

— Скажыце, ці кожны мастак здольны аформіць кнігу?

— Безумоўна, не. Кніга — складаны арганізм. Калі Беларускі фонд культуры да 200 года з дня нараджэння Пушкіна рабіў сур'ёзнае юбілейнае выданне, запрасілі вядомага мастака-графіка Арлена Кашкурэвіча, а ў якасці канструктара — Мікалая Казлова. Кніга — плод калектыўнай працы. Хтосьці робіць ілюстрацыі, хтосьці — арыгінал-макет.

— Валерый Антонавіч, у сувязі з развіццём найноўшых тэхналогій з'явіліся розныя камп'ютэрныя выдавецкія праграмы, валодаючы якімі маладыя быццам бы і рызыкунцы: самастойна зрабіць арыгінал-макет, самому аформіць кнігу, а затым яшчэ і прэзентаваць на тое, што кніга па-мастацку аформлена. Не адчуваецца ў такіх тэндэнцыях небяспекі ці канкурэнцыі?

— Камп'ютэр — усяго толькі сродак, як аўтарушка — сродак для напісання. Але каб пісаць вершы — трэба ўклаці душу, зносіцца з космасам, быць адораным Госпадам, мець дар паэта ці празаіка. Камп'ютэр толькі інструмент. Такія хвароба ёсць: звярстаў пару радкоў, уставіў плашчы, завярстаў ілюстрацыю, шпосціць сасканіраваў і нешта такое злятпіць... Я б сказаў — гэта эпігонскія варыянтны. Усё ж такі кніга павінна мець прафесійнага мастака.

А калі мастак яшчэ валодае лічбайвай тэхнікай — гэта вельмі добра. У любым выпадку, арыгінал-макет павінен быць збудаваны ў выглядзе. Напрыклад, мы прымалі работу "Мастацкай літаратуры" — мастак Мікола Купава ў тэхніцы акварэлі зрабіў палосныя ілюстрацыі — іх сканіруюць, чысцяць і ўстаўляюць у макет ужо ў выглядзе выдання. Існуе яшчэ і мастацкі рэдактар — таксама немалаважная фігура, спецыяліст рэжысёр выдання. Раней ужывалі граначны метады: здавалі тэкст — на паліграфпрадпрыемствах яго набіралі; рыхтавалі ілюстрацыі — іх там сканіравалі, рэтушыравалі, і затым адбіткі вярталіся ў выдавецтва; пасля ўсяго рабілі макет, які ішоў далей. Быў вельмі доўгі вытворчы ланцук. Цяпер арыгінал-макет цалкам рыхтуецца ў выглядзе выдання.

— А з чаго ўвогуле пачынаецца мастацкае афармленне?

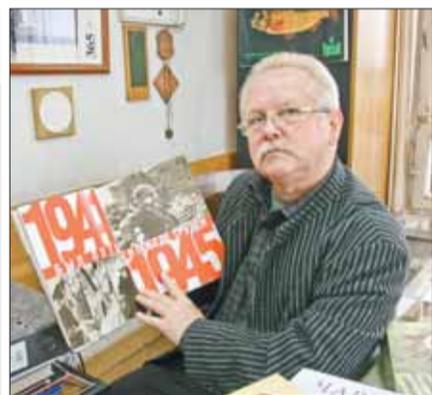
— Першы крок — выбар мастака. Менавіта мастак працуе з кнігай. Тэкст патрэбна ўвасобіць у канкрэтнай форме, запусціць алга-

Мастацкае афармленне — своеасаблівае аблічча і твар выдання. Ад таго, наколькі кніга па-мастацку аформлена, залежыць, ці будзе пранікнёна прачытана і зразумета чытачом. Возьмеш у рукі кнігу — адразу адчуваецца або цяпло душы, або абываваецца тых, хто працаваў над ёю. Кніга, выдадзеная "абы з рук", — доўга не затрымаецца і ў руках чытача.

Галоўны мастак Упраўлення выдавецкай дзейнасці і кніжнага гандлю

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Валерый Рагалевіч аддаў мастацкаму афармленню кніг усё свядомае жыццё, і ў гэтай справе — спецыяліст высокага класа. Сёння ён дзеліцца сакрэтамі майстэрства з карэспандэнтам "ЛіМа".

— 3 маленства помніцца: кніга запамінаецца не гэтутлікі тэкстам, колькі жывымі ілюстрацыямі. Дзеці адразу кідаюцца шукаць у кнізе малюнкi. Пэўна, існуе спецыфіка мастацкага афармлення дзіцячых кніг?

Рэжысёры мастацкіх выданняў

рытм гучання — кніга павінна загучаць сімфоніяй. А гэта значыць, арганізаваць будучую прастору кнігі, а не проста паставіць ілюстрацыю ў патрэбнае месца. Выбраць фармат кніжнага пералёту, вызначыцца з архітэктонікай: калі гэта кніга на тэму вайны — апраўданым будзе падаваць матэрыял праз абпалення старонкі, каб падкрэсліць адчувальны жак і жудасць самой вайны. Але якую б тэму не паказвалі — павінен заставацца пазітыў.

І мастак з гонарам разгарнуў перада мною сапраўды фундаментальнае выданне-камлект "Наша Победа", якое заняло Гран-пры на адным з апошніх конкурсаў "Мастацтва кнігі". Вокладка кнігі фактурай нагадвае салдацкую гімнасіцёрку, храналогія кожнага з 1418-і гзён вайны падавалася асобным разваротам. — Гэта не проста кніга — падзея ў кнігавыданні краіны! Грошы, якія выдзяляюцца дзяржавай на падтрымку кнігавыдання, трэба траціць ашчадна і на якасны выдавецкі прадукут.

І далей пайшоў пералік спецыяльных тэрмінаў, якія мала пра што скажыць чадавеку недаведчанаму: "форзац", "шмуц", "графема", "фронтаспіс... Звычайны чытач і не абавязаны разбірацца ў вузкапрафесійнай спецыфіцы — кніга павінна ўздзейнічаць на яго свядомасць не толькі тэкстам, а самай фактурай, агульнай каларынай гаммай, тымі ж "прабітымі і абпаленымі старонкамі", што п'якуцца агнём, баляць і смяляць, быццам фронтавыя раны. Глядач не абавязаны ведаць, што чырвоная ніткай праз кнігу праходзіць "графема" — асноўны элемент развароту, на які, быццам на хорду, падвешваюцца ўсё астатняе — чытач павінен лёгка знаходзіць усё, што яму трэба знайсці. Малюнкi, фотаздымкі, калажы, здаецца, крычаць са старонак: "Бязмежная, як сусвет,

і бяздонная, як акіян, была радасць Вялікай Перамогі".

— Мы яшчэ кнігу не чыталі, — заўважае мастак, — а форзац нас адразу ўводзіць у тэму.

У гэтым і праяўляецца высокае мастацтва кнігі, яно не павінна рэзаць зрок Перагортваем старонку — у вочы кідаецца фраза: "Салдату Вялікай Айчыннай прывітаеца". Быў шлях да перамогі цяжка: ад бомбаў, якія падалі, — да перамога сцяга на рэйхстагу і Парада Перамогі. Кожны гзень вайны: тысячы фотаздымкаў, малюнкаў, калажаў — спаленыя вёскі, апэратыўна-стратэгічныя карткі, хроніка баёў на сушы, на моры і ў ваветры — як усё гэта падаць у кнізе? Толькі перажыць сэрцам, з болам і адчаем, з верай і спадываннем прайсці праз кожны гзень вайны, як гэта зрабілі нашы згяды і прадзеды. Кожны гзень скразной тэмай праходзіць праз кнігу.

— І вось фронтаспіс кнігі, не проста кадр: чысцяць маці цалуе салдацкі трохкутнік. Гэта называецца фронтаспіс — асноўны кадр, які ўвасабляе галоўную ідэю. Мастаку патрэбна выклікаць у чытача асацыятыўныя адчужанні, уздзейнічаць на падсвядомасць, каб кніга кранала за сэрца.

Мастацкі тэкст піша аўтар, у выдавецтве яго рэдагуецца, а дызайнеры кнігі (я сябе лічу дызайнерам) павінны годна падаць матэрыял. Мы над гэтым складаным выданнем працавалі ў сааўтарстве з Аляксеем Пятровым. Або вось яшчэ кніга "Маці, мама, матуля" — атрымала Гран-пры 2007 года. Апошнія два гады прэмія Гран-пры не прысуджалася.

— І цікава: чаму? Не было годных выданняў?

— Выданні былі, але не такія магутныя. Гран-пры — вельмі высокая планка. За год выдаецца больш як 12500 кніг і брашур, а Гран-пры — адзін. Кніга, адзначаная прэмі-

яй Гран-пры, павінна быць беззаганнай: і сацыяльна значная тэма, добра напісаны тэкст, выключныя ілюстрацыі, выдатны друк, адпаведныя паліграфічныя матэрыялы — вельмі шмат кампанентаў. Калі ўсё звесці ў адно, то і атрымаецца якаснае выданне.

— А ці многія беларускія мастакі супрацоўнічаюць з дзяржаўнымі выдавецтвамі?

— Многія. Ёсць мастакі, якія робяць выдатныя макеты, напрыклад, Алена Жданоўская, Тамара Мельянец, Зміцер Герасімовіч. Ёсць выдатнейшыя ілюстратары, да гэтага часу прывітаем і Васіля Шаранговіча, і Арлена Кашкурэвіча. Хацеў бы адзначыць Паўла Татарнікава, асабліва кнігі, ілюстраваныя ў выдавецтве "Кавалер палішэрс": "Сем пудаў Беларусі", серыя дзіцячых кніг, якія ён афармляў. Даволі паспяхова працуе Валерый Славук, двойчы прызнаваўся лепшым ілюстратарам года. Таццяна Беразенская цяпер працуе ў тандэме з дачкай. Вельмі шмат мастакоў: Сяргей Чэрановіч, Юры Алісевіч, Уладзімір Лукашык, Ігар Гардзіёнак, Дзяніс Раманюк, Уладзімір Даўтэла, Марына Цімохава, Таццяна Сучкова і шмат іншых.

Міністэрства інфармацыі надае вялікае значэнне мастацкаму вобразу выдання. Нездарма ж і конкурсы праводзяцца. Кожны месяц збіраюцца мастацкія саветы, на якія запрашаюць вядомых дызайнераў і канструктараў, мастакоў і фатографію, выдаўцоў і паліграфістаў, — і ўсё для таго, каб атрымалася годнае выданне.

— Усё, на што дзяржава траціць грошы, абавязкова разглядаем на стадыі рэдапрыхтоўкі. Таму мы вельмі ўдзячны прарэктару Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаілу Баразне, усім членам мастацкага савета: і вядомаму мастаку Валянціну Губараву,

і Мікалаю Казлову — (быў калісьці галоўным мастаком выдавецтва "Юнацтва"), і Арнольду Хількевічу, і Канстанціну Хацяноўскаму — дырэктар выдавецтва "Кавалер палішэрс", і Тамары Мельянец, якая шмат гадоў аддала кнізе. Людзі кожны месяц прыходзяць па нашай просьбе на мастацкі савет.

— Вы не першы гзесітак гадоў займаеце гэтую пасаду?

— Прышоў яшчэ пры Мікалаі Ганчарове (светлая яму памяць, быў галоўным мастаком Дзяржаўнага выдання БССР), потым працаваў у выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя" (пры Іване Шамякіне), а ў 1992 годзе Анатоль Бутэвіч запрасіў у міністэрства на пасаду галоўнага мастака.

— Зыходзячы са свайго вопыту, можаце вызначыць стратэгічныя напрамкі развіцця мастацкага афармлення кніг? Прайдзе дзесці-дваццаць гадоў, на вашу думку, якой будзе кніга?

— Упэўнены, што запатрабаванай будзе кніга добрага зместу, дабротна аформленая і эмацыйная, у якую ўкладзена душа. Без любові ўвогуле нічога не атрымаецца. У кнізе, як у добрым фільме, трэба ўсё загадаў прадумаць: фармат, каларыстыку выдання, падбор шрыфтоў. Якія палі? І што на тых палях? Якія малюнкi? Якая сетка? У кнізе? Я, магчыма, гавару прафесійнымі тэрмінамі, але ў кожным сур'ёзным выданні ёсць сетка: сістэма арганізацыі кніжнай прасторы: дзе тэкст? дзе малюнкi? — тут цэлая навука. На вялікі жаль, у нашай краіне не рыхтуюць дызайнераў кнігі. Пакуль такой спецыялізацыі няма. Працуюць у асноўным архітэктары і мастакі-графікі. Спажываем тыя азы навукі, якія ў свой час набылі ў паліграфічных інстытутах.

Гутарыў Анатоль КУДАСЕВІЧ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Уладзімір Дуктаў
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04

прозы і паэзіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04

бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадруку просьба

спасылацца на «ЛіМ».

Рукпісы рэдакцыі

не вяртае і не рэагуюе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю

паведмляюць сваё

прозвішча, поўнаснае імя і

імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца

працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацыі.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва

«Беларускі Дом друку»

г. Мінск,

пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3006

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк

3.12.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 7

Заказ — 6585

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

91770024468001 09046

Старажытная жамчужына Мінска

Лошыцкі парк — адно з самых цікавых і загадкавых месцаў беларускай сталіцы. Унікальныя пейзажы, векавыя дрэвы, гістарычныя пабудовы, сівыя легенды вабяць і захапляюць сваёй прыгажосцю. Той, хто пабываў хоць аднойчы ў парку, абавязкова вернецца сюды зноў. Тым больш, што ўжо ў 2011 годзе Лошыцкі сядзібна-паркавы комплекс паўстане перад наведвальнікамі ва ўзноўленым стане.

Лошыцкі парк падзеліцца на некалькі зон: музейная частка, дзе знаходзіцца панскі дом, флігель, капліца, «ліпава» і «ціністыя» алеі, зона новага плодовага саду, прысвечаная дзейнасці акадэміка Мікалая Вавілава, і зона новага парку, дзе і размесціцца спартыўныя і дзіцячыя пляцоўкі.

Сівая даўніна

Першы ўспамін пра Лошыцкую сядзібную прыпадае на сярэдзіну XVI стагоддзя. У парку багатая гісторыя. Каралеўскі генерал-ад'ютант, кавалер шматлікіх польскіх ордэнаў Станіслаў Прушынскі ператварыў звычайную сядзібную ў вялізную рэзідэнцыю. У тыя часы тут перабывала шмат высокіх гасцей, у тым ліку апошні кароль Рэчы Паспалітай Станіслаў-Аўгуст Пянітоўскі і расійскі імператар Павел I. Па прыгожых аляях Лошыцкага парку любілі прайсціся пачынальнік беларускай драматургіі Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, кампазітар Станіслаў Манюшка і іншыя вядомыя людзі.

Найвялікшага росквіту Лошыца дасягнула ў часы Яўстафія Любанскага. Ён праславіўся тым, што вельмі любіў веласпорт. Летам сцежкі Лошыцкага парку ператвараліся ў пляцоўкі для спаборніцтваў мінскіх веласпедыстаў, таварыства якіх узначальваў сам пан. Дарэчы, дзякуючы менавіта гэтаму гістарычнаму факту, у Лошыцкім парку пасля рэканструкцыі, як і стагоддзе таму, з'явіцца веласцежка, а на працяг будучы выдавацца так званыя рэтравеласпеды.

Яўстафій Любанскі ўзбагаціў сваю сядзібную рознымі дрэвамі, не характэрнымі для нашага клімату. Гэта манчжур-

скі арэх і абрыкос, горная і крымская сасна, сібірская піхта і нават магнолія! Сцвярджаюць, што вяснога, калі пачынае цвісці японская магнолія, — адзінае падобнае дрэва ва ўсёй Беларусі, якое змагло прыжыцца менавіта тут, — наведвальнікі спецыяльна прыходзяць у парк, каб паглядзець на гэтую прыгажосць... Сёння многія дрэвы маюць узрост больш як 250 гадоў!

А візітоўкай парку з'яўляецца велічны і магутны заручальны дуб. Многія дзесяцігоддзі (а, можа, і стагоддзі) людзі прыходзіць пакланіцца яму і папрасіць здароўя, любові і сямейнага шчасця. Галоўны наведвальнікі дуба — маладыя. Кажуць, што калі ў дзень выселя пакланіцца дрэву, то ўсё жыццё правядзеш у ладзе і згодзе са сваёй другой паловай. Наведваюць закаханыя і Востраў любові.

Археалагі сцвярджаюць, што шмат вякоў да нашай эры менавіта на месцы сучаснага Лошыцкага парку спыніўся ляднік. Таму сёння мы можам назіраць такія незвычайныя рэльефы з вялікімі перакатамі і нізінамі, а зямля тут вельмі ўрадлівая. Акрамя гэтага, Лошыцкая сядзібна знаходзіцца на сутоцы рэк Лоша і Свіслач. Спакон вякоў нашы продкі лічылі, што такія мясціны багатыя добрай энергетычнай аўрай і спрыяльнымі ўмовамі для жыцця.

У 1925 годзе па ініцыятыве сусветна вядомага генетыка, геніяльнага навукоўца Мікалая Вавілава ў Лошыцы было арганізавана Беларускае аддзяленне інстытута прыкладнай батанікі і новых культур імя Леніна. Землі сядзібны былі ўключаны ў якасці вопытнай станцыі ў навуковыя лабараторыі інстытута. Тут былі створаны батанічныя калекцыі раслін з усяго свету.

Ці ёсць у парку прывід?

Апошні ўладальнік сядзібы пан Любанскі ажаніўся на 19-гадовай прыгажуні са шляхецкага роду Ядвізе. Паненка была маладзейшая за яго амаль на 20 гадоў. Шлюб іх быў нядоўгім. Аднойчы ноччу Ядвіга пайшла на раку, а раніцай яе знайшлі мёртвай каля перавернутай лодкі. Ніхто дакладна не ведае, было гэта выпадковасцю, ці Ядвіга ўтапілася сама ад нешчаслівага жыцця з панам. Яўстафій Любанскі доўга перажываў смерць любай. На тым месцы, дзе ўтапілася паненка, загадаў пасадзіць манчжурскі абрыкос у памяць пра яе. Кажуць, што кожную вясну, калі пачынае цвісці дрэва, над вадою з'яўляецца дух Ядвігі ў белым адзенні. Шмат хто расказвае пра гэта, шмат было напісана, але не ўсе вераць.

...Каб упэўніцца, ці ёсць у Лошыцкім парку прывід, надумаў сам пашукаць яго. Нічога не атрымалася. Можна таму, што быў там днём? Але мне падказвалі: «А ты пераначуй, тады і будзе зразумела». Начываць у парк не стаў, але з вартаўніком вырашыў сустрэцца. Хто, як не ён, чалавек, які днюе і начуе ў парку, лепей ведае пра прывід.

Прыехаў у парк. Рэканструкцыя ідзе поўным ходам, узнаўляецца панскі дом... Падышоў да флігеля (ён знаходзіцца побач з панскім домам). Раптам з дзвярэй выйшаў мужчына.

— Прабачце, калі ласка, дзе я магу знайсці вартаўніка?

— А вам якога, у нас іх некалькі, ды і навошта вам?

— Я з газет. Журналіст. А ёсць вартаўнік са стажам?

— Не, яны часта змяняюцца.

— Няўжо з-за прывіду?

— Не, — засмяяўся мужчына, — тут іншая праблема.

Як пазней высветлілася, гэта быў дырэктар Лошыцкага парку Анатоль Аўдзевіч. Запытаўся ў яго пра прывід.

— Ёсць такая версія, але я не паверу, пакуль не пабачу прывід сваімі вачамі. На гэты конт сярод супрацоўнікаў нават своеасаблівы жарт ёсць: «Ты чаму на працы затрымаўся? Муціць, ізноў чакаў, пакуль прывід прыдзе», — смеецца дырэктар.

Гутарка ў нас атрымалася нядоўгай, але надта вясёлай. Вартаўніка я так і не знайшоў, але змог яшчэ раз прагукнуць па прыгожых аляях Лошыцкага парку. Што да мяне — я веру ў прывід і ўпэўнены, што ён ёсць, проста яго, мабыць, не ўсім удаецца ўбачыць.

Хто ведае, можа, пасля рэканструкцыі гэта будзе зрабіць лягчэй? Што ж, да 2011 года чакаць засталася нядоўга. Дырэктар Анатоль Аўдзевіч упэўнены: калі рамонтныя работы будуць ісці цяперашнімі тэмпамі, тэрміны адкрыцця адноўленага парку не зменіцца.

Уладзімір ПАДАЛЯК

Фота Ганны Аксёнавай

Рэканструкцыя

«Лошыцкі парк — жывы арганізм, у якім няма і не можа быць нічога лішняга. Галоўная задача рэканструкцыі — як мага больш наблізіць выгляд парку да сівой даўніны XIX стагоддзя, каб захаваць гэту ўнікальную гістарычную каштоўнасць», — адзначае навуковы кіраўнік аб'екта, галоўны архітэктар праекта РУП «Мінскпраект» Ганна Аксёнава.

Лошыцкі сядзібна-паркавы комплекс у тым выглядзе, у якім дайшоў да нашых часоў, пачаў фарміравацца ў другой палове XVIII стагоддзя. Рэканструкцыя — справа вельмі складаная: агульная плошча парку складае каля 100 га. Галоўным ініцыятарам узнаўлення гісторыка-культурнай каштоўнасці стаў Мінгарвыканкам і непасрэдна былы мэр Мінска Міхаіл Паўлаў.

«У колішнім панскім доме пасля рамонтных работ размесціцца музей, будуць праводзіцца экскурсіі (абавязкова і для замежных турыстаў), у парку з'явіцца арганізаваныя месцы для адпачынку, дзіцячыя і спартыўныя пляцоўкі для гульні ў валейбол, баскетбол і тэніс, — расказвае Ганна Аляксееўна. — Усе зямельна-будаўнічыя працы ў Лошыцкім парку выдзіцца пад наглядом археолагаў. Гэта абавязковая ўмова. Яны знаходзяць рэшткі посуду, грэбні, зброю — усё гэта пазней стане элементамі экспазіцыі музея».

Узнавілі і брацкую магілу савецкіх воінаў і мірных жыхароў, якія загінулі ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

У наступным нумары «ЛіМа»

Што такое «трыенале»?

Гэтым словам называюць тэматычны

выставачны праект, які ладзіцца

з перыядычнасцю раз на тры гады.

Значыць, на парозе зімы пакуль

яшчэ не блізкага 2012 года

ў Мінску разгорнецца экспазіцыя

новых твораў беларускіх майстроў

прыкладнага мастацтва.

І гэта будзе іх другая трыенале.

А першая прайшла зусім нядаўна,

прадставіўшы наведнікам сталічнага

Палаца мастацтва лепшыя набыткі

нашых керамістаў, габеленшчыкаў,

адмыслоўцаў мастацкага шкла,

вышыўкі, батыка... Пад рубрыкай

«Дзівасвет» чытайце нататкі

Святланы Берасцень з Першай

трыенале беларускага дэкаратыўна-

3 глыбінкі

«Пятае Евангелле»

Такую назву носіць фотавыстава каталіцкага манаха, кансультанта часопіса «Дыялог» Карнэлія Корсака.

Працуе яна ў Астравецкай

цэнтральнай раённай бібліятэцы.

— Кожны з нас, жыхароў зямлі, сваім жыццём, кожным словам ці маўчаннем, учынкам ці бяздзейнасцю піша сваё ўласнае Евангелле — пятае, у дадатак да чатырох агульнавядомых, — так тлумачыць назву сваёй выставы брат Карнэлій. — Ubачыць яго, прачытаць, заўважыць у звычайным — асаблівае, у будзённасці — глыбокі філасофскі сэнс — гэтаму трэба вучыцца ўсё жыццё...

У тым ліку і на такой фотавыставе, як у Карнэлія Корсака — дадам ад сябе. Дзе кожная работа — гэта сапраўды як дабравецце, як адкрыццё, як спазнанне сутнасці быцця.

«Бібліятэка бабы Веры» — дзве пашкуматыныя, зачытаныя да дзірак кнігі на падаконні, а зверху — лупа... Крыж, які ўтварыла перасячэнне двух водных каналаў — сотні людзей бачаць штодня гэты Божы знак — і не заўважаюць. «102-гі дзень нараджэння» — партрэт жанчыны, якая пераступіла ў сваім жыцці векавы рубаж і ў вачах якой, здаецца, сканцэнтравана ўся мудрасць свету і неспаполеная за стагоддзе прага жыцця... Партрэт Рыгора Барадулліна за вуаллю маладой лістоты, якая, хаваючы друта-

раднае, высвечвае галоўнае — годнасць і веліч чалавека.

І дзеці! Какетлівая «Французжанка» — дзяўчо з абдрапаным тварам і шыкоўнымі бантамі, самадастатковая і самаўпэўненая... Сумны хлопчык на фоне пакінутай гітары — «Няма ў мяне для вас вясёлых песень». Гулівае дзіцячае «Аку-ку» — нібы ты гуляеш са сваім гадавальным сынам у хованкі. Гэтыя работы выклікаюць усмешку замілаванасці і пяшчоты. Пакуль не даведваешся, што ўсе гэтыя здымкі зроблены ў дзіцячых дамах і прыгулках. І не пачынаеш разумець, што гэтыя кінутыя дзеці, пакрыўджаныя лёсам ледзь не з першага дня свайго з'яўлення на свет, нічым не адрозніваюцца ад вашых уласных. Хіба толькі колькасцю выпрабаванняў...

Карнэлій Корсак вельмі доўга не прызнаваў лічбавы фотаапарат — кажа, што плёнка, з якой нельга «сцерці» здымак адным націсканнем кнопкі, якая перадае не толькі ўсе адценні святла і ценю, але і настрой, сутнасць рэчы, з'яві, характар чалавека, для яго — як сааўтар. І да гэтага часу ён не карыстаецца ніякімі камп'ютэрнымі праграмамі для надання сваім здымкам жадаванага сэнсу ці настрою. Ён перакананы, што гэты сэнс і настрой прысутнічае заўжды, і справа фотамайстра — убачыць яго і адлюстравать.

Адлюстравать так, каб у кожнага, хто затым убачыць гэты здымак, затрымцела нейкая струнка ў душы. І з'явіўся чарговы радок у «Пятым Евангеллі» — Евангеллі ад сябе...

Ніна РЫБІК